

SVOBODNA BESEDA

30 / REVIJA ZZB ZA VREDNOTE NOB SLOVENIJE /

70 LET
ZVEZE BORCEV

april 2018

cena 3 eur

Letnik IV

ISSN 2463-8218

9 772463 821805

Z uporom do svobode

Kolumna / Jože Poglajen

Plenilci so med nami

STRAN 6

Kolumna / Martin Premk

Dan upora

STRAN 7

70 let Zveze borcev / Matjaž Kmecl

Množična vstaja slovenskega ljudstva

STRAN 9

Aktualno / Cvetka Hedžet Toth

Odločitev za osvobodilni boj – etično dejanje

STRAN 10-11

Aktualno / Janez Stanovnik

Za našo čast in dostojanstvo gre!

STRAN 14-15

Koalicija komaj ustanovljenih treh desnih strank je dobila največ glasov na severnem, gospodarsko razvitem in tradicionalno levičarskem delu Italije

Med poraženci tudi Demokratska stranka

Prve vesti o izidu parlamentarnih volitev, ki so po zaprtju volišč dosegle italijansko javnost, so učinkovale naravnost šokantno. Malokdo je bil pripravljen verjeti, da je komaj ustanovljena koalicija treh desnih strank – Salvinijeve desničarske »Lige« (do nedavnega »Liga Nord«), Berlusconijeve »Naprej, Italija« in Mellonijeve fašistične stranke »Bratje Italije – dosegla tako velik uspeh (35,7 odstotka). Italijansko javnost je še posebno presenetilo dejstvo, da je omenjena koalicija desnih strank dobila največ glasov na severnem, gospodarsko razvitem in tradicionalno levičarskem delu Italije.

// BESEDILO: Štefan Cigoj // FOTO: Janez Alič

Na južnem delu polotoka pa je pričakovano zmagalo politično in ideološko neprepoznavno Gibanje 5 zvezd. Omenjeno Gibanje sta leta 2009 ustanovila italijanski spletni poslovnež Casaleggio in priljubljeni komik Grillo. Gibanje, ki se je v samo devetih letih spretno umestilo v medstrankarski boj, vodi ambiciozni mladenič Antonio Di Maio. Ta nekoliko skrivnostna združba, ki je vznikla s pomočjo družbenih omrežij, je na parlamentarnih volitvah dobila kar 32,7 odstotka glasov (11 milijonov glasov!) in postala močan politični dejavnik v državi. Za Gibanje naj bi glasovalo tudi veliko število levičarjev, ki so razočarani, predvsem zaradi

predsednika Renzija, zapustili Demokratsko stranko.

Med poraženci parlamentarnih volitev je treba omeniti že vrsto let hirajočo Demokratsko stranko (PD), ki jo je do nedavnega (neuspešno) vodil egocentrični Matteo Renzi, donedavni predsednik italijanske vlade. Renzi je s svojo politiko »izločanja« starejših in »politično neprimernih« kadrov iz svoje stranke in italijanske politike (»rottamazione«), povzročil v njej veliko nezadovoljstvo in notranje delitve. Iz omenjene stranke je v zadnjih letih izstopilo veliko njenih članov. Stranka PD je na marčnih parlamentarnih volitvah dobila »le« 25,4 odstotka glasov, kar je za to stranko velik neuspeh. Padec priljubljenosti PD naj bi bil tudi posledica odcepitve dokaj močne skupine njenih članov, ki je tik pred volitvami ustanovila novo, levo usmerjeno stranko s »čudnim« imenom: »Liberi e uguali« – »Svobodni in enaki«). Omenjena maloštevilna stranka je na volitvah dobila zgolj 3,4 odstotka glasov. Povolilne ankete kažejo, da podpora temu novemu političnemu subjektu še naprej upada.

Ob tem je treba omeniti hvalevreden podatek, da sta bila na seznamih PD izvoljena slovenska kandidata: v Milanu je zmagal znani novinar in urednik Tommaso Cerno (po rodu iz Benečije) ter prof. Tatjana Rojc, književnica iz Trsta.

Parlamentarne volitve 4. marca 2018 pa so razkrile pomembno dejstvo, da v Italiji vsemu navkljub upada moč de-

klariranih fašističnih strank in gibanj. Tako je volilna koalicija dveh skrajnih fašističnih strank, stranke Forza nuova (Nova moč) in stranke CasaPound« – fašisti tretjega tisočletja, dobila skupaj manj kot odstotek glasov!

Sestavljanje nove vlade je šele v začetni fazi. Sodeč po prvih srečanjih predsednika italijanske republike Sergia Mattarella s predstavniki strank, da najde za vse sprejemljivo formulo, ki bi Italijo popeljala iz vladne krize, bo treba še veliko časa, politične volje in spretnosti. Glede na zapletenost nastalega polo-

Štefan Cigoj, nekdanji diplomat in član sveta ZZZB

žaja nekateri politični analitiki že omenjajo možnost novih parlamentarnih volitev. To ne bi bilo nič neobičajnega in dramatičnega, saj je Italija v vsej povojni dobi imela kar 65 vladnih kriz. ●

Parlamentarne volitve 4. marca 2018 pa so razkrile pomembno dejstvo, da v Italiji vsemu navkljub upada moč deklariranih fašističnih strank in gibanj. Tako je volilna koalicija dveh skrajnih fašističnih strank, stranke Forza nuova in stranke CasaPound, dobila skupaj manj kot odstotek glasov!

Razmislek pred volitvami

// PIŠE: **Tit Turnšek**, predsednik ZZZB za vrednote NOB Slovenije

Osnovno vprašanje je, kakšno Slovenijo želimo, kakšno družbo želimo. Izhodišče so vrednote, ki jih slovenski narod skozi zgodovino nosi v sebi in so se uspešno preizkusile v našem narodnoosvobodilnem boju. Vrednote se ne spreminjajo, spreminja se njihova konkretna vsebina.

Svoboda je leta 1941 pomenila boj z okupatorjem, danes pomeni naš odnos do EU in velikih sil. EU mora postati konfederacija narodov, ne pa meddržavna tvorba pod bruseljsko birokracijo. Bomo prodali tujcem, kar nam bodo ukazali, ali pa je to izključno stvar naše presoje?

Mir in sožitje med narodi ter sodelovanje med državami ne glede na njihovo notranjo ureditev naj bodo osnovno vodilo zunanje politike. Odnose moramo imeti z drugimi državami. O svojih odnosih z drugimi državami bomo odločali sami. Ne bomo se zapletali v mednarodne spore in spopade za interese svetovnih korporacij.

Kaj danes pomeni tovarištvo? Nekoč je to pomenilo reševanje ranjenih tovarišev. Danes je to javno zdravstvo, dostopno vsem, bogatim in revnim, brez dolgih čakalnih vrst. Nekoč smo to že imeli, pa je bila država revnejša, kot je danes. Zakaj zavarovalnice z našimi prispevki kujejo dobičke, bolnišnice pa so v izgubah? Država mora v prvi vrsti poskrbeti za javno zdravstvo. Zaposlujemo brez omejitev zdravnike z zagrebške in beograjske medicinske fakultete. Če nekdo želi imeti zasebno ambulanto, naj jo ima, vendar dosledno ločujemo javno in zasebno zdravstvo. Koncesije naj se podeljujejo s časovno omejitvijo, kjer je to res potrebno.

Kaj danes pomeni solidarnost? Država naj poskrbi za brezplačno javno šolstvo od osnovnega do končnega univerzitetnega študija. Tudi to smo nekoč že imeli. Če kdo želi imeti privatno šolo, naj jo ima na svoje stro-

ške. Prehod iz zasebne v javno šolo naj bo vedno mogoč, toda opraviti je treba preizkus znanja.

Kaj pomeni enakopravnost? Vsak delodajalec je obvezan, da delavec dobi vsaj minimalno neto plačo in plačane vse dajatve. Velja tudi za pogodbene delavce in delavce, ki delajo kot samostojni podjetniki. Če niso poravnane vse obveznosti do zaposlenih, si vodstva in nadzorni sveti ne morejo izplačati osebnih dohodkov. Posredniške agencije za delo naj se ukinejo. To funkcijo ima zavod za zaposlovanje. Najvišja plača se omeji s progresivno obdavčitvijo osebnih dohodkov.

Svoboda vere – spoštujemo ustavo, ki verske skupnosti loči od države. Država mora biti dosledno laična. Nobena verska skupnost se ne sme vmešavati v odločitve, ki so v pristojnosti državnih in krajevnih organov. Verske skupnosti naj se financirajo izključno s cerkvenimi davki. Samo tako je mogoče zagotoviti svobodo veroizpovedi in enakopravnost vseh verskih skupnosti.

Zgodovina – upreti se moramo vsakršnemu ponarejanju zgodovine. Zgodovini dvajsetega stoletja morajo šole posvetiti posebno pozornost tako v osnovnih kot tudi v srednjih šolah. Dobliti mora tudi ustrezno mesto v učbenikih.

Varnost – potrebna je depolitizacija varnostnih struktur. Politični funkcionarji (nekdanji ali sedanji) ne morejo biti zaposleni v Slovenski vojski, policiji in varnostni službi (Sova). Celoten varnostni sistem moramo prilagoditi dejanski ogroženosti države in svojim obveznostim do EU.

Oblast ljudstvu – razvijajmo delavsko participiranje pri soupravljanju in nadzoru podjetij in vse oblike združništva. Razvijajmo tudi politično participacijo pri nastajanju zakonov in pri izbiri voljenih predstavnikov.

Pojdimo na volitve in volimo tiste stranke, ki se s svojimi programi najbolj približajo našim vrednotam. ●

SVOBODNA BESEDA

6–7: Kolumni

Jože Poglajen:

Plenilci so med nami

Martin Premk:

Dan upora

9: Antiglosa

dr. Maca Jogan:

Prijazna diagnoza (norega) feminizma

10–17: Aktualno

Cvetka Hedžet Toth:

Odločitev za osvobodilni boj – etično dejanje

Aleksandra Jankovič:

Oskrunjeni spomenik državnega pomena

Primož P. Ram Siter:

Na pohodu je zelo resen neofašizem

18-19: V metežu zgodovine

Božena Legiša:

Spomin na Francozinjo Odette

Fotografija na naslovnici:

Simona Ajster, učenka 7. razreda Osnovne šole Podbočje. Slika je bila objavljena v koledarju za leto 2018 z naslovom Šolstvo v letih 1941-1945. Koledar je izdalo Združenje borcev za vrednote NOB Krško.

SVOBODNA BESEDA je revija ZZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Tit Turnšek, predsednik

Uredniški odbor: dr. Maca Jogan, Božo Kovač, Mitja Meršol, Franc Štibernik

Odgovorni urednik: Janez Alič

telefon: 041 686 322

elektronski naslov: svobodna.beseda@gmail.com

Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:

ZZZB za vrednote NOB Slovenija, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

Cena: 3 €

letna naročnina: 36 evrov,
trimesečna naročnina: 9 evrov
ISSN 2463-8218.

Transakcijski račun: SI56 0201 0001 8541 225

Davčna številka: SI 84151714

Tisk: Schwarz print, d. o. o., Ljubljana

Dahavski poročevalec 2018

Zadnja številka Dahavskega poročevalca je izšla leta 2016. Med tem časom se je nabralo kar nekaj gradiva, ki ga je vredno objaviti in seveda tudi prebrati.

V najnovejši številki boste lahko prebrali zapis z obiska zloglasnega taborišča Auschwitz. Septembra lani smo se poklonili žrtvam taborišča Kampor na otoku Rabu, kjer je bitko preživetja bilo večje število naših rojakov. Prebrali boste lahko prispevek z našega letnega srečanja, pa govor, ki nam ga je namenila poslanka državnega zbora Violeta Tomić. Nekaj poslovnih besed našim članom, od katerih smo se poslovili prejšnje leto, je zapisal prof. dr. Andrej Ule.

Žal se naši častni člani SID vztrajno poslavljajo in nam mlajšim, svojcem, potomcem, enako mislečim nalagajo dokaj odgovorno nalogo ohranjanja RESNICE, SPOMINA in OPOMINA na njihov boj za preživetje, domovino in materni jezik. **To ni majhna stvar.** Pravzaprav je zelo zahtevna naloga glede na to, da se v družbi spet krepi sovraštvo do drugače mislečih, do tujcev, do ljudi druge veroučbovede, barve kože, do bolj nesrečnih.

Ne dovolimo, da rek »NIKOLI VEČ«, ki ga govorniki tako pogosto uporabljajo v svojih nagovorih, izgubi svojo težo in pomen! **Zapisała: Vesna Dobre, predsednica IO SID**

Življenje in hrepenenje v coni A

Razstava Začasna meja, ki bo v Muzeju novejše zgodovine Slovenije v Ljubljani na ogled še do 6. maja, je posvečena 70. obletnici nastanka zahodne slovenske meje. Posvečena je orisu življenja na območju Julijske krajine pred nastankom meje leta 1947 in s spomini prebivalcev odstira kompleksne odnose v pokrajini v času zavezniške vojaške uprave.

12. junija 1945 je bilo območje Julijske krajine razdeljeno na dve zasedbeni vojaški coni. Cono A je upravljala anglo-ameriška zavezniška vojaška uprava (ZVU), cono B pa vojaška uprava jugoslovanske armade (VUJA). Med obema conama

je potekala demarkacijska črta – Morganova linija. Zasedbeni upravi sta delovali do 15. septembra 1947, ko je začela veljati nova mejna razmejitev ozemlja.

»V dveletnem obdobju obstoja cone A je ideološkemu boju za zmago nad nacifašizmom sledil nacionalni boj za ozemlje. Antagonizem med obema vpletenima nacijama je postajal vse ostrejši in je vprašanje Julijske krajine strnil v dva nasprotujoča si pola – ali bo ozemlje italijansko ali jugoslovansko (slovensko). V spominih na to obdobje sta jasna tako ideološki razkorak kot način, kako pričevalci vrednotijo posamezne dogodke. V kontekstu obujanja istih dogodkov se spomini oblikujejo v okviru že vzpostavljenih nacionalnih diskurzov, oblikovanih na različnih tolmačenjih povojnih dogodkov. Na kolektivni ravni so te povojne interpretacije vpete v konstrukte enačenja Italijanov s fašisti in Slovencev s »slavotitini«, stereotipnimi pogledi, ki na obmejnem območju vztrajajo. Sovraštvo, ki se je hranilo na starih historičnih temeljih in je povzročalo nove vale nasilja nad drugače mislečimi, se je namreč ohranilo še dolgo po postavitvi meje,« je zapisala avtorica razstave dr. Kaja Širok.

Začasna meja v letih 1945-1947 je za prebivalce pomenila prehod iz pomanjkanja v blaginjo, izhod iz revščine in začetek novega povojnega življenja. Obenem pa je nova začasna zavezniška oblast na ozemlje vnašala novo negotovost, nacionalne napetosti in nasilje, ki so še kako dali misliti, da konec vojne ni prinesel dokončnega miru.

Besedilo in foto: Jan Ukmar

Spomin na preteklost in zaveza za prihodnost

Ob 74. obletnici strmoglavljenja ameriškega bombnika B-17 je bila 7. aprila v Andražu nad Polzelo tradicionalna slovesnost v

spomin na osem umrlih članov posadke letala. Zbrane je nagovoril Jože Kužnik, župan občine Polzela, slavnostni govornik na prireditvi je bil predsednik republike Slovenije Borut Pahor. Med drugim je spomnil na čas pred petnajstimi leti, ko je Slovenija na referendumu sprejela odločitev za vstop v EU in NATO. Poudaril je, da zavezništvo in partnerstvo ne pomenita strinjanja z vsemi odločitvami, vendar sta več kot to, saj zavezujejeta k ohranjanju miru in varnosti. »Slovenci sprejemamo dan slovensko-ameriškega prijateljstva ne le kot spomin na slavno preteklost, temveč kot iskreno zavezo za slavno prihodnost,« je govor končal predsednik republike. Tradicionalne slovesnosti se je udeležil tudi Thomas Goffus, pomočnik sekretarja za obrambo ZDA za Evropo in NATO.

V kulturnem programu sta nastopili vokalna skupina Draž in skupina Wings of Dixie, praporščake pa je spremljala koračnica kvinteta Orkestra Slovenske vojske.

Pripravil: Jan Ukmar, foto: STA

Grafični ciklus *Vojna na ogled do 6. maja*

Na začetku 20. stoletja je v srednji Evropi vladalo družbenopolitično zatišje. Številni so ga pozneje opisali kot soparo pred nevihto. Začetek prve svetovne vojne so zato nekateri občutili kot nekakšno prebujenje, ki osvobaja. Za nas je nepredstavljivo navdušenje, s katerim so se mladi možje takrat podali v vojno. »Izlet v Pariz« je pisalo na marsikaterem od vagonov, ki je vojake iz Berlina peljal na fronto.

Tudi mladi slikar in risar Otto Dix (rojen leta 1891) se je prostovoljno javil v vojsko. Na začetku je doživljanje na fronti celo opisoval kot fascinantno igro. Vendar pa se je njegovo navdušenje kmalu poleglo. Poleg tega je imel še srečo: grozote je preživel nepoškodovan, vendar so mladega veterana od takrat tlačile more. Zdravil jih je na svoj način: v podobe v svoji glavi se je poglobljaj tako, da jih je prenašal na papir. Tako je nastal grafični ciklus *Vojna*, ki bo do 6. maja 2018 na ogled v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije.

Razstava »Otto Dix: O vojni, grafike 1920–24« je bila uspešno prikazana že po vsem svetu, nazadnje v Mehiki. Razstava je prispevek Nemškega veleposlaništva v Sloveniji k zaznamovanju konca prve svetovne vojne pred sto leti.

Pripravi: Jan Ukmar

Dobrodelna dražba in štipendijski sklad

Ob odprtju razstave ob 10. obletnici smrti dr. Janeza Drnovška v Narodnem muzeju Slovenije na Metelkovi so pripravili tudi dobrodelno dražbo predmetov iz njegove zapuščine. Na dražbi je Zveza prijateljev mladine Slovenije (ZPMS) s pomočjo dražiteljev za boljšo prihodnost otrok in mladostnikov zbrala več kot 7.000 evrov. Poleg dražiteljev je Štipendijski sklad dr. Janeza Drnovška že podprlo nekaj uspešnih slovenskih podjetij, tako da znaša skupna vrednost Sklada skoraj 70.000 evrov.

Na dobrodelni dražbi je Zveza prijateljev mladine Slovenije

ob soglasju družine dr. Janeza Drnovška dražiteljem ponudila 15 predmetov iz njegove zapuščine, med njimi tri nalivna peresa, dve spominski pisemski ovojnici, knjigo dr. Drnovška z naslovom *Zlate misli o življenju in zavedanju*, fotografijo fo-

tografa Voranca Vogla, ki je bila last dr. Janeza Drnovška, in osem karikatur, ki jih je ustvaril Franco Juri.

Izkupiček dražbe bo namenjen Štipendijskemu skladu dr. Janeza Drnovška pri ZPMS, s pomočjo katerega bodo mladostnikom iz socialno manj spodbudnih okolij omogočili šolanje v izbrani poklicni srednji šoli in jim tako pomagali na poti do zelenega poklica.

Predsednica ZPMS **Darja Groznik** je v zahvalo vsem podpornikom novega štipendijskega sklada povedala: »Z danes ustanovljenim Štipendijskim skladom dr. Janeza Drnovška dopolnjujemo našo skrb za mlade, ki po osnovni šoli nadaljujejo šolanje. Načrtujemo, da bomo s prihodnjim šolskim letom začeli štipendirati 20 dijakov in jih bomo tako podprli pri celotnem srednješolskem ali poklicnem šolanju.«

Pripravi: J.U. / **Foto:** Blaž Gutman

Zgodovinsko društvo *Rapalska meja*

Zgodovinsko društvo *Rapalska meja* je bilo ustanovljeno konec prejšnjega leta v Podbrdu, deluje pa v slovenskih krajih in občinah na obeh straneh nekdanje meje. Namen društva

Jugoslovanski vojaki (desno) in italijanski finančniki (levo) pri mejnem prehodu prve kategorije Hotedršica.

Vir: Mestni muzej Idrija, obarval: Grega Žorž

je povezovati in spodbujati raziskovanje rapalskega obdobja na italijanski in jugoslovanski strani ter preprečiti zgodovinsko pozabo te zelo težke nacionalne preizkušnje. To je bil namreč čas, ko je bila Primorska za več desetletij odrezana od matične domovine, zaradi fašizma pa sta se med Slovenci utrjevala domoljubje in narodna zavest. Glavne dejavnosti društvo načrtuje za leto 2020, ko bo minilo sto let od podpisa Rapalske pogodbe. Delo članov pa je mogoče že zdaj spremljati na društvenih spletnih straneh <http://www.rapalskameja.si>.

Odpravniku poslov *Venezuele »triglavka«*

Na poslovilnem večeru je odpravnik poslov Veleposlaništva Bolivarske republike Venezuele v Sloveniji Wilmer Armando Depablos dobil od odbora AVNOJ Slovenije repliko kape slovenskih partizanov z rdečo zvezdo. »Triglavka je simbol upora slovenskega naroda in tako tudi simbolična podpora ljudstvu Venezuele,« je povedal Franko Pleško, predsednik odbora AVNOJ Slovenije, ki je odpravniku poslov predal darilo.

Jože Poglajen

Plenilci so med nami

Ko se je iztekel petek 13., se je izkazalo to, kar je bilo tako ali tako na dlani: namreč da ga ni politika – če izvzamemo iz SD k Slogi prebeglega poslanca Vebra – ki bi za nekaj tednov do rednih volitev prevzel položaj predsednika vlade za tekoče zadeve. Predsednik republike Pahor je razpustil parlament in razpisal predčasne volitve. To sicer ne pomeni, da so šli poslanci domov, kajti njihov mandat se konča šele z ustanovno sejo na volitvah novoizvoljenega parlamenta. V starih (relativno) politično normalnih časih je veljalo, da državni zbor od razpisa volitev naprej, med predvolilno kampanjo torej, sprejema res zgolj za državo nujne zadeve. Danes je to očitno drugače.

Dogovorili so se sicer, da rednih zasedanj po Cerarjevem odstopu ne bo, zato pa se kar vrstijo izredne seje, ki niso nič drugega kot zastojkarska strankarska predvolilna propaganda. Dobesedno.

Na eni od teh sej naj bi z ustavnim zakonom »zaščitili NLB pred plenjenjem hrvaških bank«. Kot je znano, so namreč hrvaška sodišča ugodila nekaterim zahtevam bank, ki so prevzele del deviznih vlog varčevalcev LB po tistem, ko je slovenski parlament sredi počitnic 27. julija 1994 dobesedno čez noč in v strogi konspiraciji sprejel ustavni zakon, s katerim so med drugim razglasili, da te devizne vloge niso problem največje slovenske banke oziroma njene lastnice, slovenske države. Takratni guverner Banke Slovenije Arhar je takšno »rešitev« utemeljeval s tem, da ne LB oziroma NLB ne država nimata približno 300 milijonov mark, kolikor so te devizne vloge v LB znašale. Toda država je takrat imela že dovolj deviznih rezerv, LB pa bi lahko zadevo urejala neposredno z varčevalci: z odlogom izplačil, z njihovo pretvorbo v vrednostne papirje in še kaj bi se našlo. A sta se politika in Arhar odela v plašč »domoljubja« in se raje odločila za to, da neslovenske, bolj natančno balkanske devizne varčevalce preprosto razlastijo. Z njihovim današnjim jezikom bi rekli opleniijo.

Očitno isti še danes tako mislijo, čeprav je Evropsko sodišče razsodilo, da gre pri tem za odnos med NLB in varčevalci, da slednji torej ne smejo biti talci sporov zaradi dediščine SFRJ. Še pomembnejše pa je dejstvo, da je omenjeni »reševalni« devizno nočni ustavni zakon Slo-

veniji povzročil veliko in težko popravljivo gospodarsko škodo. Ocenjujejo, da gre za milijarde, ki sta jih slovensko bančništvo in gospodarstvo utrpela z izgubo že vpeljanih poslov na tleh nekdanje Juge. Kajti najhujše, kar se banki lahko zgodi, je, da izgubi zaupanje ljudi. Zato velja ponoviti za očetom LB Nikom Kavčičem, »da bi – če bi problem hrvaških varčevalcev reševali samostojno, brez države – LB danes bila za Hrvate švicarska banka«.

Politika se iz te zgodovinske lekcije kot zmeraj ni ničesar naučila in se še kar spreneveda, da slovenska država oziroma njena banka hrvaškim in drugim varčevalcem LB njihovih deviz ni dolžna vrniti. Janševa SDS in NSi celo zahtevata, naj državni zbor sprejme še en »zaščitni« ustavni zakon. Z njim naj bi NLB med drugim dodatno »zaščitili« tako, da bi zaplenili premoženje hrvaških podjetij, ki poslujejo tudi v Sloveniji! In Arhar je spet zraven, tokrat kot svetovalec predsednika republike Pahorja. Na srečo je tak plenilski predlog med pravniki, ki niso advokati posameznih strank, nalezel zgolj na pomilovalne in prizanesljive nasmeške.

Celo strankarsko sestavljena »strokovna« delovna skupina je ugotovila, da tako pač ne gre. In Janša in novopečeni prvak NSi Tonin sta zatem pohitela s posipanjem s pepelom, češ da sta plenitev premoženja hrvaških podjetij (in bank) predlagala zgolj zato, da bi se o težavah, ki jih ima NLB z razlaščenimi hrvaškimi deviznimi varčevalci, sploh začeli pogovarjati. A ni treba biti kdo ve kako pronicljiv politični analitik, da bi ugotovili, kako je ta ustavni zakon v resnici in najprej predvolilni trik, s katerim naj bi najbolj poštene stranki in tudi vse druge – z izjemo Levice – volivce prepričevale, kako pravzaprav domoljubno branijo slovensko domačijo pred pokvarjenimi in pohlepniimi Hrvati. Zato lahko stavite, da se bo natezanje okrog »zaščite« NLB v državnem zboru vleklo vse do dneva volitev. Pahor je namreč prav zato predčasne volitve odložil za en teden.

Kakor koli že, če se je treba pred čim zaščititi, so to takšne poteze domnevno domoljubnih strank, kot je omenjeni ustavni zakon, ki Sloveniji in njenim prebivalcem prinašajo zgolj škodo. Kar seveda lahko storimo le tako, da na volitvah tem strankam ne podelimo svojega glasu.

Martin Premk

Dan upora

Nekoč dan Osvobodilne fronte je danes dan upora proti okupatorju. Toda Osvobodilna fronta slovenskega naroda je bila več kot le upor proti okupatorju. To je bil tudi boj za združitev in osvoboditev vseh Slovencev, boj za Primorsko in Koroško, boj za boljše življenje. Da bi bilo bolje, kot je bilo v Kraljevini Jugoslaviji, ki je temeljila na narodni neena-kopravnosti, političnem zatiranju in gospodarskem izkoriščanju. Osvobodilna fronta je bila boj za pravice žensk, ki v Kraljevini Jugoslaviji niso smele na volišča. Bila je boj za spreminjanje narodne zavesti, kar so med drugim predstavili s sloganom »Iz naroda hlapcev v narod junakov«. Bila je boj za nastanek slovenske države, ki je nastala leta 1945 kot Ljudska republika Slovenija. Ta je imela pravico do odcepitve od Jugoslavije, to pravico je leta 1991 tudi uveljavila. Kakor koli zdaj nekateri govorijo, prav rdeča zvezda je Slovincem izbojevala državo, da se je ta nato lahko osamosvojila. Praznik državnosti se zdaj praznuje 25. junija, ker je bila takrat razglašena samostojnost, nekdanji dan Osvobodilne fronte pa je postal le dan upora proti okupatorju.

Morda je to celo povsem primerno, saj današnja Republika Slovenija nima več veliko skupnega s Slovenijo, za katero se je bojevala Osvobodilna fronta. Čeprav smo že več kot četrto stoletje samostojna država, ni sledu o državotvorni zavesti, ki jo je izražala Osvobodilna fronta, ter ni več veliko sledu o državi, ki bi si prizadevala za več pravic in boljše življenje za svoje prebivalce. To velja že pri zunanji politiki naše države, saj samo še slepo uboga vse ukaze, ki pridejo iz zahodnih političnih, vojaških ali poslovnih povezav. Pri tem pride prav kot izgovor naša majhnost, saj naj bi mali delali, kar morajo, veliki pa, kar zmorejo. Toda v Evropi in po vsem svetu obstajajo ravnako tako majhne ali pa še manjše države v primerjavi s Slovenijo, a se obnašajo bolj pokončno in sprejemajo odločitve, ki so v korist državljanov, ne pa v korist nekoga drugega. Pri očitnem mednarodnem nasilništvu in prevarah so vsaj tiho, namesto da to še podpirajo.

A naša zunanja politika je le ogledalo stanja v družbi, v kateri prav tako primanjkuje državotvorne zavesti. Predvsem politični izbranci očitno še niso dojeli, da imamo zdaj res svojo državo in da je treba delati v njeno korist. Pri vodenju države od vrha navzdol vse tja do malih občin praviloma prevladuje plemenska in plenilska zavest, ostanek časov iz pradavnine. Ob vsakih volitvah je najpomembnejše le to, da se ohranijo koristi družinskih ali plemenskih članov, raznih

»poslovnih partnerjev« ali strankarskih somišljenikov. V strankarski politiki državotvorna zavest primanjkuje predvsem »pomladnim strankam«, sicer ne bi zlivale gnojnice na lastno zgodovino in je zlorabljale za politične namene.

Državotvorna zavest temelji predvsem na zgodovini, saj je skupna zgodovina poleg ozemlja in jezika eden od temeljev, ki določajo narod. Čeprav se stranke »ruralne desnice«, med njimi predvsem »najbolj poštena stranka«, največkrat sklicujejo na domoljubje, same počnejo ravno to, kar se ne počne v nobeni resni državi z zgodovinsko tradicijo. V ameriških, britanskih ali ruskih muzejih, celo v italijanskih muzejih ne bomo videli zločinov, ki so jih med vojno počeli njihovi vojaki, te teme se ne dajejo v učbenike ali pogrevajo v javnosti. V muzejih, predvsem državnih, in učbenikih se ljudem predstavlja zgodovina, na katero so lahko ponosni. Pljuvanje po lastni zgodovini ali celo njeno spreobračanje prav gotovo ni tisto »domoljubje«, katerega imajo nekateri pri nas polna usta. Pri tem ne gre samo za drugo svetovno vojno, kjer je domobrantska izdaja trn v peti »ruralni desnici« in vatikanski cerkvi. Vse gre celo tako daleč, da se v imenu neke politike, ki meji že na rasno ideologijo, pokuša naš slovanski izvor zamenjati z nekakšnimi Veneti in izmišljenim noriškim kraljestvom, fevdalni srednjeveški grb pa vsiliti za »karantanskega panterja«.

Kot je že v osemnajstem stoletju ugotovil angleški mislec Samuel Johnson, jim domoljubje služi le kot »poslednje zatočišče podležev«. Namesto govorjenja o domoljubju in mahanja z zastavami se spoštovanje do države ustvari le z lastnim zgledom in prizadevanji za boljše življenje in sožitje vseh državljanov, z vodenjem države v korist vseh prebivalcev. A medtem ko stranke »ruralne desnice« dejavno pljuvajo in uničujejo lastno zgodovino, stranke »salonske levice« to mirno gledajo in se zaradi ljubega miru nočejo preveč vpletati v ta prerakanja. Sicer pa se tudi njim odnos do zgodovine ne zdi posebno pomemben, tudi njim je na prvem mestu plenjenje, sicer bi se ob potvarjanju zgodovine lahko večkrat oglasile. Zato morda res ni zgrešeno, če je 27. april trenutno le dan upora in ni »uradno« povezan z Osvobodilno fronto in slovensko državnostjo. Ker sta plenjenje lastne države in povzročanje krivic državljanom pravzaprav že uzakonjena, postaja upor že spet kar dolžnost vseh državljanov. Le da zdaj ne gre za upor proti okupatorju, ampak za upor ljudi, da prisilijo oblastnike, da bi imeli tako državo, za katero si je prizadevala Osvobodilna fronta.

KOMENTAR

Kje smo in kako naprej

dr. France Križanič

Slovenija je v obdobju odpravljanja posledic svetovne finančne krize od 2009 dalje uspešno prevzela evropski razvojni model. Zanj je značilno:

a) Državno sofinanciranje raziskovalne in razvojne dejavnosti v gospodarstvu (direktno ali z davčnimi olajšavami). Vrh so te vrste investicij v Sloveniji dosegle leta 2013, ko so dosegle 935 milijonov evrov ali 2,6 odstotka BDP; 52 odstotkov več kot leta 2008. Pri državnih spodbudah za investicije v raziskovalne in razvojne dejavnosti so bila uporabljena sredstva proračuna EU in sredstva slovenskega proračuna.

b) Podpiranje gospodarskega razvoja s selektivnimi krediti. Razvojni krediti Slovenske izvozne in razvojne družbe so se od leta 2008 do 2011 povečali za 1,7 milijarde evrov ali za 84 odstotkov.

Slovenija si je z implementacijo evropskega razvojnega modela opomogla od poslabšanja mednarodne konkurenčnosti med prvo Janševo vlado (od 2004 do 2008) ter je v letu 2011 prvič po daljšem obdobju imela presežek na tekočem računu plačilne bilance. Ta kaže saldo vseh transakcij narodnega gospodarstva s tujino, torej poleg uvoza in izvoza tudi obresti, dohodki, licenčnine, transferji ipd. V letih od 2011 do 2017 je bilo na tem računu skupaj ustvarjeno za 11,2 milijarde evrov presežka, kar je dalo osnovo za normalno delovanje gospodarstva v zelo neugodnih razmerah, ko je slovenski bančni regulator vplival na zmanjšanje kreditov gospodarstvu (upad za 56 odstotkov oziroma 12,3 milijarde evrov od julija 2010 do septembra 2016).

Kljub ekonomski politiki 2012 in 2013, ki je vodila v recesijo (Državni zbor je sprejel zakon o uravnoteženju javnih financ, Banka Slovenije pa je z zaostrenimi zahtevami vplivala na zniževanje bančnih kreditov gospodarstvu), je vpeljava evropskega razvojnega modela ob visoki izobrazbeni ravni zaposlenih ter obstoječi izvozno usmerjeni strukturi gospodarstva s še vedno velikim deležem industrije (28 odstotkov v dodani vrednosti) privedla do pravega razmaha izvoza blaga in storitev. V letu 2017 je bil za dobrih 10 milijard evrov ali 42 odstotkov večji kot med svetovno konjunkturo v letu 2008. Zaradi povečevanja izvoza ter nanj vezanih investicij imamo od 2014 dalje vsemu navkljub stabilno gospodarsko rast.

Če opazujemo obdobje v letih od 1946 do 2017 v celoti, vidimo, da se je število prebivalcev v Sloveniji povečalo za 657 tisoč ali 47 odstotkov, kar kaže na uspešnost gospodarskega razvoja. V letu 2017 smo imeli bruto domači produkt v vrednosti 21 tisoč evrov na prebivalca. Slovenski BDP je bil realno 99 odstotkov ali enkrat večji kot na dnu tranzicijske krize leta 1992 ter za 44 odstotkov ali slabo polovico večji kot pred začetkom te krize v letu 1986. Slovenija ima nizko inflacijo, presežek v menjavi s tujino, realno rast BDP na ravni okoli 5 odstotkov na leto, število delovno aktivnih pa narašča.

Kako naprej? Gospodarstvo na sodobni stopnji razvoja potrebuje interventno državo. Ta skrbi za zagotavljanje makroekonomskega ravnotežja, za pravičnost v razdelitvi, za socialno šibke, za gospodarski in družbeni razvoj ter za organizacijo kvartarnega sektorja (kultura, šolstvo, znanost, zdravstvo, varnost), ki ta razvoj omogoča. V zvezi z izvajanjem takšnega gospodarskega programa potrebuje

Sodobna država mora skrbeti za industrijsko demokracijo in za ustrezen institucionalni okvir soupravljanja v podjetjih ter davčno spodbujati udeležbo zaposlenih pri dobičku.

Slovenija vrnitev aktivne razvojne politike (po 2013 je začela postopoma zmanjševati intenzivnost). Cilj mora biti dvig investicij za raziskave in razvoj najmanj na 3 odstotke BDP.

Sodobna država tudi spodbuja odličnost v kulturi, znanosti in športu. Za naše razmere je smiselno financiranje prenosa slovenskih dosežkov v svetovni kulturni in znanstveni prostor, pri športu pa ustvarjanje razmer davčnih olajšav sponzorjev) za doseganje trajnih vrhunskih rezultatov.

Sodobna država mora skrbeti za industrijsko demokracijo in za ustrezen institucionalni okvir soupravljanja v podjetjih ter davčno spodbujati udeležbo zaposlenih pri dobičku. Obenem mora spodbujati širitev zadružništva ter drugih oblik vzajemnosti pri gospodarjenju na različnih področjih (tudi v zavarovalništvu), vse z namenom čim večje motivacije za angažma znanja oziroma človeškega kapitala.

Glede na zdajšnje stanje bo treba v Sloveniji nujno sanirati posledice umetno ustvarjene bančne krize 2012-2013 in nakopičenih sredstev (4,8 milijarde) v kapitalu poslovnih bank. Obenem bo morala ekonomska politika nadomestiti realen upad pokojnin ter poskrbeti, da bo zdravstveni sektor deloval učinkovito, in mu obenem v ta namen zagotoviti zadostna sredstva. Cehe, ki so se pojavili na tem področju, bo treba odpraviti.

Sodobna država ima aktivno vlogo pri zagotavljanju pravične delitve nove vrednosti in ima v tej zvezi na voljo ukrep minimalne plače. Država se vključuje v socialno partnerstvo ter regulira in spodbuja sklepanje kolektivnih pogodb. Z zakonsko regulativo in selektivno davčno politiko mora omejiti prekarno delo in tam, kjer je tehnološko pogojeno, začeti uvajati pilotske projekte univerzalnega temeljnega dohodka.

Antiglosa

Prijazna diagnoza (norega) feminizma

Zdaj ko že toliko desetletij živimo v demokraciji, se pa res spodobi, da vsak aktivni državljan tako prvega kot drugega spola redno bere Demokracijo; to vam je biser novinarskega snovanja, vzorčni primer, kako se ljudem prijazno in resnicoljubno piše o vsakdanjih radostih in bridkosti doma in po svetu. Neverjetno sem se zato 8. marca razveselila, ko sem lahko v tem demokracijo vzbujajočem glasilu prebrala praznično prigodniško gloslo ob mednarodnem dnevu žensk z nadvse privlačnim naslovom »Kva je, babe ali vse norosti feminizma«.

Ker že petinsedemdeset let bivam na tem svetu kot pripadnica drugega spola, sem ta besedni umotvor z zanimanjem in vedno večjim navdušenjem na dušek prebrala. Ob koncu branja se mi je odvalil kamen od srca, saj sem uvidela, da ubogi slovenski narod še premore klene može, ki znajo pravilno vihteti pero, kot bi se izrazila nekoč, ko še ni bilo v modi digitalno pisanje. Tudi če se je zapisovanje moderniziralo, je pomembno, da se ohranja tista prava smer mišljenja in javnega govora, ki jo je dvajseto stoletje že skoraj iztrebilo. V tem zmedenem stoletju so se skoraj čisto izgubili nauki, ki so nekoč zagotavljali, da »babji hudič« ni pretirano kvaril javnega reda in miru. Že pred začetkom dvajsetega stoletja je namreč pronicljiv zdravi duh svaril pred »hudimi ženami« in jim nalagal na srce: »Oj ljube, pomnite, žene:

V tem zmedenem stoletju so se skoraj čisto izgubili nauki, ki so nekoč zagotavljali, da »babji hudič« ni pretirano kvaril javnega reda in miru.

spoštujte, slušajte može« (Dom in svet, 1890. 337, torej navedba ni »lažna novica«).

Neizmerno sem hvaležna avtorju glose (gospodu V. Vasletu), da je znal tako umetelno izraziti duha slavne preteklosti; v milih besedah njegovih ta duh pred nami kar zasije v polnosti svoje biti. Radodarnost duha se kaže v prijaznih razvrstitvah »feministk«, pa tudi v sporočilu vsem »babam« na Slovenskem, da so »borke proti seksizmu bolne«. Ob blagi diagnozi njegovi si lahko prizadeta »babja« sodruga v drugem desetletju 21. stoletja oddahne in samo prosi, naj ga sam bog blagoslovi in mu nakloni dolgo in plodno življenje, da bo tudi prihodnjim generacijam »norih« feministk in feministov kazal pravo pot v zdravo družbo.

dr. Maca Jogan, sociologinja

Množična in spontana vstaja slovenskega ljudstva

Letos praznuje naša organizacija 70 let obstoja. V javnosti je mogoče tu in tam prebrati, da smo preživeli in zastareli, skratka odveč. Tako ne govorijo le nepodpisani in slabo vzgojeni agitpropovci, ki so se razmnožili po strankarskih glasilih, temveč tudi kakšna dovolj razgledana, premišljujoča in celo podpisana osebnost znanega imena.

// BESEDILO: **Matjaž Kmecl**, podpredsednik ZZB za vrednote NOB

Vsi pa ob tem pozabljajo, da pri 'vrednotah NOB', za katerimi stojimo, ne gre za dnevno politična gesla, s kakršnimi se povečini prerivajo današnje stranke, temveč za skupek zgodovinsko trajnih slovenskih vrednot. Te so bile 1941 le na najbolj brutalnem preizkusu. NOB, ki ni bil samo predmet 'kavarniške debate' skupine izobražencev (Kocbek), temveč množična, spontana in hkratna vstaja slovenskega ljudstva v vsem prostoru 'zedinjene Slovenije', pa je bil častni odgovor na poskus surovega genocida.

Če kdo v resnici misli, da ni bilo vredno, naj se spomni Kajuhovih verzov o hlapcih, in Cankarjevih besed o njih. In, če je prepričan, da bi bilo brez narodno osvobodilnega upora veliko manj žrtev, naj bere, če že drugega ne, Pisma na smrt obsojenih, naj se spomni tistih tisočev talcev, ki so jih postrelili in pobesili ne krive ne dolžne; ali pa naj pomisli na duhovnika Izidorja Završnika in njegovo zgodbo, ki so jo bogvedi zakaj skrivali do današnjih dni eni in drugi – čeprav je do neverjetnosti človeška. Nihče ne taji, da so si med vojno in v prvih povojnih maščevalnih letih tudi na partizanski strani privoščili različna grozodejstva; v vojni in njenem nasilnem brezzakonju se pririne v ospredje ob vsem dobrem tudi veliko slabega. Nobena vojna niso šmarnice in še tako dober poveljnik ne bo nikoli imel pod nadzorom prav vseh svojih vojakov. Vsekakor so to bili obžalovanja vredni primeri, toda s sveto-pisemskim primerom povedano: Ali naj babica s porodno vodo zavže tudi otroka? Pa naj se ga s spočetjem drži še tako umazan izvirni greh?

'Izvirni greh' našega osvobodilnega upora pa je bil, da se je vanj ugnezdil spopad med dvema svetovnima sistemoma moči. Kakor koli obračamo, se pri tem pokaže, da je eden od obeh sledil vseljuskemu zanosu in volji po svobodi, drugi pa tega ni hotel že zato ne, ker ni trpel prvega, tako in tako sta

se imela za zgodovinska sovražnika; in se je raje odločil za kolaboracijo. Konec vojne je pokazal, da je vsaj v tem primeru imel prav prvi, česar mu drugi ni odpustil vse do današnjih dni – rezultat: vsesplošna in nepopustljiva skreganost

Matjaž Kmecl

ter – med drugim – dvoglavni spomenik v srcu svobodoljubne in uporne, slovenske, Ljubljane.

Naša organizacija ne mara biti zastavonoša nobene od teh, čeprav si eni in drugi kot nekakšno samoumevnost na vse kriplje prizadevajo, da bi jo za to naredili. V obletnici vidimo trenutek, da še enkrat poudarimo: smo skupnost vseh tistih ljudi, ki vidijo v nekdanji Osvobodilni fronti in NOB dragoceno zakladnico slovenskega ponosa, svobodoljubnosti in poguma; v takratnih ljudeh vidimo generacijo, ki si je upala, ki ni računala, kaj se ji spleča, temveč je tudi za ceno desetisočev življenj ostajala zvesta slovenski zgodovini in vodilom, ki so se v njej spočela. Dejanje predstavlja dragoceno srebrnino, h kateri se bomo lahko vračali po navdih zmeraj spet, kadar nas bo svet grabil za vrat; in nas bo zagotovo še, ker vidijo v nas drobiž, tako kot sta nas Hitler in Musolini.

Imamo se za skrbne in odgovorne varuhe te naše zakladnice: ne kot 'levi' ne kot 'desni', temveč kot svoji. ●

Uporništvo je slovenski narod reševalo pred uničenjem

Odločitev za osvobodilni boj – etično dejanje

V zadnjih letih svojega življenja je naš rdeči škof Vekoslav Grmič (1923–2005) zelo pogosto obiskoval partizanske mitinge in udeležencem na njih skušal dati moralno podporo za njihovo medvojno odločitev za partizanstvo in organiziran odpor.

// BESEDILO: **Cvetka Hedžet Toth** // FOTO: **arhiv**

Predvsem na etične razsežnosti opozarjajo že naslovi Grmičevih prispevkov na temo uporništva oziroma partizanstva, na primer *Osvobodilni boj (1941–45) v luči splošno priznanih etičnih vrednot* in s podnaslovom *Govor pri Sv. Treh kraljih na Pohorju (23. novembra 2009)*, v katerem pravi: »Odločitev za osvobodilni boj, za Osvobodilno fronto, je bila etično dejanje, naj ga presojava s katerega koli resnično humanega nazorskega vidika.« Druge poti ni bilo in tukaj se njegova načelna drža povsem ujema s Kocbekovimi stališči. Ta vidik vključuje celó krščansko načelo agape (ljubezen), zato Grmičev sklep: »Nekdo se sicer lahko odpove samoobrambi, kadar gre le za njegovo življenje, toda obrambi nedolžnega človeka pred napadalcem se ne sme odpovedati. Takšna je zapoved resnične ljubezni do sočloveka.« V tem je Grmič prepoznal dragoceno načelo novejšje teologije osvoboditve in ji posvetil precejšnjo teoretsko pozornost.

Čut za sočloveka je bil nekaj izjemnega, in kar »zadeva osvobodilni boj sam, se je etičnost tega boja pokazala v skrbi za ranjence, v bolnišnicah po gozdovih in v reševanju ranjencev«. Grmič v tem odnosu prepoznava »izredno človekoljubje«, razvit čut solidarnosti in »požrtvovalnosti za sočloveka med borci in borkami v osvobodilnem boju«, vse to pa dokazuje izredno razvito etično zavest partizanstva.

Na partizanskih mitingih je škof Grmič javno, glasno in povsem odločno dajal priznanje partizanski generaciji za njeno etično popolnoma pravilno odločitev v drugi svetovni vojni in poslušali so ga. Še zdaj vidim njihove žareče in hvaležne poglede, in to je nepozabno, trajno – to je povest o ponosnem in darežljivem škofu, ki se ni bal kljubovati katoliškemu integralizmu in militantnemu katolicizmu in ki je spominska sre-

čanja in slovesnosti razumel kot trenutek, ko »v svoji notranjosti prebujamo duha tovarištva in solidarnosti, kakršen je vladal med borkami in borci ter sploh trpinji za svobodo v letih upora. Ta duh nam je potreben tudi danes.« Nas, svoje najožje sodelavce pri reviji Znamenje, je dobrohotno svaril pred poskusi izolacije in diskriminacije, če bomo z njim, vendar smo uporno vztrajali.

»Strašna slepota človeka«

Krivdo teh, ki so bili na strani okupatorjev, žal tudi takratna »uradna Katoliška cerkev v Ljubljanski pokrajini, čeprav so bili nacisti največji sovražniki Cerkve in krščanstva«, Grmič označuje celo za »strašno slepoto človeka«, ki se še vedno nadaljuje: »Somišljeniki domobrancev, nekdanji domobranci in spet cerkveni predstavniki torej danes nadaljujejo svoje žalostno početje iz

Dr. Vekoslav Grmič med mašo za padle partizane v Dragi na Notranjskem 27. julija 1996

časa okupacije. Ne morejo drugače, če hočejo vztrajati v svoji zmoti in se nočejo kesati za zablode v letih 1941–1945. Tako pa smo lahko naravnost ponosni, če tako delajo, saj so bili partizani na pravi poti, za kar pričajo tudi dejstva, a ta pot je bila njihovi nasprotna. Če bi torej ti ljudje danes govorili drugače, bi

Dr. Vekoslav Grmič

bil to dokaz, da so se skesali in spreobrili, da so priznali svojo zmoto. Ker pa tega niso storili, jim v resnici vest ne da miru in si jo skušajo pomiriti z obsojanjem partizanstva. Tako se lahko samo s pomilovanjem odzivamo na njihovo govorjenje in ostajamo mirni.« Teh misli, teh besed, čeprav v daljši obliki, se ne da obiti, kajti govor je o našem svetu in razmerah, ki nas še vedno zelo opredeljujejo in nas bodo verjetno tudi še v prihodnje. Ne gre pozabiti, da jih je izrekel katoliški škof.

Nerazumljiv je molk vodstva Katoliške cerkve vse do danes, celo namerno zamolčevanje prvih žrtev nemške okupacije, kajti duhovnik Martin Gaberc (1883–1941) v Gornji Radgoni, zelo zaveden Slovenec, je bil ustreljen v župnišću 6. aprila 1941 zjutraj. Kulturbundovci, petokolonaši in še kdo so pripravili sezname ljudi, ki jih je treba takoj

likvidirati – ve se torej, kdo je začel z likvidacijami. Vprašanje za te, ki na raznih mitingaških in skrajno hujskaških proslavah častijo in pretiravajo s čim iz povojnega dogajanja.

V drobni knjižici z naslovom *Ne pozabimo*, ki je izšla 4. junija 1998 ob Grmičevi 75-letnici in 30. obletnici njegovega škofovskega posvečenja, Grmič odločno trdi: »Kot rdeča nit se torej vleče uporništvu skozi vso zgodovino slovenskega naroda in nič ni moglo pretrgati te niti. Prav uporništvu je reševalo slovenski narod pred uničenjem in budilo v njem tako voljo do življenja kakor do vsestranskega kulturnega razvoja. Zaupanje v ta duh uporništvu nam lahko

kaže svetlo pot v prihodnost ter nas narahnavna vanjo.« Pri tem se je kot Slovenec in slovenski škof zavedal, da mora »govoriti, spominjati in spodbujati«. Za kakšno spodbudo gre?

Grmičev govor pri Taborski steni (22. julija 1995), kjer se je enaindvajset partizanov bojevalo z Italijani in jih je polovica padla, glasno in preroško opozarja na interpretacije teh, ki v jubilejnem letu zmage nad fašizmom to zmago prikazujejo kot nekakšno nesrečo, ker so gospodarji pač doživeli poraz. In tukaj je Grmič nepopustljiv, kajti »očitnih in splošno priznanih vrednot ni mogoče prevrednotiti ali bolje razvrednotiti«, in v petih točkah je pojasnil, zakaj.

Domovina kot najvišja vrednota

Najprej sta partizanstvo in OF tako prelomen in izjemen dogodek, da ni primerljiv z nobenim v preteklosti. Iz partizanskega boja je naš narod izšel »prekaljen

in pripravljen na nove podvige. Domovina je postala zanj najvišja vrednota, na kateri je mogoče zidati vse druge.« Domotvorno in domoljubno torej!

In tu ne sme biti nespornost, kajti ko človek gleda na današnja partizanska srečanja, ki so postala že ljudska,

Novi spominski park v Grahovem namreč ni posvečen povojnim pobojem ali žrtvam povojne oblasti. Z novim parkom se je začela graditev ogromnega spomenika, ki ne bo le spretno zakrival obstoječih spomeniških obeležij narodnoosvobodilnega boja, marveč bo neposredno zaznamoval lokalni fašizem, poraz domobranske postojanke, kar je politično zelo nevarno.

razume srečo vnukov zaradi njihovih partizanskih dedov in babic – ponos in nekaj zelo težko opisljivega v tem slovesnem doživljanju dela njihovih prednikov spremlja duha proslav, ki s svojo ljudskostjo prehajajo v nekaj trajnega, kakor vsi miti. Mit namreč osredinja, krepi pripadnost določeni skupnosti, da ta preživi v času, ko vse zgodovinsko konkretno popusti, in da narod, ki je enkrat porodil svoje mite iz zgodovine, ne izgine. Mitotvorno je narodotvorno. In ta naš mit se je porodil iz konkretnega zgodovinskega dogajanja in organiziranega ljudskega gibanja in nikakor ne iz glave kakšne pesniške duše in njegovega domišljjskega zagona.

Kot drugo v tem govoru Grmič omenja prispevek partizanstva v skupnem boju vseh svobodoljubnih narodov glede obsega žrtev, »ki jih sploh ni mogoče ustrezno oceniti. To so morali priznati celo okupatorji, ki spet niso mogli razumeti takšnega junaštva.« Tretjič je po Grmičevem uvidu »partizanstvo prekalilo slovenski narodni značaj in v marsičem spremenilo miselnost slovenskega naroda, tako da ga zares ni mogoče pozabljati ali prezirati«.

Kot četrto pozitivno dejstvo omenja Grmič to, da je nam Slovencem partizanstvo dalo »v roke legitimacijo, s katero se lahko s ponosom legitimira v skupnosti narodov, ki so se uprli najhujšemu sovražniku evropske kulture, civilizacije in krščanstva, nemškemu nacizmu. Zato je naravnost blazno in hudičevsko delo to legitimacijo kakor koli danes skušati razvrednotiti.«

Spomenik lokalnim fašističnim borcem

Tako novejši zapis Gala Kirna (roj. 1980) o zgodovinskem revizionizmu

(Borec, 2014, št. 703–705) in njegovih političnih učinkih opozarja celo na »rehabilitacijo lokalnega fašizma in domobrancev kot pravih narodnih domoljubov«, kot je to vidno ob odprtju spominskega parka v Grahovem. Enačenje fašizma in komunizma je značil-

no celo za liberalce in s to »enotno paradigmo totalitarizma« prihaja do novega premika, kajti kot ugotavlja Kirn, smo »prišli do točke, kjer se minimalni ideološki konsenz o narodni spravi ruši«. Ta proces pomeni fašizacijo, in to pri nas: »Novi spominski park v Grahovem namreč ni posvečen povojnim pobojem ali žrtvam povojne oblasti. Z novim parkom se je začela graditev ogromnega spomenika, ki ne bo le spretno zakrival obstoječih spomeniških obeležij narodnoosvobodilnega boja, marveč bo neposredno zaznamoval lokalni fašizem, poraz domobranske postojanke, kar je politično zelo nevarno. Domobranska postojanka je bila na tem kraju uničena leta 1943, med samo vojno. Zdaj torej postavljajo spomenike lokalnim fašističnim borcem, ki so branili obstoječi red in prisegli Hitlerju.«

Mladi sociolog iz tega našega »kranjskega« dejstva povzema nekaj izredno zastrašujočega in hkrati zelo lucidnega, namreč da hočejo tisti, »ki sicer komunizmu očitajo enoumje, s podreditvijo narodni enotnosti vsiliti nemišljenje«, kar je seveda katastrofalno in ima lahko dolgoročno strahovit učinek. Nemišljenje je kot zasvojenost, in ta zasvojenost ni nič manjša od zasvojenosti z alkoholom ali drogami. Pijani se lahko strezni v dnevu ali dveh, z drogami zasvojeni v nekaj tednih, če se le potrudijo, čas in cena streznitve pri nemišljenju kot zasvojenosti pa sta praviloma neskončno dolga. Ta zasvojenost se pogosto preseli v politiko – in gorje, če postane pogubna narodova zasvojenost še politika. Zdajšnje predvolilno razpoloženje ponekod ni daleč od tega in z njim fašizacija, ki je že krepko stopila v prostore naših sosedov. ●

Do partizanskega pokopališča v spremstvu policije

Oskrunjeni spomenik državnega pomena

Ob omembi Mostarja pomislimo najprej na njegov znameniti most in reko Neretvo. Medtem ko bi lahko za vzhodni del mesta na levem bregu Neretve, kjer je polno slikovitih trgovinic in lokalov, dejali, da se je tam čas ustavil, pa je razpoloženje v zahodnem delu Mostarja popolnoma drugačno. Vse je namreč v slogu HDZ in Tuđmanove dediščine.

// BESEDILO: Aleksandra Jankovič // FOTO: Franko Pleško

Ulice so poimenovane po ustaških generalih in ministrih, denimo po Juru Francetiću in Miletu Budaku. Gibanje po tem delu mesta je neprijetno, z občutkom nelagodja. Na desnem bregu Neretve pa je tudi znamenito partizansko pokopališče, na katerem ležijo posmrtni ostanki 500 borcev, tudi primorskih in istrskih prekomorcev, ki so padli za osvoboditev tega dela Hercegovine.

Do pokopališča je mogoče priti organizirano v avtobusih le v spremstvu policijskih enot. Zlo, ki ni bilo izkoreninjeno po drugi svetovni vojni, je rodilo novo sovraštvo. Veličasten spomenik, ki je delo srbskega arhitekta Bogdana Bogdanovića, je bil postavljen z namenom, da bi imeli padli mostarski borci, fantje in dekleta, tako rekoč še otroci,

Vhod na propadajoče partizansko pokopališče v Mostarju

Spominski kompleks partizanskega pokopališča so postavili na 5000 kvadratnih metrih velikem območju na razgledni vzpetini, dograjen pa je bil leta 1965. Pokopališče je postalo eden od simbolov mesta, ki so ga obiskovali številni popotniki.

tu vsaj simbolično pravico do sanj. Zdaj jim to pravico odrekajo neki drugi otroci, skupine mladih ljudi, ki iz dneva v dan skrunijo pokopališče, na kar se oblasti in institucije razdeljene lokalne vlade sploh ne odzivajo. Leta 2003

je županov urad sicer ustanovil odbor za obnovo partizanskega pokopališča, ampak od takrat ni bilo tako rekoč nič storjeno. V popolnoma zapuščeni okolici spomenik kljubuje času in uničevanju. Trenutna oblast menda namerava območje spomeniškega kompleksa celo očistiti in na njem postaviti nekaj novega. To pa bodo težko dosegli, saj je bilo leta 2006 na uradno prošnjo Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne (SUBNOR) iz Mostarja partizansko pokopališče uvrščeno na seznam spomenikov državnega pomena Bosne in Hercegovine. Odboru za obnovo in revitalizacijo pokopališča, sestavljajo ga vidni protifašisti iz vseh držav nekdanje Jugoslavije, predseduje nekdanji predsednik predsedstva SFRJ Raif Dizdarević.

Sicer pa je nov veter v prizadevanjih za ureditev spomenika zavel, ko je

predsedovanje Združenja antifašistov in borcev NOV Mostarja prevzel Sead ulić, ki podporo za prenovo spomenika išče na lokalni ravni, pri državnih institucijah ter pri nevladnih in mednarodnih organizacijah. Ko so ga v intervjuju za spletni portal Balkan Diskurs vprašali, zakaj je ta spomenik tako pomemben, je odgovoril: »Partizansko pokopališče je naš Kip svobode, naš Slavolok zmage, naš Tadž Mahal. Pomisli-

mo na vse te ljudi in kulture in na njihov odnos do teh spomenikov. Odreči se temu spomeniku bi pomenilo odreči se sebi in svojemu mestu.« Ob tem je še dodal: »To je spomenik za prihodnost, za izobraževanje prihodnjih generacij, ki temeljijo na idejah protifašizma, človeštva in ljubezni do mesta in države.«

V političnem okolju, ki podpira neofašizem, družba ne more slediti civilizacijskim vrednotam. Zaradi prebujajočega se nacifašizma in sprevačanja zgodovine se moramo pogumno soočiti s preteklostjo in jasno spregovoriti o vlogi nacističnih sodelavcev, ki so delovali na ozemlju nekdanje Jugoslavije, in o junških podvigih NOB in partizanskih enot. Spomeniki, kakršno je partizansko pokopališče v Mostarju, niso le odsev preteklosti, ampak tudi opomnik za prihodnje generacije, ki se morajo zavedati nevarnosti, kakršne prinaša fašizem. ●

Zgodilo se je spomladi leta 1943

Upor šolarjev v Metliki

Takrat sem hodil v četrti razred. Moja razredničarka je bila gospa Marija Zorn, begunka s Primorskega med prvo svetovno vojno.

Pouk je bil takrat še v slovenščini, le dve ali tri ure na teden smo imeli italijanščino. Poučevat je hodil mladi učitelj Alberto Muzzi. Bil je prijazen fant. Da bi nas pridobil in vzbudil zanimanje za italijanščino, nam je nosil zanimive barvne stripe v italijanščini.

Zgodilo se je, da nam je dal v soboto nekakšno nalogo. V ponedeljek pa kot da bi se dogovorili, je nihče v razredu ni imel. To ga je zelo prizadelo. Takoj je šel

do fašističnega komisarja, ta je poklical še župana (zanj so ljudje vedeli, da ne mara Italijanov). Prisopihali so v razred, poklicali še razredničarko in začelo se je spraševanje vseh po vrsti, zakaj nismo napisali naloge. Najpogostejši izgovor je bil: bila je nedelja, pa sem jo pozabil napisati. Odgovor komisarja ni zadovoljil. Začel je glasno zmerjati učiteljico in župana. Nismo dosti vedeli, kaj vpije, razumeli pa smo, da je nekaj hudo narobe, ker je rekel: »Tutti sono piccoli ribelli.« (Vsi so mali uporniki.) Od učiteljice, ki je samo menjala barve od rdeče do mrtvaško bele, je zahteval, naj naredi red. Nerada

je šla od klopi do klopi in vsakega, tudi deklice, s pestjo dvakrat močno udarila po hrbtu. Komisar je še nekaj vpil in z Muzzijem sta odšla, župan pa se je še malo zadržal v pogovoru z učiteljico.

Ko se je vse umirilo, je učiteljica prosila, naj tega ne počnemo več, ker ji je komisar zagrozil z zaporom, sicer pa zadeve raje ni komentirala. Res nam je je bilo žal.

Ko so drugi šolarji izvedeli za ta dogodek, so nas dražili s »picoli ribelli«, meni pa ser zdi, da smo bili na to kar ponosni. **ZAPISAL: Zvonko Rus (iz koledarja za leto 2018, ki ga je izdalo Združenje borcev za vrednote NOB Krško)**

Partizanska šola v Trnju

Črnilo kuhali iz bezgovih jagod

Naša »šola« je bila skrita med sadnim drevjem. Pouk smo imeli v dnevni sobi. Jaz sem hodil v prvi razred. Učili sta nas dve učiteljici, obe partizanki. Običajno so šolo stražili partizani. Pred začetkom pouka in ob koncu smo vedno molili molitev sveti angel. Enkrat na teden smo imeli verouk, poučeval nas je župnik iz poljske župnije. Bil je zelo strog. Njegovo živo nasprotje sta bili učiteljici, saj sta bili vedno prijazni. Učili sta v partizanski uniformi.

Pouk je potekal v prijetnem razpoloženju. Kočevarji smo mu težko sledili, ker nismo znali slovensko. Slovenščino smo se učili posebej. Malico, kruh in jabolka, so nam pripravile naše mame, včasih pa so nam tovarišici in tudi stražar podarili kakšen grizljaj svojega obroka.

Največ težav v šoli je povzročalo pomanjkanje knjig, zvezkov, svinčnikov in drugih pripomočkov. Črnilo smo kuhali otroci sami iz bezgovih jagod. Vsakega lista papirja smo se veselili in ga skrbno porabili. Ena od naših tovarišic je bila poročena s partizanom. Večkrat nas je nenapovedano obiskal. Včasih nam je prinesel liste papirja, tu in tam kakšen zvezek, oguljeno šolsko knjigo ali pa tablice, na katere smo lahko pisali. Nekoč je prinesel celo radirko. Ta je romala po vsem razredu. Za nas je bila nekaj posebnega, pravi čudež: napišeš in po pot-

Pionirki v vasi Trava leta 1945. Foto: Edi Šelhaus (sliko hrani Muzej novejšje zgodovine Slovenije)

rebi zbriseš. Svinčnike smo rezali na od štiri do pet centimetrov dolge kose. Če se je pri pisanju zlomila konica, nam je šlo na jok. Šolske torbe so nam matere sešile doma iz navadnega platna. V njih smo nosili kakšno staro knjigo, papir in kakšen zvezek, pa seveda suho sadje ali kos starega kruha. Poleti smo hodili bos, pozimi pa so bile težave, ker je otrokom vedno primanjkovalo obutve.

Največ težav je povzročalo pomanjkanje krede za pisanje na tablo. Jaz pa sem do »krede« prišel na res čuden način. Italijanska topovska granata je priletela naravnost skozi okno kapelice pri poljskem pokopališču. Marijin kip se

je razletel na drobne kose. S kosom razbitega kipa sem potegnil po zidu in ugotovil, da piše. Učiteljica je bila nad tem navdušena, prav tako župnik, dokler ni izvedel, da pišem s koščkom Marijinega kipa. Obdolžil me je smrtnega greha.

Žalostni del mojega obiskovanja partizanske osnovne šole je bil umor naše tovarišice. Ko smo otroci nekega dne prišli v šolo, nam je partizan, ki je stal pred šolo, s solzami v očeh povedal, da ene od tovarišic ni več. Ponoči so jo odpeljali in ubili. ●

ZAPISAL: Avgust Gril (iz koledarja za leto 2018, izdajatelj ZB za vrednote NOB Krško)

Križa socialne demokracije

Za našo čast in dostojanstvo gre!

Po političnem dogajanju v Nemčiji in Italiji mediji veliko poročajo o svetovni krizi socialne demokracije. Ker so tudi vrednote NOB povezane z ideološko socialistično usmeritvijo, menim, da moramo ta razvoj analizirati in se nad njim zamisliti tudi mi v ZZB NOB.

// BESEDILO: **Janez Stanovnik**, častni predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije

// FOTO: **Janez Alič**

Ideja socialistične družbene ureditve je dobila ogromen impulz z Marxovim in Engelsovim Komunističnim manifestom in prvo Internacionalno v drugi polovici 19. stoletja. Celo rimski papež je leta 1891 objavil encikliko, ki se začne z besedami: »Rerum novarum« (Vsled novih pojavov). Idejni vodja slovenskega klerikalizma, dr. Janez Evangelist Krek, je napisal obširno knjigo z naslovom »Socializem«, iz katere se je rodilo gibanje krščanskih socialistov, ki so kot politična skupina predstavljali enega od trojice ustanoviteljev OF.

Po Washingtonskem sporazumu in svetovni ofenzivi neoliberalizma, razpadu Sovjetske zveze in propadu evrokomunizma ter sistemskih spremembah v Vzhodni Evropi znanstveni zgodovinarji kar na splošno govore o krizi socializma.

Bistvo socializma sta Marx in Engels označila kot revolucionarno eksploatacijo eksploatatorjev z zamenjavo kapitalistične konkurenčnosti s socialistično solidarnostjo. Ta vizija se ni uresničila. Socialistična misel je v zadnjih dveh stoletjih spremenila svet. V carski Rusiji – ozemeljsko največji državi sveta – je zmagala v revoluciji proletarsko-socialistična družbena usmeritev. Z novo gospodarsko politiko (NEP) je Lenin odprl pot tržni konkurenci in

čilna vloga Sovjetske zveze po zmagi nad nacifašizmom so močno vplivali na teoretično misel in praktični razvoj države blaginje po svetu.

Teoretične temelje svetovni ureditvi po drugi svetovni vojni sta utemeljila lord Maynard Keynes in Harry Dexter

»kako malo smisla za praktično politiko je imel veliki teoretik«, Keynes pa, da ga je presenetilo, »kako malo je veliki predsednik vedel o teoretični ekonomiji«. Že pred veliko krizo leta 1929 je imel Keynes predavanje z naslovom »Konec svobodne konkurence«, v katerem je odločno zastopal večjo vlogo in odgovornost države za polno zaposlitev in blaginjo. Čeprav je izjavil, da

se s tem ne odpoveduje kapitalizmu, je popolnoma jasno, da je Marxova analiza vplivala na njegovo razmišljanje. Še bolj se je to pokazalo pri Nobelovih nagradjenih (Leontieff, Harrod-Domar, Kuznetz, Solow itd.).

Posredni vpliv socialistične ekonomske misli se je odrazil tudi v praksi in politiki. Rooseveltov »new deal« ni samo vrnil delavcev za tovarniške stroje. Henry Ford je povabil sindikalnega voditelja Walterja Reutherja, da si ogleda popolnoma avtomatizirano tovarno v River Rougeju, in mu ob tekočem traku zajedljivo dejal: »Tale ne bo plačeval sindikalne članarine.« Reuther pa mu je odgovoril: »Pa tudi vaših avtomobilov ne bo kupoval.« Ehrhardt, avtor nemškega povojnega gospodarskega čudeža, ni posnemal socializma samo v makroekonomski organizaciji, ampak

Na številnih delih našega planeta žive ljudje, ki v svojem življenju niso doživeli niti enega dne brez vojne. Znamo ocariniti jeklo in aluminij, ne znamo pa obdavčiti milijarderjev, ki s tem trgujejo.

podjetništvu, Stalin pa je državno kapitalistično ureditev prekrstil v socialistično. Zmaga proletariata v revoluciji, razvoj v tridesetih letih, zlasti pa odlo-

White. Keynes je nedvomno dal pečat povojni svetovni gospodarski ureditvi. Predsednik Roosevelt je v svojih spominih zapisal, da je bil presenečen,

tudi v socialni politiki, še bolj to velja za Willyja Brandta. Jugoslovansko samoupravljanje je bilo bolj neposredna oblika Titove marksistične ideje »tovarne delavcem«.

Neoliberalizem je prekinil ta povojni razvoj. Privatizacija naj bi prekinila socializacijo. Vloga države in državne proračuna naj bi se zmanjšala, privatni kapital naj bi vzel stvari v svoje roke. Statistični kazalniki – zlasti BDP – naj bi potrjevali učinkovitost take usmeritve. Ob tem pa se skriva dejstvo, da kapital nista samo denar in premoženje. V Davosu so razpravljali o znanstvenem poročilu Oxfama (ka-

terega uradniki so posiljevali ženske po svetu), ki ugotavlja, da ima samo 700 multimilijarderjev premoženje, ki je enako vrednosti premoženja preostalega človeštva.

Že sloviti angleški filozof Francis Bacon je ugotavljal, da je znanje moč, pa tudi kapital je moč. Znanje je tudi osnova ustvarjalnosti. Fantastični gospodarski napredek zadnjega pol stoletja po Washingtonskem sporazumu je predvsem zasluga človekove ustvarjalnosti, ki si jo je podredil kapital. Moč, ki si jo je prisvojil kapital, skriva težave našega planeta.

Albert Einstein, ki velja za poosebljeno modrost, naj bi nekoč dejal: »Samo dve stvari sta neskončni – veselje in človekova neumnost. Toda za prvo nisem povsem prepričan!« Nobenega dvoma pa ni, da je človek začel prodi-

rati v skrivnosti vesolja. Naredili smo prve korake po Mesecu in ogledali smo si Mars, ne oziramo pa se po lastnem planetu, kjer živijo naše sestre in bratje v revščini brez hrane, obleke in strehe nad glavo. Danes ni dovolj, da govorimo o socializmu s človeškim obrazom. Znanje, ki smo ga v obliki minulega dela nabrali, moramo preusmeriti v razvoj človeštva.

Tisoči se utapljuje v Sredozemskem morju in na »balkanski poti«, ko bežijo pred pomanjkanjem brez dela. Če je privatni kapital znal odpirati rudnike zlata in diamantov, zakaj tega ne bi zmoglo složno človeštvo?

Na številnih delih našega planeta žive ljudje, ki v svojem življenju niso doživeli niti enega dne brez vojne. Znamo ocariniti jeklo in aluminij, ne znamo pa obdavčiti milijarderjev, ki s tem trgujejo.

Marx je pisal, da zrak nima vrednosti, ker ga ne proizvaja delo. Onesnaženi zrak pa ljudem jemlje osnovo preživetja. Vetrovi pihajo na vse strani in voda teče preko meja. Narava opozarja tudi bogate, da poplave ne prizanašajo nikomur in da cunami nekega dne lahko zalije tudi New York.

Naš planet je na skrajnem severu in jugu vkovan v ledeno kapo, ki se topi in spreminja planetarno podnebje. Mar imajo milijarderji res pravice kot rimski cesar Neron, ki je igral na harfo, ko je gorelo mesto?

Pred 150 leti so se naši predniki združili v Internacionalo in socialno demokracijo ter spremenili del sveta. Po drugi svetovni vojni smo mislili, da bodo to nalogo nadaljevali Združeni narodi, pa smo se zmotili.

Partizani – vključno z vojnim kuratom Jožo Lampretom – so po snegu in mrazu goli in bosí nosili ranjene tovariše. Je solidarnost res samo za tiste, ki jim pretita smrt in izginotje?

Pred nekaj več kot sto leti je dr. Janez Evangelist Krek pisal svoj »Socializem«, Simon Gregorčič pa je prepeval »kako srečni vsi bi bili, ko kruh bi delil z bratom brat s prav srčnimi čutili«. Je solidarnost res samo za siromake? Ko se standard dvigne, tudi solidarnost uplahne?

Kriza levice (socialne demokracije) je kriza moralnih vrednot, ki so nas rešile in nam omogočile zmago v boju za narodni obstanek. Izzivi so še vedno med nami in pred nami! Pridružili smo se Evropski uniji, ko je bilo to v našem lastnem interesu. Odpovedali smo se delu suverenosti in pogoltnili grenko tableto NATA. Spet smo na preizkušnji – za našo čast in dostojanstvo gre! ●

PARTIZANSKIM KURIRJEM

*Vi kurirji in vezisti,
vi ste vedno bili tisti,
da vsa pošta pravi čas
v roke je prišla med nas.*

*Kjer se bitka je začela,
zveza najbolj je hitela,
tu vezist in tam kurir,
da čim prej prišel bi mir.*

*Do vseh štabov in brigad
za kurirja ni pregrad,
česar pa vezist ne zmore,
še kurir mu pripomore.*

*Reka, sneg ga ne ovira,
prek zased si pot utira,
naj bo gora ali ravan,
zveza mora biti vsak dan.*

*Ne nevihta, noč, ne tema
niso zadržale ga,
da ne mogel priti bi,
kamor s pošto se mudi.*

*Kurir ni nikdar bil zaspan,
vedno svobodi bil je predan,
da sovraga bi čim prej
pregnali preko naših mej.*

*Slava vam in nam v spomin,
narodom vsem v opomin,
vi ste res za nas skrbeli,
da čim prej v miru bi živeli.*

**(Marinka Hobič,
Moji nastopi, 2012)**

Celjski muzej gostil tretjo javno tribuno

Na pohodu je zelo resen neofašizem

Celjski Muzej novejšje zgodovine je 4. aprila 2018 gostil tretjo v seriji javnih tribun na temo zakonske prepovedi nacistične in fašistične simbolike. Svoja stališča so predstavili pobudnik kampanje in podpredsednik ZZB NOB Marijan Križman, generalni sekretar ZZB NOB Aljaž Verhovnik ter gostje dr. Tonček Kregar, direktor Muzeja novejšje zgodovine Celje, Zvone Dragan, član Sveta ZZB NOB Slovenije, Andrej Mavri, predsednik laškega borčevskega združenja, Ludvik Stepančič, član Izvršnega odbora ZB za vrednote NOB Celje, in sekretar Zveze koroških partizanov Andrej Mohar.

// BESEDILO IN FOTO: Primož P. Ram Siter

»Izobešanje nacistične zastave v Ljubljani, ustanavljanje strankarskih milic, postavljanje spomenikov belogardistom s sovražnimi simboli vred, pobude za izbris imen ulic in trgov, povezanih s partizanstvom. Sosednje države imajo problematiko uporabe omenjene simbolike zakonsko urejeno!« je pojasnil **Marijan Križman** in dodal: »V Sloveniji imamo le en ohlapen člen v

»Zgodovinsko ozadje kljukastega križa je zanimivo, saj sega že v čas in območje zgodnjega hinduizma, v jugovzhodno Azijo. Svastiko najdemo na vratih vsakega templja, saj predstavlja blaginjo. Evropska nacistična gibanja so si jo v prejšnjem stoletju izposodila od tam in uporabila kot svoja,« je pojasnil Kregar. Dodal je: »Absurdno je, da imamo mlačen odnos do javnega upodabljanja simbola, ki je bil v funkciji ge-

dinskih strank, posebno tistih v nastajanju. »Na pohodu je zelo resen neofašizem, ki smo ga pred leti obravnavali zgolj teoretsko, danes pa imamo neofašiste legalno v parlamentih. Tema je izjemno aktualna, dobro moramo premisliti, kdo bo naš zaveznik v prihodnjem državnem zboru in v medijih!« Dragan namreč ugotavlja, da so danes postali previdni predvsem slednji, saj jim v primeru napačne programske usmeritve preti diskvalifikacija, ki jo izvaja ekstremna desnica.

Andrej Mavri je svojo predstavitev namenil vprašanju izkoriščanja žalnih slovesnosti v Hudi jami za manifestacije in združevanje fašističnih in nacističnih gibanj. »Huda jama služi kot povezovalni element za neofašistična in neonacistična gibanja iz Slovenije, Hrvaške in Avstrije. Njene problematike ne izpostavljajo iz pietetnih razlogov, ampak zgolj v propagandne. Žalostno je tudi dejstvo, da za organizacijo in pripravo teh – največkrat uradno neprijavljenih – prireditev in zborovanj stojijo cerkve iz vseh treh držav.« Kot zanimivost je poudaril dejstvo, da na slovesnostih, ki jih pripravljajo v Hudi jami, sicer ni videti fašističnih in nacističnih simbolov, a govorniki uporabljajo retoriko, ki je na las podobna tisti iz časov SS.

Ludvik Stepančič je predstavil nekaj predlogov za dopolnitev in razširitev pobude: »Predlagam, da pobudo razširimo na vse formacije, ki so na območju Evrope kadar koli sodelovale z nacisti in fašisti. Pomembno je tudi, da se dotaknemo vzrokov, zakaj sta sploh nastala nacizem in fašizem, ter da upoštevamo dejstvo, kaj se v zadnjih desetih letih dogaja v Evropi. Položaj je na las podoben tistemu iz prve polovice prejšnjega stoletja!« je zaskrbljen Stepančič.

Krog razprave je s svojo predstavitev izzivov avstrijskih protifašističnih gibanj sklenil **Andrej Mohar**. V ospredje je postavil vprašanje vsakoletnega ustaškega srečanja v Pliberku. »Avstrija ima zelo jasno zakonodajo, ki odločno prepoveduje ponovno sodelovanje v nacionalsocialističnem smislu, kamor prištevamo tudi delovanje fašističnih skupin. Pa vendar se dogaja.« Koroški protifašisti se pri lokalnih oblasteh trudijo pridobiti dovoljenja za prepoved ustaških prireditev v Pliberku – žal neuspešno. »Sestavljamo pobudo, podobno vaši, ki jo bomo naslovili na Evropski parlament. Verjamemo, da bo to prihodnje leto, ko bo Avstrija prevzela predsednikovanje Evropski uniji, lažje.« Andrej Mohar je prisotne še pozval, da se jim pridružijo na protiustaškem shodu 12. maja v Pliberku, kar so obiskovalci pozdravili s navdušenim aplavzom. ●

ustavi, ki na široko govori o sovražnem govoru, a iz tega ni nikoli izšel niti en zakonski akt. Naše roke so zvezane.«

Aljaž Verhovnik je navzočim predstavil kompilacijo fotografskega gradiva, ki ponazarja primere skrunitve spomenikov ter primere nacistične in fašistične simbolike. »A kakšna sta sploh zgodovinski kontekst in pomen simbolov, ki danes predstavljajo fašizem in nacizem?« je postavil vprašanje **dr. Tončku Kregarju**.

nocida. Posebno upošteva dejstvo, da slovenstva ne bi bilo, če bi uspela sila, ki je stala za to simboliko! Evropa je bila ustanovljena na temeljih protifašizma.«

Zvone Dragan je na izhodiščno vprašanje, ali je slovenska politika dovolj zrela, da bi taka pobuda sploh lahko zaživela, kratko in jedrnato odgovoril: »Pri takšni, kakršna je danes, še posebno v predvolilnem času, ko stranke rastejo kot gobe po dežju, je odgovor odločen ne!« Kot razlog je navedel programsko medlost levosre-

Skupna prizadevanja članov Koordinacije veteranskih in domoljubnih organizacij

Pobuda za prepoved nacifašističnih simbolov

Moderne oblike fašizma in nacizma se spretno vračajo v naš vsakdan. Italija, Avstrija in Nemčija, kjer sta fašizem in nacizem imela domovinsko pravico, imajo zakone, ki prepovedujejo nošenje uniform, razpihovanje sovraštva do tujcev in javno uporabo simbolov nacizma in fašizma. Kaj pa Slovenija?

Zakaj si naša država zatiska oči, namesto da bi z zakonom prepovedala javno izpostavljanje in nošenje nacističnih in fašističnih simbolov, uniform ter simbolov z njimi povezanih kolaborantskih vojaških formacij? Lani je v Ljubljani visela zastava s svastiko in samo zaradi zgražanja javnosti je skrivnostno izginila. Da ne bo pomote, ne zaradi zakonskih omejitev, ker takih določb v Sloveniji ni.

Pogosti so napadi na dediščino borcev proti fašizmu in nacizmu, ki jo nekatere politične skupine v Sloveniji s pridom uporabljajo za nabiranje predvolilnih točk. Pri tem partizansko osvobodilno gibanje, ki je nosilo glavno breme boja proti fašizmu in nacizmu, brez sramu predstavljajo kot zločinsko, simboli okupatorja in njihovih sodelavcev pa prihajajo v naš vsakdan kot simboli tistih, ki so bili edini na strani svoje domovine. Osvoboditelje želijo postaviti celo zunaj zakona. Pojavljajo se tudi napadi na dediščino tigrovcov in veteranov vojne za Slovenijo leta 1991. Zaradi strankarskih interesov se organizirajo vzporedne državne proslave, prav tako pa tudi vzporedne parastrankarske veteranske organizacije. Zasejan je tudi dvom o vlogi Teritorialne obrambe kot obrambne sile slovenskega naroda pred in med osamosvojitveno vojno.

Priče smo skrunitvam spomenikov žrtvam in obeležjem boja proti nacifašizmu med narodnoosvobodilno vojno.

Takšni primeri so bili uničevanje spomenika v Jelenovem žlebu, pa v Bazi 20 in številnih drugih krajih. Številne spominske plošče NOB izginjajo. Pri tem pa se ne odzovejo niti najvišje politične avtoritete države Slovenije, kot da bi bila svobodna domovina povsem samo-umevno dejstvo.

Pobuda ZZB NOB Slovenije za prepoved nacističnih in fašističnih simbolov ne pomeni zgolj prepovedi javnega izpostavljanja in nošenja oznak in napisov pripadnikov fašističnega in nacističnega okupatorja ter kolaborantskih enot, ki so delovale v sestavi okupatorja proti lastnemu narodu. Tukaj ne gre zgolj za prepoved simbolov, temveč tudi za potrebo preganjanja sovražnega govora in širjenja nestrpnosti med ljudi.

Koordinacija veteranskih in domoljubnih organizacij Slovenije (Društvo TIGR Primorske, Zveza društev civilnih invalidov Slovenije, Zveza društev general Maister, Zveza društev klubov MORiS, Zveza društev vojnih invalidov Slovenije, Zveza policijskih veteranskih društev SEVER, Zveza slovenskih častnikov, Zveza veteranov vojne za Slovenije in Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije) meni, da takšna ravnanja podpihujejo sovraštvo in širijo nestrpnost, ki maje temelje ustavne ureditve Republike Slovenije. KODVOS pričakuje od vseh političnih strank, ki se podajajo na prihajajoče državnozbornske volitve, da bodo podprle to pobudo v obliki konkretnega zakonskega predloga za ureditev tega vprašanja, hkrati pa bodo politične stranke s svojimi ravnanji spodbujale strpnost in izražale ostro nasprotovanje sovražnemu govoru. ○

Ljubljana, 28. marec 2018

GROB BREZ IMENA

*Moj sin odšel je v partizane
in nikdar se več vrnil ni,
osamljena za njim žalujem
vse dolge dneve in noči.*

*Težko mi je sedaj že starki,
saj bil je on edinec moj,
v ljubezni zvesti materini
je tiha misel nanj z menoj.*

*Ne vem, kje sin moj zdaj počiva,
kje daleč svoj grob ima,
na kamnu, ki mu grob pokriva,
imena ni nobenega.*

*Iskala sem ga dolga leta
in mnogo videla grobov,
ki matere smo jih odkrile,
a brez imen je njihov krov.*

*Povsod nagrobnik, črke zlate,
tu partizan junak leži,
življenje dal je, da živimo,
svobodni, srečni v miru mi.*

*Ne vem, kateri je tvoj grob,
le ptička poje ti vsak dan,
počivaj mirno in spokojno,
ti hrabri mladi partizan.*

**(Marinka Hobič,
Moji nastopi, 2012)**

Zadnji dnevi Ravensbrücka

Spomin na Francozinjo Odette

V gruči Francozinj, ki so jih pripeljali v taborišče sredi leta 1944, se mi je od vseh najbolj nebogljena zdela Odette. Ni se ji dalo ne umivati ne drugače skrbeti zase. Črn prah od leša, s katerim je bila posuta široka pot v taborišču (lagrovka), se ji je ob vetru zaril globoko v gube na obrazu. In pihalo je vsak dan. Veter nam je rešetal kosti, ko smo zjutraj in zvečer neprespance stale na dolgotrajnih apelih.

// BESEDILO: **Božena Legiša** // FOTO: **arhiv SB**

Bilo je sredi leta 1944. To je bil čas, ko so v Ravensbrück vsak dan prihajali novi transporti žensk. Niso jih imeli več kam dati, vse je bilo prenatrpano. Nobena pa ni smela čez noč ostati zunaj, in tako so jih poslali v naše bloke. Po sedem nas je spalo na dveh pogradih. Zato so Nemci postavili sredi lagrovke ogromen vojaški šotor. Ženske so ležale tam druga ob drugi, z njimi je bilo veliko otrok. Bile so brez sanitarij, brez odev. Srečo je imela tista, ki je prišla do malo slame, da ji ni bilo treba ležati na golih tleh! V šotoru je bilo do 500 žensk. Kosil je tifus. Najbolj je pustošil konec leta 1944 in na začetku leta 1945. Takrat so bile razmere grozljive. Zrak je zaudarjal. Ženske so umirale kot za stavo.

V gimnaziji sem se učila francoščino. Ostalo mi je toliko znanja, da sem se lahko s Francozinjami pogovarjala, ko so me povabile medse. Spraševale so, od kod sem. Povedala sem jim, da iz Jugoslavije. Malo so vedele o naši državi, o Sloveniji pa seveda čisto nič. In tako sem se za naslednjič pripravila in sem jim z zanosom pripovedovala o naši pravljici deželi, o njenih lepotah in odlikah. Samo en milijon nas je, pa ima-

»Ne jokaj, ljubica, ne bodi žalostna, čez dolgih sedem let se bova videla spet« pa sem nepričakovano od vsega grozljivega, kar smo doživljale, bruhnila v neutulajljiv jok. Od vročega hrepenenja, da bi se stisnila k svojim, iz obupa, ker ni bilo videti rešitve. Takrat me je objela topla roka. »Ma petite Božená,« mi je zašepetala na uho Odette in me z obeh rokama stisnila k sebi. Imela sem triindvajset let. Bilo je skoraj že leto, kar sem bila od doma. Sicer pa nismo jokale. Bile smo preveč ponosne.

Dobra roka Božene Holečkove

Delala sem v podružnici taborišča pri Siemensu. Bilo je nekaj kilometrov proč od matičnega taborišča Ravensbrück, na katero smo bili vezani s hrano, upravo, ambulanto, pošto in paketi, kolikor jih je še prišlo. Ko sem imela zastrupitev na roki, sem bila oproščena dela pri Siemensu. Že sem se hotela javiti za stari lager, samo da nekam grem, da pretrgam enoličnost, ko me je dobra roka Božene Holečkove, Čehinje, prijela za komolec in rekla: »Ne hodi nikamor. V starem taborišču je huje kot tukaj. Ženske trumoma umirajo za tifusom,

so nam na voziček naložili v staro odejo zavito truplo ženske, ki je umrla za tifusom. Trdovratno sem upirala oči v tla, ko sem potiskala voziček pred sabo, in samo s kotičkom očesa sem škilila zdaj na levo, zdaj na desno. Stopile smo skozi glavna vrata starega lagerja in še malo naprej. Stisnila sem glavo med ramena in zamižala. Prepuščala sem se Rusinjam, da so me vodile. V zraku sem čutila smrt. Lepila se mi je na telo in mi sedla na dušo. Iz dimnika krematorija je prihajal duh po sveže sežganem človeškem mesu, da se mi je obračal želodec.

Naslednje dni po grlu nisem spravila niti grizljaja. Tudi spati nisem mogla. Vročična sem se premetavala med bedno resničnostjo in divjimi grozljivimi sanjami. S krikom sem se vsa potna prebujala, spet zadremala in spet so bile iste sanje tu, le še strašnejše kot poprej.

Božena Legiša

Imela sem občutek, da razpadam pri živem telesu, da bom strohnela, še preden me zažgejo.

Čez dan sem se vlačila kot megla. Druge so pazile name. Samodejno sem opravljala dela in se bala noči. Čas se je ustavil. Zdelo se mi je, da traja celo večnost, pa je trajalo samo tri dni. Potem je kriza minila. Umrla še nisem. Bila sem izčrpana, vendar živa.

Iskrica se je razvnela v plamen

V aprilu leta 1945 so se pogosteje oglašale sirene in kmalu smo zaslišale za-

V aprilu leta 1945 so se pogosteje oglašale sirene in kmalu smo zaslišale zamolkel trušč letal. Še malo, pa smo jih videle. Vse črno jih je bilo na nebu. Srce nam je poskočilo. Novice so bile vse bolj fantastične: približuje se ruska fronta, Američani niso več daleč.

mo ostaline koliščarjev, Rimljanov, univerzo, filharmonijo, gledališča, opero, muzeje, narodno galerijo ter akademijo znanosti in umetnosti. Pela sem jim naše narodne pesmi. Dobivale smo se skoraj vsako nedeljo, če le ni deževalo. To je malo popestrilo mračne dni. Poslušale so me z navdušenjem. Pri pesmi

krematorij trupel sploh ne more sproti sežigati, mrličji goli ležijo na vozeh, čez trebuh pa imajo z oljnato barvo napisano lagersko številko. Ne hodi, prosim.«

Nekega dne me je paznica esesovka kar določila, da še s tremi Rusinjami grem po pošto in pakete v stari lager. Da ne bi v eno smer hodile praznih rok,

Ravensbrück: izbiranje za plin (risba Francozinje Violette Legoaq)

molkel trušč letal. Še malo, pa smo jih videle. Vse črno jih je bilo na nebu. Srce nam je poskočilo. Novice so bile vse bolj fantastične: približuje se ruska fronta, Američani niso več daleč. Tista iskrica, ki nam je vse neskončne mesece pomagala živeti, se je razvnela v plamen. Bile smo pijane od teh novic. Čustva so vrela na dan z neverjetno silo, ki si še ni smela dati duška, v resnici pa je že bila v nas. Bila je v zraku, skoraj otipljiva. Mislim, da smo resnično osvoboditev doživljale tiste dni.

In v to srečo, v to evforijo, v ta zanos je nekega dne planila vest, da je pod našim taboriščem nastavljen razstrelivo. Ves lager da bodo z nami vred vrgli v zrak in tako zabrisali vsako sled za sabo. Novica se je razširila kot požar v vetrovnem dnevu. Kot že tolikokrat smo spet enkrat umrle. Molčale smo in čakale. Napetost je naraščala. Goreče smo molile. Nekatere so omedlele. Nebo je ugasnilo, me pa smo čakale. Popile smo črno brozgo iz posušene zelenjave in samodejno zlezle na pogrado. Po hrbtu sem imela polno turrov, ko sem lezla na pograd, sem se kar naprej zadevala ob nje, in to je bolelo. Bila sem preveč izčrpana, izstradana, pretresena, zato sem zaspala kot ubita.

Kmalu po tem dogodku so v taborišču pripeljali avtobusi švedskega Rdečega križa. Domov so šle Danke, Norvežanke in Francozinje. Stekla sem k Odette, da bi se poslovila. Krepko me je objela in poljubila. »Če prideš kdaj v Pariz, me

boš našla na tem naslovu,« mi je potlačila listek v roko. »Prisrčna hvala, draga Odette! Ostani zdrava. Da bi pa jaz kdaj prišla v Pariz, je zelo malo verjetno,« sem ji odvrnila.

Nenadni odhod iz taborišča

Po dolgem večernem apelu so sredi neke noči zatulile sirene. Tulile so kot obsedene. Prišle so paznice in kričale: »Raus, raus, raus! Alles mitnehmen!« (Ven, ven, ven! Vse vzemi s seboj!) Okamnele smo. Pograbile smo vsaka svojo menažko, veliko culo in bile v trenutku nared in pred blokom pripravljene na pot. Noge so se nam šibile. Kam gremo? V plinske celice? Pred puške? Na ladje in od tam na dno Baltskega morja?

Prišle smo do železniške proge, obrnjene proti severu. Na njej je stala kompozicija odprtih in zaprtih tovornih vagonov. Vanje so nas stlačili, da smo stale tako na tesno, da se nobena ni mogla skloniti. Komaj smo dihale. Sonce je pripekalo. Potile smo se tudi od strahu, marsikateri je postalo slabo. Premaknili smo se. Po pol ure vožnje se je vlak ustavil. Vse smo morale iz vagonov. Proga je bila nekje pred nami ravnokar bombardirana, je bilo rečeno.

Od daleč je bilo slišati grmenje topov in hrup letal. Dan se je nagibal v noč, me pa smo še vedno hodile. V daljavi se je v smeri Ravensbrücka lepo videlo rdečerumeno obarvano nebo. Gorelo je skladišče streliva v Fürstenbergu.

Bila je trda tema, ko so ukazali počitek. Nikjer nobene hiše, sami travniki. Legle smo v jarek, obdan z grmovjem. Stisnile smo se druga k drugi, da smo se grele. S prvim svitom smo šli naprej, seveda s praznim želodcem in premočeno obleko.

In hodile smo ves dan do noči, brez krompirja, brez vode. Bilo je temno, ko smo se znašle na ogromni čistini. Na levi in na desni sama letala, pred njimi posadke v pripravljenosti. Letališče. Morale smo ga prečkati. Nazadnje smo prišle do majhne hiše. Ker nihče ni smel ostati zunaj, so nas natrpali na gola tla v prazni sobi. Prihajale so nove taboriščnice. Hodile so po nas in nazadnje tudi legle na nas.

Esesovci in paznice izginili

Drugi dan smo se utrujene privlekle do velike ceste. Povsod je vladala velika zmeda. Na tovornjakih, avtomobilih, cizah in lojtrnikih so se gnetli otroci, starci, ženske. V vozove so bili vpreženi ponekod konji, drugje krave. Vsa ta karavana se je s težavo prebijala naprej. Paznice in esesovci so nenadoma izginili. Na lepem so kot strela z jasnega čisto nizko nad nas privršala zavezniška letala. Vsi smo stekli v gozd. V hipu je bila cesta prazna, samo živinčeta in prevozna sredstva so ostala na njej. Nekaj naših se je stisnilo k enemu izmed dreves, glave smo tiščale v tla kot noji. Ko so letala odletela, smo se vrnili na cesto. Bilo nas je osem, ki smo sklenile, da se bomo držale skupaj, če bo le mogoče. Vedele smo, da moramo čim prej izginiti in počakati Ruse. Iz skupine smo izginjale postopoma. Na srečo smo se vse zbrale v globeli pri žabji mlaki. Uredile smo si obleke, ki smo jih že prej pobrale iz lagerskega skladišča. Pri mlaki smo našle tudi ogromno svežih krompirjevih olupkov. Te smo skuhale in zabelile z zadnjim koščkom margarine, ostala nam je še iz paketa mednarodnega Rdečega križa, ki smo ga dobile za veliko noč. Vsaka je dala, kar je še imela. Brez soli, ampak bilo je toplo in zato božansko. Potem smo hodile naprej in prespale na nekem skednju.

Nazadnje smo prispele do bogate pristave, kjer smo se do sitega najedle in dočakale osvoboditev. V prazno sobo, kjer smo prespale, so navsezgodaj pridrveli ljudje in kričali: »Konec vojne! Konec vojne!« Je vse to res? Nismo mogle verjeti. Plesale smo, se objemale in jokale, kot da ne bi bile pri pravi. Toplo in ponižno sem se zahvalila bogu in se vprašala, ali je bilo res vse to, kar se je zgodilo. ●

Goriška fronta v spominu prebivalcev Kromberka

Orožje skrili v kaverne iz prve svetovne vojne

Po razpadu Italije 8. septembra 1943 so italijanski vojaki odvrkli orožje in se razbežali. Nekaterim Slovencem v italijanski vojski se je uspelo pridružiti partizanom. Gorico so zasedli Nemci. V vas Kromberk je 10. septembra prišel Severnoprimorski partizanski odred s komandantom Martinom Grajfom - Rudijem in komisarjem Dragom Flisom - Strelo, da bi se uprli nemški zasedbi.

// BESEDILO IN FOTO: **Majda Nemec**

Mladi fantje so se takoj začeli učiti ravnanja s pobranim orožjem, ki so ga z domačini poskrili v kaverne iz prve svetovne vojne. Nemci so hoteli takoj zavzeti tudi podeželje, vendar so naleteli na partizanski odpor. Začela se je goriška fronta, ki je potekala na črti Goriška brda–Sabotin–Sveta gora–Škabrijel–Sveta Katarina–Kromberk–Panovec–Sveti Mark–Vrtojba–Miren–izliv reke Vipave v Sočo. Severnoprimorski partizanski odred je 14. septembra

1943 iz Kromberka napadel Gorico. Zaradi nemške premoči se je vrnil v Kromberk. Dobro oboroženi Nemci so potem najprej streljali na Kromberk in 18. septembra so njihove pešadijske in tankovske enote izvedle udar čez Kromberk do Ajševice. Naslednji nemški udar na Kromberk je bil 25. septembra, potem ko je v Gorico prišel II. SS-tankovski bataljon s štirimi divizijami. Dobro oboroženi Nemci so prodrli v vse smeri. Zasedena je bila celotna Primorska, razen Banjške, Cerkljanske in Trnovske

planote ter kobariškega območja, ki je ostalo v partizanskih rokah.

V Kromberku je bilo požganih 33 hiš, gospodarskih poslopij in Kromberški grad, 16 moških pa so odpeljali v nemška taborišča. Na vsej fronti je bilo veliko padlih in zajetih partizanov. Kromberčani se še danes spominjajo goriške fronte. Družina takrat 19-letne Milene je stanovala v zaselku Bonetovšče. Med nemškim napadom na vas 18. septembra 1943 se je še z nekaterimi domačini skrila za veliko skalo blizu hiše. Našli so jih nemški vojaki in nagnali na cesto. Takrat so zagledali, da vsenaokrog gorijo hiše. Začeli so jih gasiti z vodo, ki so jo v vedrih prinašali iz vodnjaka. Pogasiti jim je uspelo le eno, še eno pa so rešili tako, da so prežagali trame na stiku s sosednjo hišo v plamenih. Še isti dan so odšli v Ravnic, naslednji dan pa dalje do zaselka Rjavci. Takrat so Nemci v Trnovskem gozdu aretirali 16-letnega kurirja Davida Komela iz Kromberka, ga odpeljali v

Pogled na Sabotin (levo), Sveto goro (v sredini), Škabrijel in Kromberk (desno). V ospredju Nova Gorica

Kaverna v Kromberku pod Sv. Katarino

zapor v Gorico in nato v taborišče Buchenwald v Nemčijo. Čez približno deset dni so se prebivalci iz Trnovskega gozda vrnili v požgani Kromberk.

Tudi takrat 6-letni Joško se živo spominja požiga svojega doma v zaselku Fajdigušče. Njihova in sosednja družina ter neki partizan so se 18. septembra 1943 zatekli v kaverno iz prve svetovne vojne na skalnem previsu približno 300 metrov vzhodno od njihove hiše. Takrat je bilo pobočje celotnega hriba Škabrijel še precej golo, ker se je nekdanje bojišče prve svetovne vojne šele zaraščalo. Preglednost po Kromberku je bila precejšnja. Pred kaverno so gledali svojo domačo hišo in štalo v ognju ter spuščeno živino. Partizan je zagledal prihajajoče Nemce in zbežal. Nad kaverno je izgubil titovko. Nemci so jo našli, kmalu pa so zajeli tudi ljudi. Joško se dobro spominja nemškega oficirja, kako je stal nad kaverno in pištolo nameril vanje: »Vsi smo dvignili roke, postavili so nas pred zid v bližini, pred nas pa vojaka z brzostrelko. Takrat je odjeknila močna eksplozija. V naši goreči baraki pri hiši je namreč eksplodirala granata iz prve svetovne vojne. Zadnji del te 210-milimetrske granate je letel po zraku naravnost proti nam. Nemški vojak pri mitraljezu je ocenil, kam leti, skočil je k meni in me porinil za zid in še on skočil za mano. Del granate je padel točno na mesto, kjer sem prej stal. Vojak mi je rešil življenje. Po tem dogodku so nas Nemci pustili tam, kjer smo bili. Naša družina se je zatem umaknila v zaselek Rjavci v Trnovskem gozdu. Po vrnitvi domov so nam domačini zagotovili streho nad glavo do konca vojne.« Tedaj 12-letna Irma je s svojo družino

stanovala v zaselku Počkol pod Sv. Katarino. Tu so zavetje iskale tudi družine iz doline. Skupaj z drugimi so se stiskali v kaverni za hišo. V njej so ostali tudi po tistem, ko so drugi odšli proti Trnovemu. Tam so jih našli Nemci in jim zagrozili s smrtjo, če se ne vrnejo domov. 18. septembra 1943 so jim požgali gospodarsko poslopje pri hiši, kjer je stanoval stric Jože z družino. Potem ko so jim požgali štalo, so očetovega brata Nemci odpeljali s seboj in nato v taborišče Stablack v Nemčijo. Večkrat so se na njihov senik ponoči zatekli tudi partizani.

Med nemškimi napadi na zaselek Damber so se domačini zatekali v dve betonski kleti, ki sta služili za prenočevanje. V njih pa so se zadrževali tudi podnevi, ko so Nemci obstreljevali vas. Na cesti so streli smrtno zadeli domačinko in težko ranili njeno sestro, ki sta hoteli najti zatočišče v kleti. Takrat sedemletna Jordana je povedala, da so partizani prebivalce zaselka Damber že tri dni pred požigom vasi obvestili, naj se umaknejo proti Trnovskemu gozdu. Večina jih je z Damberja v spremstvu partizanov pravočasno odšla proti Ravnici, med njimi je bila tudi Jordanina družina. Na Vratcih jih je zajela huda nevihta. Zagledali so ogenj Pri Peči blizu Ravnice, kjer je bil dom Jordanine stare mame. Strela je udarila prav v njeno štalo, da je zagorela. Ljudje so zatočišče našli v hišah, drugi v bližnjem bunkerju. Čez nekaj dni so nekateri odšli naprej na Trnovo in Voglarje, drugi so se vrnili v Kromberk. Med njimi je bila tudi Jordana, ki so se ji za vse življenje vtisnili v spomin požgani domovi, gospodarska poslopja in Kromberški grad. ●

Obvestilo sorodnikom padlih in stanovalcem četrtne skupnosti Rudnik

Konec leta začetek del

V letu 2016 se je končala prodaja objekta nekdanjega zadružnega doma na Ižanski cesti 305 v Ljubljani, na katerem so bila spominska obeležja posvečena vsem padlim v NOB z barjanskega obrobja mesta Ljubljana. Plošče smo sneli in shranili ter bodo obnovljene za vgraditev na novo lokacijo.

KO ZZB za vrednote NOB Barje je na zahtevo občanov Četrtna skupnosti Rudnik in svojcev padlih, ki so napisani na spominskem obeležju (štiri napisne plošče, plošča z orisom glave) začela pripravljati postavitve spomenika na lokaciji stare osnovne šole Barje na Ižanski cesti 303.

Po lanskih in letošnjih pogovorih s predstavniki ljubljanske mestne uprave in z mestnim odborom ZZB za vrednote NOB je bilo 23. februarja letos dogovorjeno, da se postavi spomenik padlim v NOB in vnese v celostno podobo projekta Center Barje, ki bo zajemal funkcionalno prenovu in bo vključeval medgeneracijski center, rekonstrukcijo zgradbe osnovne šole Barje, večnamenske prostore, e-točko za krajanje, prostor četrtne skupnosti Rudnik in društva, spomenik padlim v NOB in druga dela, ki se bodo razprostirala do potoka Iščice.

Idejna dokumentacija projekta Center Barje bo razgrnjena in na ogled v ČS Rudnik v letu 2018. Začetek izvedbenih del je predviden za konec leta 2018. ●

**Odbor za spominsko obeležje
KO ZZB za vrednote NOB Barje**

Odprtje na Ostrožnem Brdu bo 12. maja

Rekonstrukcija bolnice Zalesje v Brkinih

Občina Ilirska Bistrica in ZZB Ilirska Bistrica sta obnovili stavbe, v katerih je med drugo svetovno vojno delovala partizanska bolnica Zalesje v Brkinih. Nepretrgoma je delovala od 15. novembra 1943 do 17. januarja 1945.

// BESEDILO: **Stanislav Zver**, predsednik ZZB Ilirska Bistrica

Bolnica je bila najprej postavljena v Padežu, ker pa so jo Nemci vedno bolj ogrožali z napadi, so jo marca leta 1944 prestavili na varnejši kraj, v gozd z imenom Boršt, približno 1200 metrov severovzhodno od Šmagurjeve kmetije pod Ostrožnim Brdom. Zelo pomembno

vlogo pri razvoju bolnice je imel Mogaed Gadžijev - Miša, dr. med., major Rdeče armade. V januarju leta 1944 je iz nemškega ujetništva prebegnil k partizanom, v štab Istrskega odreda, in ta ga je imenoval za upravnika in nato še za komandanta bolnice. Zdravnik Gadžijev je izbral mesto za novo bolnišnico,

ki ji je dal rusko ime Zalesje oziroma po slovensko Za gozdom. V največji tajnosti in zelo kratkem času jo je zgradilo 18 aktivistov z Ostrožnega Brda. Zgradili so bolniške barake z dvajsetimi ležišči, prostor za zdravnika, prostor za prevozovanje ranjencev, skladišče za zdravila in opremo. Zgradili so tudi skrivališče za 12 težje ranjenih z operacijsko mizo in ozkim vhodom, 300 metrov stran je bila postavljena tudi kuhinja. Na drugem kraju so bila skladišča za hrano in zdravila.

Oskrbo bolnikov in osebja so prevzeli vaščani Ostrožnega Brda. V bolnici Zalesje se je zdravilo približno 220 ranjen-

cev in bolnikov. Kljub težkim razmeram, pomanjkanju zdravil, opreme in zdravniških pripomočkov ter nenehni sovražnikovi nevarnosti je bilo zdravljenje zelo uspešno, saj je bila smrtnost manj kot dvodstotna. Po mnenju zdravnika Gadžijeva je bilo tako uspešno zdravljenje sad izredne fizične odpornosti ranjencev, dobre hrane in bistre vode ter svežega zraka.

Sovražnike ofenzive pa so postajale vse pogostejše, zato se je bolnišnica pogosto umikala in selila. Zaradi oteženega zdravljenja in nenehne nevarnosti pa tudi bolezní zdravnika Gadžijeva je bila bolnica Zalesje ukinjena, njeno osebje in ranjenci pa so bili priključeni bolnici pod Snežnikom. ●

Odprtje rekonstruirane partizanske bolnice Zalesje na Ostrožnem Brdu bo v soboto, 12. maja, ob 11. uri, ko bodo pripravili tudi pohod. Zbrane bo pozdravil župan Emil Rojc, slavnostna govornica pa bo Lara Jankovič. V kulturnem programu bodo nastopili Partizanski pevski zbor Pinko Tomažič, učenci Osnovne šole Rudija Mahniča iz Pregarij, Ženski pevski zbor Prem in moški pevski zbor.

Vsakodnevni napadi na dobro ime Zveze borcev

Skrunitve partizanskih obeležij

Naši bralci, člani Zveze borcev in simpatizerji, nam poročajo o številnih primerih vandalizma nad spomeniki in znamenji NOB. Policija »junakov« praviloma ne najde. Vsak dan se vrstijo napadi nekaterih medijev in posameznikov na dobro ime Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, nastajajo neresnične interpretacije zgodovine. Državni organi bi morali poskrbeti za takojšnje sankcioniranje sovražnega govora. Ker organi pregona zdaj nimajo podlage za ukrepanje, je treba z zakonom prepovedati sovražni govor ter nošenje fašističnih, nacističnih in domobranskih uniform in ustaških znamenj.

Na začetku februarja pa je bila oskrunjena spominska plošča padlim partizanom v dolini Završnice pri Smokuškem mostu. Kot poroča Ciril Čiro Dolar, je bila odtujena spominska plošča iz bronu. Vandalizem so prijavili organom pregona. Novo ploščo naj bi nadomestili najpozneje do letošnjega četrtega pohoda v Titovo vas, ki bo 19. maja.

Besedilo: Jan Ukmar,

foto: Miran Štupica, Ciril Čiro Dolar

Razbita plošča OT - 8 VII. korpusa za Ljubljanskim vrhom. Ploščo so obnovili in spet stoji tam, kjer mora biti.

Miza nad Logom pri Brezovici, kjer je bila odstranjena plošča, posvečena taboru Dolomitskega odreda. Novodobni heroji so na drevesu pustili tudi svoje sporočilo.

Zaslonski prenosni telefon ZB Vrhnik z zelo jasnim sporočilom

Nosilci, na katerih bi morala biti plošča z napisom o taborišču partizanov v jami Košelevka za Ljubljanskim vrhom. Ploščka je obnovljena in pričvrščena na bližnji steni ob vhodu v jamo.

Vandalizem v dolini Završnice

Vojko Čeligoj, zapisovalec ilirskobistriške zgodovine

Na Hribu svobode stoji najlepši spomenik tigrovcem

Ob 90. obletnici nastanka ilegalne narodnoobrambne organizacije TIGR, ustanovljena je bila leta 1927 na Nanosu, je Društvo za ohranjanje rodoljubnih tradicij TIGR Primorske podelilo spominske plakete TIGR Andreju Jelačinu, Evstahiju Preglju in Vojku Čeligoju. Ker se Čeligoj slovesnosti zaradi zdravstvenih težav ni mogel udeležiti, so ga tigrovci obiskali na njegovem domu. Priložnost so izkoristili tudi za pogovor o njegovem dolgoletnem požrtvovalnem delu za ohranjanje spomina na TIGR in dogodke iz polpretekle zgodovine.

// BESEDILO: **Vesna Tomc Lamut**

// FOTO: **Bruna Olenik in arhiv Vojka Čeligoja**

Vojko Čeligoj, rodil se je pred skoraj 80 leti v vasi Topolc pri Ilirski Bistrici, je velik del svojega življenja posvetil šolstvu.

Dobrih deset let je bil svetovalec poklicnega usmerjanja na Zavodu za zaposlovanje v Kopru, štiri leta pa se je preizkušal tudi v političnih vodah kot poslanec državnega zbora. Je ljubiteljski zgodovinar, zbiralec razglednic, numizmatik in filatelist ter planinec. Ima lepo zbirko razglednic svojega kraja. Leta 1961 je v ilirskobistriški osnovni šoli ustanovil fotografski krožek. Bil je pobudnik in vodja odbora za ureditev spominske sobe pesniku Dragotinu Ketteju na Premu.

Predstavniki TIGR-a Primorske na obisku pri Vojku Čeligoju

Dobro je podkovan tudi v zgodovini. Še posebno veliko se je posvečal raziskovanju tigrovskega gibanja na Ilirskobistriškem in Primorskem.

»Znano je, da je bila po končani prvi svetovni vojni in razpadu Avstro-ogrske monarhije naša dežela dobesedno razkosana. Osrednji del Slovenije z Gorenjsko, Dolenjsko in Štajersko je postal del novoustanovljene Kraljevine SHS (Srbov, Hrvatov in Slovencev), pozneje Kraljevine Jugoslavije. Del Slovencev je ostal pod Madžari, Koroška je po nesrečnem plebiscitu leta 1920 pripadla Avstriji, Primorsko pa so zavezniške sile kot nagrado za sodelovanje v silah antante dale v dar Italiji. Primorcev ni nihče nič vprašal in leta 1920 so preprosto prešli pod nasilje italijanske kraljevine, z vse bolj zastrašujočo fašistično oblastjo diktatorja Mussolinija. Ta diktator je odpravil vse politične stranke razen fašistične. Zasedeno ozemlje Primorske si je želel popolnoma podrediti in narediti italijansko. Dal je poitalijančiti vsa slovenska imena. Čeligojevi smo postali Celigoj, Ilirsko Bistrico so preimenovali v Villa del Nevoso. Ko sem se rodil, je oče želel, da dobim ime po njegovem prijatelju, a imena Vojko niso hoteli vpisati, češ da to ni noben svetnik. Tako sem postal Guerino Celigoj, sestra Sonja pa Sofia.«

Večina tigrovcev je bila v partizanih

O tajni organizaciji TIGR na Bistriškem je Vojko Čeligoj povedal, da je bila Ilirska Bistrica pomembno središče giba-

nja, da je imela veliko članov in da je bilo med njimi tudi veliko žrtev. »Vodja TIGR-a na našem območju je bil Viktor Bobek, v njegovi skupini pa so bili še Anton Dolgan, Josip Ujčič, Leopold Šircelj, Josip Grahor, Marija Valenčič in Frančiška Urbančič. Prav Bobek je pritegnil k delovanju tudi Alojza Zidarja s Topolca. Zbirali so orožje in literaturo ter vse skupaj prenašali po brkinskih, pivških, bistriških in hrvaških vaseh, vse od Javornika do snežniških gozdov. Tigrovec Viktor Bobek je bil ustreljen na Opčinah 15. decembra 1941, njegova

Spomenik TIGR-u v Ilirski Bistrici

svakinja Marija Urbančič iz Trnovega pa je bila sploh edina ženska, ki je bila obsojena na 2. tržaškem procesu. Večina tigrovcev se je pozneje pridružila partizanom in veliko jih je tam tudi izgubilo življenje.«

Na Hribu svobode v Ilirski Bistrici danes stoji spomenik, ki je najlepši spomenik tigrovcem na Primorskem. Postavljen je bil na pobudo Društva TIGR Primorske, ki je bilo ustanovljeno leta 1994 v Postojni. V društvo se je takrat vključilo veliko članov. »Tudi sam sem se včlanil že takoj ob ustanovitvi.

Vojko Čeligoj s »tigrovskim« šalom

Naše delovanje je imelo bolj in manj plodne čase, mislim pa, da nas je prav spomenik najbolj povezal. Postavljen je bil ob 60. obletnici 2. tržaškega procesa (1941-2001) in je delo kiparja Janeza Lenassija. Z njim sem sodeloval pri odločanju o kraju postavitve. Odkrit je bil 15. decembra 2001, prav na dan 60. obletnice usmrtitve Viktorja Bobka na openskem strelišču. Odkrila sta ga Bobkov sin Vojko in eden takrat še živečih tigrovcev, Alojz Zidar,« se spominja Čeligoj. Tigrovec je bil tudi Vojkov oče Leopold, ki je padel 25. oktobra 1944 kot borec Gubčeve brigade.

Ob italijanski zasedbi so Italijani pobirali zvonove po cerkvah. Potrebovali so jih za izdelavo orožja. Tako so zbrali 1500 zvonov s Primorskega. Veliko večino so jih pretopili. O tem nam Vojko pove: »Vsaka cerkev je morala dati kar 55 odstotkov teže zvonov vsakega zvonika. Tako so vzeli zvon z letnico 1611 tudi iz cerkve svetega Štefana v moji rojstni vasi Topolc. Želel sem to raziskati, a nisem nikjer našel nobenih sledi. Ko sem že skoraj obupal, sem z družino nekoč šel na morje v Istro in na poti smo se ustavili v Pazinu. Medtem ko sta otroka z ženo šla na sladoleđ, sem sam na hitro obiskal muzej. In glej presenečenje! Nasproti vhodnih vrat me je pozdravil lep zvon, na njem pa napis v hrvaščini: 'Zvono svetega Štefana, Topolovec, Socialistična republika Slovenija'. Vse sem poslikal in preveril ter sprožil akcijo, da bi zvon dobili nazaj. Direktorici muzeja Vesni Girardi sem pisal in ji dokazal, da je to naš zvon iz podružnič-

ne cerkve na Topolcu. Vse se je srečno izteklo in zvon se je po 62 letih vrnil v staro topolško cerkev.«

Spomenik Josipu Križaju

O še eni nenavadni zgodbi je pripovedoval Vojko: »Vedeli smo, da je pod Snežnikom kmalu po vojni strmoglavilo vojaško letalo. Ob gledanju hrvaške oddaje Kviskoteka sem izvedel, da je bil ta pilot Josip Križaj, ki je z letalom v okolici Ilirske Bistrice strmoglavil leta 1948. Začel sem raziskovati dogodek in ugotovil, da je bil Križaj legenda primorskih letalcev, pilot v španski republikanski armadi in pilot partizanskega letala z znamenito številko 13, strah in trepet nemških letalcev med NOB. Po osvoboditvi je bil vojaški letalski inštruktor na ljubljanskem letališču. 8. oktobra 1948 je v ruskem letalu JAK 3 hotel opraviti službeno pot med ljubljanskim in reškim letališčem. Iz neznanih razlogov je letalo hitro izgubljalo višino in strmoglavilo na južnih predelih snežniških

Ob italijanski zasedbi so Italijani pobirali zvonove po cerkvah. Potrebovali so jih za izdelavo orožja. Tako so zbrali 1500 zvonov s Primorskega.

gozdov, na območju Jarmovca blizu današnje slovensko-hrvaške meje.«

S tem pa zgodbe o Josipu Križaju še ni konec. Ko je bil Vojko Čeligoj pred mnogo desetletji na enem izmed usposabljanj rezervnih vojaških starešin na Pokljuki, je poleg njega sedel človek, ki je imel na zvezku napisano ime Miomir Križaj. »Takrat sem mu povedal, da je pri Ilirski Bistrici z letalom strmoglavil neki Josip Križaj, on pa mi je odvrnil: 'Da, to je bil moj oče.' Nekaj pozneje, ko je Planinsko društvo Idrija slavilo obletnico, sem prireditev obiskal tudi jaz. Na njej me je ženica, ko je slišala, da sem doma iz Ilirske Bistrice, vprašala, ali vem, da je blizu pod Snežnikom padel neki pilot. 'Da, Josip Križaj,' sem ji odvrnil. Ona pa: 'Jaz sem njegova sestra, Josip Križaj je bil moj brat!«

Kmalu po teh dogodkih je šel Vojko v akcijo in v Zvezi borcev so se odločili, da Josipu Križaju postavijo spomenik. Povezali so se z letalskim muzejem iz Zemunna. In 6. oktobra, ob 60. obletnici Križajeve nesreče, so spomenik odkrili. ●

SPREMEMBA

*Zdaj ne moremo o sebi govoriti
ne o rahlih, ljubljenih stvareh,
ki so skupaj zvite slične cvetni kiti
v sinjih, pomladanskih dneh.*

*Zdaj ne smemo mehkih krasov negovati,
kakor da je časa še dovolj;
po vrheh plamte nešteti ognji hkrati
v znak, da nam preti pokol.*

*Za odhod pripravi težko si orožje
in obuj se in obleci se;
mirno lice ti je bolj blede, je strožje
in srce ti ve za vse.*

*kakor sen je konec kratkega počitka,
to, kar zdaj nas čaka, kakor sen;
ni steze nazaj do sladkega užitka,
vse poti držijo ven.*

*Vsi smo kot železo v ognju v eno zliti
v teh usodnih, slutenj polnih dneh;
zdaj ne moremo o sebi govoriti,
ne o ljubljenih stvareh.*

Lili Novy, Lirika upora. Ljubljana:
Cankarjeva založba: 1981, str. 7-8.

BORCU, POKOPANEMU ZA POKOPALIŠKIM ZIDOM

*Ubit ležiš na vozu, bosih nog,
še deško mlad tvoj nemi je obraz.
Poslednje spremstvo: veter, dež in mraz
in tvojih ni ... kako si sam, ubog!*

*Telo ožgano, polno črnih ran ...
Sramuj se dan, izgini proč, svetloba!
Ne moremo te spremljati do groba,
le veter toži, joče dež droban.*

*Izpod čelad nas gleda zver srdita,
voz se odmika dalje iz vasi ...
Sovražnikov ukaz: – Za zid bandita!
Leži naj tam, kjer so smeti! –*

*Ne, fant, ne boš nam v strah in opomin!
Tvoj molk odmeva in spodbuja nas!
Ker mrtev si, še bolj si živ za nas,
si naša luč, si večno živ spomin!*

(Iz pesniške zapuščine pokojne kamniške učiteljice in pesnice Elke Podbevšek, ki je usodo trpečih rojakov iz teh krajev občutljivo izražala v svojih verzih.)

Pogovor s primarijem *dr. Dragom Plešivčnikom*

»Bil sem delegat na ustanovnem kongresu«

Primarij dr. Drago Plešivčnik se je rodil 29. oktobra 1929 v Farni vasi (danes Na Fari) na Prevaljah. Julija 1944 je komaj štirinajst let star odšel v partizane. Sprva je deloval v 1. bataljonu Vzhodnokoroškega odreda, nato v 3. bataljonu Bračičeve brigade. Od januarja do maja leta 1945 je v Črnomlju opravljaj tečaj za radiotelegrafiste pri Glavnem štabu NOV Slovenije, po osvoboditvi pa je bil v Ljubljani vodja vojaške radiotelegrafske postaje. Demobiliziran je bil 20. novembra 1945.

// POGOVARJAL SE JE: **Aljaž Verhovnik**, generalni sekretar ZZB NOB Slovenije

4. julija 1948 je bil Plešivčnik delegat na ustanovnem kongresu Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojske Slovenije. Doštudiral je medicino v Ljubljani in postal specialist kirurgije. Dolga leta je bil direktor Splošne bolnišnice v Slovenj Gradcu. Na državnih volitvah leta 1990 je bil izvoljen za delegata v Družbenopolitičnem zboru Skupščine Republike Slovenije. Po upokojitvi leta 1998 še vedno dejavno spremlja družbeno dogajanje.

Kako ste dočakali začetek druge svetovne vojne?

»Vzdušje pred začetkom vojne je zaznamovalo vojaško dogajanje. Na Prevaljah so bili vojaki, gradili so se bunkerji v Mežiški dolini. Vojaki so bili nastanjeni v šotorih v okolici, kjer sem jaz živel. Tudi v šoli so nas opozarjali, da preti nevarnost vojne, nihče pa ni vedel, kaj se bo zgodilo. Po radiu sem slišal, da je bil bombardiran Beograd. Kot otroka me je to zanimalo. Star sem bil 12 let, ko se je začela druga svetovna vojna. S štirinajstimi leti sem odšel v partizane.«

Ko ste odšli v partizane, ste bili še otrok. Od kod otroku tako goreča volja, da želi iti v partizane?

»Dogaajale so se čudne stvari. Okupacija je bila šok. Kar naenkrat je bila slovensčina prepovedana. Vsi napisi na trgovinah, gostilnah so postali nemški. Pravzaprav tudi doma ne bi več smel slovensko govoriti, in to je bilo hudo za otroka. Jezik je bil povezan z materjo. Zdelo se mi je, kot da meni in moji mami želi nekdo nekaj storiti.«

Okupacija je mojo družino razdelila. Del družine je bil nemško usmerjen, del pa slovensko. Nemški del je nastal tako, da se je očetov najmlajši brat poročil z deklico iz Mežice – Pratnekarjevo hčerjo, katere oče je bil pripadnik nacistične stranke za Mežiško dolino. Ta očetov brat je zato postal župan. Bil je najmlajši župan v celotnem nemškem tretjem rajhu. Imel je veliko posestvo na Dobjem dvoru. Moj oče nad tem ni bil navdušen, a mi se zaradi tega med sabo nismo sovražili. Oče pa je bil pod vplivom žene, torej moje mame, ki je bila slovensko naravnana. Mamino sestro

Značka, kakršno so dobili udeleženci kongresa.

so namreč Nemci leta 1941 ob okupaciji skupaj z družino nasilno izselili v Srbijo. Tako je bila družina razdvojena.

Obiskoval sem gimnazijo v Celovec. Ob sobotah sem prihajal domov na Prevalje in takrat sva s staro mamo poslušala Radio London, kar je bilo sicer prepovedano. Ampak stara mama se je zanimala za dogajanje na fronti, ker jo je skrbelo, kaj je z njeno hčerjo, ki so jo Nemci nasilno izgnali v Srbijo. Razmišljala je, ali se bo lahko kdaj vrnila domov. Po radiu se je oglašal Alojz Kuhar:

'Slovenski fantje, vi ste za partizane ...' Nemški tisk o partizanih seveda ni govoril, izjemoma o 'banditih'. Spomnim se objave, ko so Nemci pokončili Pohorski bataljon.«

Kako je prišlo do sodelovanja s partizani?

»Kadar sem bil doma, sem se družil s fanti. Med njimi je bil tudi Markov Miloš, moj sošolec iz osnovne šole. On je dobil zvezo s partizani na Brinjevi gori. Vprašal me je, ali bi tudi jaz pomagal partizanom. Za partizane smo sicer vedeli, ker sta s Prevalj šla v gozd že dva vidna fanta (Hanzi in Ferdo), predvsem zato, ker sta bila bolj iz katoliškega tabora. To je bilo na začetku leta 1944. Tako smo počasi začeli sodelovati z njimi. Zbirali smo pisarniški material, sanitetni material, hrano ... Miloš jim je to konspirativno dostavljal. To smo počeli mesec ali dva. Razmišljali smo, kaj bi naredili, da bi nas sprejeli. Izvedli smo diverzantsko akcijo: zažgali smo telefonsko govornico ob železniški progi. Miloš jo je polil z bencinom in zažgal, jaz in še nekdo pa sva bila na straži. Seveda je nastal preplah na Fari. Mi smo se doma skrili in čakali, ali nas bodo aretirali. Nismo vedeli, ali nas je morda kdo videl. Tisti dan se ni zgodilo nič več. Nato je Miloš partizanom poslal pošto, da zaradi naše diverzantske akcije obstaja velika nevarnost, da nas ujamejo in zaprejo. In tako smo partizane izsilili, da so nas vzeli, vendar pod krinko, da so partizani izvedli mobilizacijo na Fari. Ponoči so prišli do naših domov, kot da nas mobilizirajo in da nas bodo odgnali. Seveda smo mi trije za to vedeli in smo bili pripravljeni. Za domače sta bila to huda travma in velik šok, saj nismo povedali, da bomo odšli

v partizane. Oče se je pogajal, da jim da kar koli, samo da me pustijo doma. Ko je pa videl, da imam nahrbtnik pripravljen, je uvidel, da je to moja želja, in se je nehal pogajati.«

Kako ste gledali na nasilje, ki se je dogajalo v tistem času?

»Tudi nasilje me je prizadelo: streljanje, pošiljanje ljudi v taborišča ... med njimi so poslali tudi moje sorodnike. Pri Rakitniku so Nemci zažgali domačijo in vanjo zmetali žive ljudi. To je zmotilo tudi mojega strica, ki je bil nacistični žu-

pan. Protestiral je pri nemških oblasteh. Ta zločin so izvedli gestapovci, ki so bili nastanjeni na Rimskem vrelcu v Kotljah. Čim bolj je šlo Nemcem slabo na fronti, tem bolj se je večal ta pritisk nad civilisti na okupiranem območju. Ker se je stric pritožil, so ga kazensko vpoklicali v nemško vojsko. Sicer ni kaj slabega naredil. Bil je gospodarstvenik, bil pa je tudi župan v času nacistične okupacije.«

Kakšni so bili prvi koraki v partizanih?

»V bataljonu sem bil najprej kurir. To je trajalo nekaj dni. Nato pa se je zgodilo,

da sem videl komisarja tipkati na pisalni stroj. Bil je že malo starejši možakar, pisanje mu ni šlo od rok. Vprašal me je, ali znam tipkati. Dejal sem, da malo že znam. Večkrat sem očetu, ki je bil lesni trgovec, pomagal tipkati račune na pisalni stroj. Kot otrok sem bil seveda hitrejši v tipkanju od komisarja. Videl je, da v redu tipkam, in tako sem postal bataljonski administrator. Na tem položaju sem bil do razformiranja Vzhodnokoroškega odreda. Nato sem prišel v sklop 14. divizije, v Bračičevo brigado. V njej sem bil do konca decembra leta 1944, ko so me poslali v oficirsko šolo v Črnomlju. Tam sem opravil radiotelegrafski tečaj. Takrat so se že začeli zaključni boji, zato so našo šolo spremenili v zaščitno brigado glavnega štaba, ki je tudi bil nastanjen v Beli krajini. Sprva smo se pomikali proti Hrvaški, nato smo šli proti Trstu. Skratka, prihajale so različne komande. Na koncu smo zasedli Ljubljano ob osvoboditvi, tam smo morali pripraviti tudi paradu. To šolo smo nato dokončali v Ljubljani. Postal sem šef radijske postaje 1. divizije KNOJ. Star sem bil 16 let.

Ko sem iz te šole prišel domov na dopust, so doma mislili, da nisem več živ.

»Konec junija leta 1944 sem odšel v partizane, v 1. bataljon Vzhodnokoroškega odreda. Prvo zvezo smo dobili s terenci pri nas, Marjetka in Džon sta bila to. Šli smo proti Uršlji gori. Nato je sledila selekcija: ali želiš ostati na terenu, biti aktivist, ali boš šel v partizansko enoto.

Med vojno namreč nisem iskal stikov z domom, ker nisem hotel, da bi zaradi tega starše preganjali. Tudi fotografirati se nisem pustil, zato iz partizanov nimam nobene fotografije.«

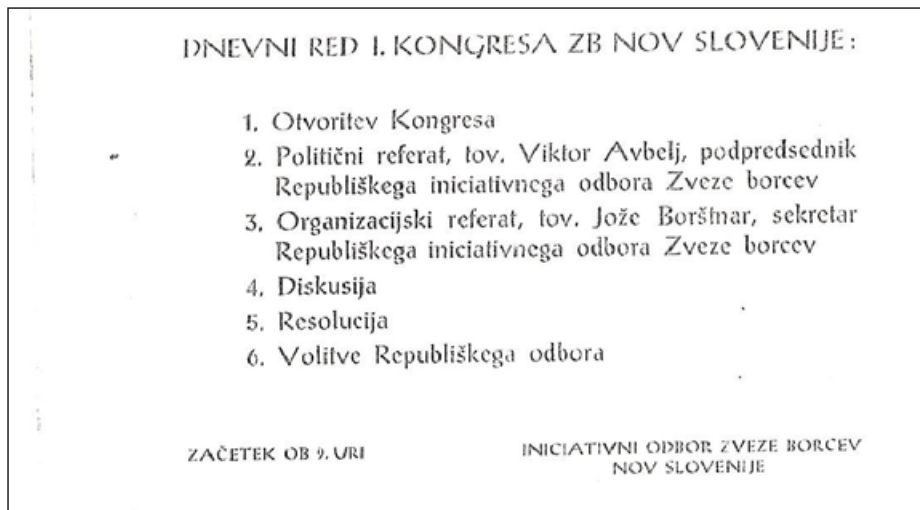
Katerih oboroženih spopadov se najbolj spominjate?

»Bil sem udeleženec v napadu na Črno. Ko sem bil v Bračičevi brigadi, smo imeli spopad v Savinjski dolini. Takrat je padel Vinko Simonič - Gašper, komandant 4. operativne cone. Potekali so boji od Gornjega Grada do Črniv- ▶

ca. Partizani smo zasedli položaje na Črničcu. Takrat me je zelo bolel zob in sem bil ves zatekel, zato so me poslali k zobozdravniku v Rečico. Tam sem bil nekaj dni. V tem času je brigada odšla v ofenzivo in je padlo veliko borcev. Vprašanje je, ali bi ostal med živimi, če me zob ne bi bolel. Tiste dni sem imel ravno rojstni dan (bilo je to konec oktobra 1944) in rekel sem si, da tega dne pa

Na Beli peči je bila z nami tudi angleška misija, ki je s pomočjo radijske postaje uredila, da sta ponoči dve letali iz Barija pripeljali pomoč. Spustili sta padala sredi okupiranega območja. To nam je zelo izboljšalo moralo.«

Letos mineva 70 let od ustanovitve Zveze borcev NOB Slovenije. Vi ste bili delegat na ustanovnem kongresu

Dnevni red in vabilo na prvi kongres Zveze borcev ne bom padel ...«

Kdo so bili vaši vzorniki?

»Vsem se je približno enako godilo, med nami je bilo tovarštvo. Navezani smo bili drug na drugega. Ko je bilo vojne konec, je ta duh počasi usahnil. V

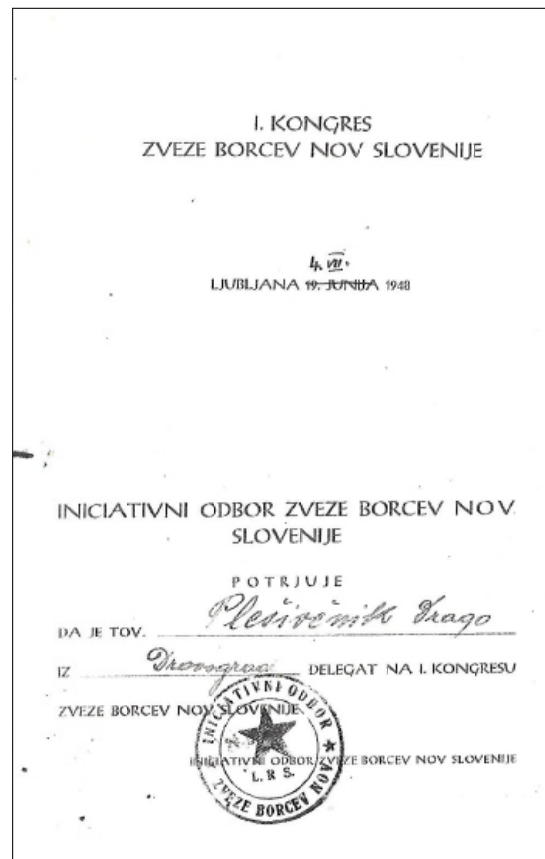
Bon za kosilo v restavraciji Rio

ospredje je začela prihajati partija. Ko je nastala borčevska organizacija leta 1948, smo se borci spet srečali in obudili tovarštvo. O nobeni revoluciji ni bil govor med vojno, niti v oficirski šoli ne. Vedeli smo, da v vojni nismo sami. Vedeli smo za Angleže, Ruse in druge zaveznike. To lahko podkrepim s primerom: ko je bil napad na Črno, so nas Nemci z vseh strani napadali. Njihove enote so bile zelo močne, zato smo se morali umakniti na Belo peč. Nemci so prodrli vse do Solčave, ki so jo požgali.

v Ljubljani. Kako se spominjate tega dogodka?

»Vabilo na ustanovni kongres ZB sem dobil v času, ko sem bil komandant delovne brigade za graditev temeljev nove ravenske gimnazije. Kongres je bil sprva sklican za 19. junij 1948, nato pa je bil najbrž zaradi resolucije Informbiroja prestavljen na 4. julij 1948. Ne spomnim se več, kateri od političnih funkcionarjev so bili prisotni. Dnevni red kongresa je bil dokaj skop. Kongres je trajal samo en dan, in sicer 4. julija 1948. Za prvega predsednika smo izvolili Ivana Mačka – Matijo, ki je bil tudi edini kandidat. Takrat ga nisem poznal. Glede na svoje poznavanje sem predvideval, da bi lahko bil prvi predsednik Dušan Kveder – Tomaž.

Kongres je potekal v hotelu Union v Ljubljani. Dvorana je bila lepo okrašena in polna delegatov. Spomnim se, da je potekal kulturni program. Glavni namen ustanovitve ZB je bil ponovna povezanost borcev, ki se moramo povezati pri graditvi naše domovine. To je še dodatno podkrepil spor z Informbirojem. Vendar se je to dogajalo bolj v ozadju, mi tega nismo vedeli. Na kongresu smo dobili tudi posebne značke. Celoten kongres je temeljil na povezanosti in krepitvi tovarštva. Ker sem šel pozneje v Ljubljano študirat medicino, se nisem mogel vključevati v ustanovitev lokalnih odborov Zveze borcev. Na kongresu so bile tudi izpostavljene

teme tržaškega vprašanja in Koroške. Tam so bili tudi koroški partizani. NOB prav gotovo spada med najpomembnejše dogodke slovenske narodne zgodovine. Med Maistrom in NOB je velika razlika. Maistrovi borci so sodelovali pri rojevanju slovenstva, medtem ko je bil NOB boj za preživetje. Slovenski narod je bil obsojen na smrt. Če v NOB ne bi preživeli, nikoli ne bi mogli govoriti o samostojni državi po letu 1991, ker nas ne bi bilo več. Zveza borcev mora ohranjati spomin na veličino in pomen osvobajanja našega naroda med drugo svetovno vojno. Zato ZB ne more biti ignorantska do dogodkov, ki se dogajajo v družbi, in se pričakuje odziv te organizacije.« ●

Osrednja slovesnost 1. julija 2018

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije obvešča članstvo in simpatizerje, da bo osrednja slovesnost ob 70-letnici delovanja naše organizacije potekala v nedeljo, 1. julija 2018, ob 11. uri na Kongresnem trgu v Ljubljani.

Vabimo vas, da si že zdaj rezervirate čas in se prireditve udeležite v čim večjem številu!

Ljubljana:

Mladi in tudi manj mladi člani Zveze borcev smo se 12. marca zbrali v prostorih ZZB NOB Slovenije v Ljubljani na pogovoru s Francem Severjem - Franta. Dogodek smo pripravili v okviru prireditev ob 70-letnici Zveze borcev.

Zbrane je v uvodu nagovoril generalni sekretar ZZB NOB in predsednik Mladih borcev, Aljaž Verhovnik. Nato je z nami svoje modre misli delil Franc Sever - Franta. Začel je s čisto statističnimi podatki o drugi svetovni vojni, v kateri se je vojskovalo 61 držav, vojna pa je vplivala na 96 odstotkov svetovnega prebivalstva. Pojasnil nam je tudi, zakaj so se partizani sploh uprli. Najkrajši odgovor na to vprašanje je – domoljubje. Partizani so se bojevali proti trem tujim vojskam in izdajalcem lastnega naroda. Bojevali so se za lastno zemljo. Patriotizem je bil glavni vzrok za odločitev, da bodo branili domovino.

Franc Sever - Franta je povedal, da se je bilo najteže bojevati proti Nemcem. Nobena druga vojska ni bila tako zelo organizirana, tako zelo zagrizena. Dotaknil se je tudi razcepljenosti slovenskega naroda na partizane in domobrance. Še danes se čuti ta razcepljenost. Franta je povedal, da je danes nujna pomiritev, ne pa sprava, saj se z izdajalci ne moreš spraviti.

Na pogovoru smo izvedeli, da se je Franc Sever - Franta že leta 1941 pri svojih komaj osemnajstih letih pridružil partizanom. Sodeloval je v številnih bitkah. Kot dvaindvajsetletni poveljnik operativnega štaba 6. in 11. brigade je marca 1945 iz sovražnikovega obroča na Menini planini rešil 500 svojih borcev. Konec druge svetovne vojne je dočkal na Koroškem. Po vojni je deloval v vojski, po izstopu pa je postal direktor Aerodroma Brnik.

Franta je z nami delil še partizanske izkušnje in povedal, da v partizanih nista bila najhujša lakota in mraz, ampak neprespanost. Ko so bili na Šta-

jerskem, so morali vsako noč menjati lokacijo taborišča, da ne bi bili odkriti. Kot partizanski poveljnik je sprejel vsakega novince in mu obrazložil, kdo so partizani, za kaj se bojujejo, kako se je treba kot partizan obnašati.

Prijetno druženje s partizanskim poveljnikom smo končali s predstavitvijo najpomembnejših vrednot NOB, ki so tovarštvo, zaupanje, poštenost, resnica, domoljubje, mir. Predvsem pa nam je Franta položil na srce, da se težave ne odpravljajo z vojno.

Besedilo: Alex Wirth

Črnske meje:

V drugi polovici marca leta 1945 je ob bližajočem se koncu druge svetovne vojne proti zahodu čez Madžarsko brez večjih preprek prodirala sovjetska Rdeča armada. Kljub temu so madžarski okupatorji na prekmurskih tleh še vedno ustrahovali prebivalstvo, mu grozili, pa tudi morili so ga. Iz zaporov v Murski Soboti je madžarski poveljnik Sardy Jozsef proti plačilu izpustil nekaj jetnikov, 31. marca pa je ukazal ustrelitev dvanajstih zapornic in zapornikov.

Tako so okupatorjevi orožniki iz Murske Sobotice do tri kilometre oddaljena akacijevega gozdička Črnske meje proti Tišini odgnali skupino že prej mučenih in pretepenih jetnic in jetnikov. Tam so se odločili deseterico ustreliti, dve jetnici, Tončko Osterc (ženo ustreljenega Petra Osterca) in Slavo Mihelič (aktivistko OF), pa so odgnali naprej proti Petanjcem in ju tam izpustili.

Ob ustreljenem Petru Ostercu (trgovec iz Beltince) so mrtvi obležali še Jože Pavšek - Zvonko (partizan iz Litije), Štefan Trajbarič (študent iz Filovec),

Stanko Gonza (logar iz Benice), Aleksander Balkany (trgovec iz Lendave), Josip Mayer (prevoznik iz Lendave) in Jozsef Dervarics (uradnik iz Zalaegerszega). Obležal je tudi obstreljeni Avgust Gašparič (študent iz Vučje Gomile), ki pa se je z morišča odvelkel na bližnje njive in so ga mrtvega našli šele po nekaj dneh. Pod okupatorjevimi streli sta se skupaj z drugimi zgrudila tudi

Andrej Antolin iz Beltince in Josip Prša iz Brezovice, ki pa nista bila zadeta in sta morijo preživela. Pri spomeniku v obliki Triglava z imeni osmih talcev pri gozdičku v Črnskih mejah je bila spominska slovesnost prav 31. marca letos ob 11. uri, uro pozneje, kot so bili talci ustreljeni pred 73 leti. Slovesnost je pripravilo Območno združenje borcev za vrednote NOB Murska Sobotica – Krajevna organizacija Tišina. Udeležencev je bilo veliko, prišlo je tudi veliko sorodnikov ustreljenih. Kulturni program so izvedli učenke in učenci Osnovne šole Tišina, nagovor pa je imel Viktor Vrečič, predsednik tišinske krajevne organizacije borcev za vrednote NOB.

Besedilo in foto: Filip Matko Ficko

Besnica pri Kranju:

Člani krajevne organizacije ZB NOB Besnica - Podblica so 25. februarja pripravili spominsko slovesnost ob 75. obletnici bitke na Špičastem hribu. Slovesnost je bila pri spomeniku sedmim padlim v bitki v Široki dolini nad ribogojnico.

Položaj druge čete 1. bataljona Gorenjskega odreda, ki je imela v svoji sestavi približno 70 neoboroženih novincev, je bil v noči s 24. na 25. februar 1943 izdan. Takoj naslednji dan so se okrog poldneva pri Crngrobu zbrali gestapovci, nemški policisti, žandarmerija in raztrganci iz kranjskega in škofjeloškega okraja, skupno približno 700 moč, ter krenili proti Planici in

Čepuljam. Razdelili so se na tri oddelke in četo obkolili z vseh strani. Ob približevanju sovražnika so partizani zasedli greben Špičastega hriba. Obroč nemške soldateske je četo vse bolj stiskal, celo letalo je priletelo nadnje. Glavnemu vodu čete se je posrečilo prebiti sovražnikove vrste in umakniti preostanek čete čez Povšenk proti Nemiljam. Davek bitke je bil krut: padlo je sedem partizanov, 17 neoboroženih novincev pa je nacistični okupator zajel in odpeljal v gestapovske zapore Begunje, kjer jih je ustrelil kot talce. Udeleženec bitke na Špičastem hribu je bil tudi pokojni dramski in filmski igralec Aleksander Valič.

Besedilo: Lado Nikšič, foto: Jože Bešter

Otiški Vrh:

Občinska organizacija ZB za vrednote NOB Dravograd v sodelovanju s krajevno organizacijo ZB NOB Šentjanž pri Dravogradu vsako leto pripravi spominsko slovesnost pri kmetiji Medved nad Otiškim Vrhom pri Dravogradu. V noči s 1. na 2. februar leta 1945 je bila pri Medvedu zbrana skupina osmih partizanov, med njimi Jože Čas iz Šentjanža, Peter Račnik iz Pameč, Štefan Goršek - Čaki, član okrožnega odbora Dravograd, doma iz Turiške vasi, parti-

Na spominski slovesnosti je navzoče nagovorila dr. Karla Oder, zgodovinarica in direktorica Koroškega pokrajinskega muzeja.

zanka Janja Orožin iz Šoštanja, Alojz Širnik iz Otiškega Vrha, Pavel Merhar z Dolenjskega ter neimenovani frizer z ženo iz Slovenj Gradca.

Od osmih partizanov so bili pri Medvedu vsi razen Širnika in Janje ubiti. Širnika so policisti ujeli in odvlekli v Dravograd, težko ranjena Janja pa se je pognala skozi okno v globok sneg in po strmini navzdol v gozd. Domačini so prezeblo in težko ranjeno našli šele drugi dan in jo prenesli v Vulbnikov bunker, kjer pa so jo policisti kmalu napadli. Janja si je v zažganem bunkerju sama vzela življenje.

Na spomeniku so imena žrtev. Vsi so imeli nekoga, ki so ga ljubili, vsi so imeli nekoga, ki so ga zapustili. Umrli so mladi, niso izživelj svojega življenja. Njihovega junaštva in domoljubja ne bomo pozabili.

Letos je bil organiziran že drugi pohod do kmetije pri Medvedu, ki se ga je udeležilo več kot sto pohodnikov. Na prireditvi se je zbralo približno 200 Dravograjčanov. Pohoda so se udeležile vse veteranske organizacije, ki delujejo na območju občine Dravograd, na čelu pohoda pa so bili praporščaki. Družina domačije pri Medvedu skupaj s krajevno organizacijo ZB NOB lepo skrbi za spominsko znamenje, ki je nad domačijo.

Besedilo: Željko Kljajić, foto: Savo Veselinovič

Šratovci:

V Šratovcih v občini Radenci je bil 17. februarja zbor članstva krajevne organizacije Zdrženja borcev za vrednote NOB Radenci. V organizacijo je vključenih 78 članic in članov, med njimi sta le še dva aktivna udeleženca NOB v letih 1941–1945.

Poročilo o delu v letu 2017 je podal predsednik Darjan Mencigar. V uvodnem referatu je tudi povedal: »Borčevska organizacija je varuhinja izročil narodnoosvobodilnega boja v letih 1941–1945 z zavedanjem, da je naša preteklost temelj naše identitete v sedanosti in naše vizije prihodnosti. Zgodovina ni črna-bela in prav je, da dopustimo različnost pogledov na dogodke iz naše preteklosti. Zmaga nad nacizmom in fašizmom je velika civilizacijska pridobitev in zato od našega političnega vrha z vso upravičenostjo

pričakujemo, da se ob pomembnih zgodovinskih jubilejih, kot je denimo dan upora proti okupatorju (27. april) jasno in glasno izreče, da smo bili Slovenci zaradi partizanske vojske med zmagovalci druge svetovne vojne. Tudi od šolskega sistema pričakujemo, da bo mladim generacijam, ki se izobražujejo, podal nedvoumno informacijo o drugi svetovni vojni in NOB. Za nas, člane borčevske organizacije, pa ostaja tako zdaj kot v prihodnje temeljno vodilo boj za resnico in vrednote NOB.«

Borčevskemu zboru so se pridružili tudi predstavniki Zveze združenj veteranov vojne za Slovenijo 1991, Združenja šoferjev in avtomehaničev Gornja Radgona in Turističnega društva Radenci). Prisotna sta bila še župan Občine Radenci Janez Rihtarič in predsednica Združenja za vrednote NOB Gornja Radgona Valerija Červič.

Besedilo in foto: Filip Matko Ficko

Gornja Radgona:

V Domu starejših občanov Gornja Radgona so se 24. februarja na občnem zboru zbrali člani Krajevne organizacije Zveze borcev za vrednote NOB, ki ima v svojih vrstah 101 člana. Prisoten je bil tudi župan Občine Gornja Radgona Stanislav Rojko.

Zbor se je začel s kulturnim programom, v katerem so nastopile harmonikarica glasbene šole Maestro Maja Lasbajer in učenka Osnovne šole Gornja Radgona Mila Strah ter Mojca Zupančič iz Maribora, ki je recitirala

dve svoji pesmi.

Poročilo o delovanju organizacije je predstavila predsednica Mira Skok Korošec. V razpravi so se člani društva dotaknili spomenika Marije Rožman v Črešnjevcih, ki so jo okupatorjevi vojaki, kozaki, zverinsko ubili na kraju, kjer stoji spominsko obeležje. Ker je na tem območju načrtovana industrijska cona Črešnjevci, so člani borčevske organizacije zaskrbljeni, kaj bo s spomenikom. Kot jim je povedal župan Stanislav Rojko, bo občina Gornja Radgona v tem primeru poskrbela za ohranitev in obnovo spominskega obeležja ter za ureditev okolice spomenika.

Na zboru so potrdili stari odbor. Tako bo v naslednjem mandatu organizacijo še naprej vodila Mira Skok Korošec. V borčevsko organizacijo so sprejeli tudi štiri nove člane.

Besedilo in foto: Ludvik Kramberger

Ljubljana:

Skupina 57 poslancev s prvopodpisanim podpredsednikom državnega zbora Matjažem Nemcem je v parlamentarno proceduro vložila predlog za preimenovanje praznika vrnitve Primorske k matični domovini v praznik priključitve Primorske k matični domovini. Predlagatelja pobude sta novogoriška in koprška borčevska organizacija, ki menita, da bi novo staro ime bolj ustrezalo zgodovini in tradiciji. Pobuda za preimenovanje praznika, ki ga Primorska praznuje 15. septembra, na obletnico uveljavitve Pariške mirovne pogodbe, je prišla iz koprške in novogoriške Zveze borcev.

Preden je 57 poslancev iz SD, Desusa, Levice, SMC in skupine nepovezanih poslancev v proceduro vložilo predlog za preimenovanje, so pripravili tudi posvet pri predsedniku Milanu Brglezu in podpredsednikih državnega zbora Matjažu Nemcu in Primožu Hainzu, ki so se ga poleg predstavnikov Zveze borcev udeležili zgodovinarji dr. Nevenka Troha, dr. Kaja Širok, dr. Branko Marušič in dr. Bojan Godeša, dr. Jože Pirjevec pa je dal pisno mnenje. Vsi zgodovinarji so naklonjeni predlogu, ki naj bi ga obravnavali po skrajšanem postopku.

Pripravil: Jan Ukmar

V Beogradu so se srečali predstavniki borbenskih organizacij iz nekdanjih jugoslovanskih republik in se dogovorili o bodočem sodelovanju. Srečanja se je udeležila tudi slovenska delegacija v kateri sta bila Branka Kastelic in Jože Oberstar.

Mestna organizacija ZZB za vrednote NOB Ljubljana ima od konca marca novo vodstvo. Predsednica mestnega odbora je postala dosedanja podpredsednica Julka Žibert (tudi članica predsedstva ZZB NOB Slovenije). Janko Heberle, dosednji dolgoletni predsednik ljubljanskih borcev, ki je te dni dopolnil 96 let, je postal častni predsednik ZZB za vrednote NOB Ljubljana. Letnega občnega zbora sta se udeležila tudi ljubljanski župan Zoran in podžupan Aleš Čerin. Foto: Jožica Hribar

Ob 73. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča Buchenwald (na sliki vhod v nekdanje taborišče) so v tem nekdanjem taborišču na hribu Ettersberg pripravili osrednjo spominsko slovesnost. Udeležila se jo je tudi delegacija slovenske borbenske organizacije, v kateri je bil tudi preživeli interniranec tega taborišča, 89-letni Tomaž Vuk (četrti z desne) iz Mirna pri Gorici. Na slovesnosti je bil tudi Aleš Marčič (peti z leve), namestnik slovenskega veleposlanika v Berlinu Franca Buta.

Dostojni pokop

Ob prebiranju zapisa na spletni strani ZZB o srečanju s predstavniki Levice me je zmotil naslednji zapis:

»Sogovorniki so spregovorili tudi o neoznačenih grobiščih po vsej državi. 'V Zvezi borcev si želimo, da vsaka žrtev dobi dostojen pokop in grob, a zavračamo vsakršen politični cirkus,' je bil oster Turnšek, Križman pa je predlagal zakonsko ureditev, ki bo velela preselitev posmrtnih ostankov na primerna mesta znotraj pokopališč.«

Predlaganje nedodelanih zakonskih ureditev je lahko dvorezno. V našem združenju smo že bili boj, ko so v Šmarju posmrtne ostanke več kot 200 neznanih borcev hoteli preseliti na novo pokopališče. Da se to ni zgodilo, smo sicer uspeli doseči, zdaj pa občinska oblast odlaša z ureditvijo spomenika in grobišča v okviru parka.

Na območju imamo še druga takšna grobišča, ki niso v okviru pokopališč: partizansko pokopališče v Grosupljem, grobišče Radohova vas, Muljava in Ambrus.

Kaj porečete na podatek, da v petnajstih grobiščih na območju našega združenja počiva več kot 575 neznanih borcev? Ali za partizanska borca ne bomo zahtevali dostojnega pokopa in groba?

Naša prizadevanja in lobiranja s političnimi strankami bi morala iti v smer, da se s spremembo zakona končajo politični cirkus in kakršna koli prekopavanja. Označi naj se grobišča tam, kjer so, in na oznakah zapiše zgodovinska resnica o tem, kdo in zakaj počiva na tem kraju.

Preveriti je tudi treba, na kakšni podlagi ministrstvo za kulturo vpisuje v register kulturne dediščine tudi spomenike zamolčanim žrtvam, na katerih so vpisani tudi tisti, ki so dokazano sodelovali z okupatorjem in ki po veljavnem zakonu ne morejo imeti statusa žrtve. Odločanje o tem pa je prepuščeno posameznim strokovnjakom, ki odločajo po lastni presoji. Zahtevajmo od vlade, da deluje tako, da se jasno opredeli do izdajstva in sodelovanja z okupatorjem ter zagotovi, da se prekine politično igrakanje z mrtvimi.

Vsi mrtvi naj počivajo v svojih grobovih oziroma na označenih grobiščih, zgodovinarji pa naj neobremenjeno s politiko razsvetljujejo dogodke iz naše zgodovine in zagotove, da bodo z zgodovino seznanjeni tudi naši mladi rodovi.

Franc Štibernik, Grosuplje

90 let Staneta Pečarja

// PIŠE: Milena Sitar

Letos je dopolnil 90 let mladinski aktivist, partizan in taboriščnik, eden prvih članov borčevske organizacije v Škofji Loki, neutrudni zbiralec zgodovinskega gradiva o NOB na širšem škofjeloškem območju, dobitnik številnih priznanj in odlikovanj, Stane Pečar. Rodil se je 11. februarja 1928 na Vrhniki v delavski družini kot tretji od desetih otroki očetu Adolfu, kvalificiranemu delavcu živilske stroke, in materi Mariji, rojeni Dobrovoljc, gospodinji. Leta 1952 se je poročil s Franciško, rojeno Kristan, trgovsko pomočnico, doma iz Puštala pri Škofji Loki. V zakonu sta se jima rodili dve hčeri, obe živita v Škofji Loki, prav tako tudi Stane z ženo.

Po petih razredih osnovne šole na Vrhniki je Stane nadaljeval šolanje v prvi državni realni gimnaziji v Ljubljani in ga končal z malo maturo. V mladinsko organizacijo OF se je vključil na gimnaziji v Ljubljani oktobra leta 1942. Povezal ga je Pavel Dvoržak (novembra leta 1943 je kot partizan padel na Ilovi gori). V razredu sta z Marjanom Gučkom agitrala proti vključevanju v italijansko mladinsko fašistično organizacijo GILL in bila dokaj uspešna. Sledila je kazen, ukor ravnatelja šole in fašističnega profesorja telovadbe. Pred božičem ga je Pavel povezal z mladinsko organizacijo v Spodnji Šiški, kjer je Stane stanoval, skoraj istočasno pa je vstopil tudi v vrhniško mladinsko organizacijo.

V Ljubljano se je Stane vozil z vlakom. Sošolcu Marjanu Gučku je za njegovega brata, ki je bil povezan z organizacijo VOS, v kanglici za kisló zelje ali repo čez mejni blok pretihotapil vsega skupaj šest ali sedem ročnih francoskih bomb in dva revolverja z naboji, ki mu ju je izročila sestra Iva. Ker so Italijani spomladi leta 1942 Ljubljano obdali z bodečo žico in bunkerji ter nadzorovali vse prehode, je moral vsakokrat mimo karabinerjev na železniški postaji, kar je bilo zelo nevarno, nazaj pa je nosil partizansko literaturo.

Maja leta 1943 je bil Stane na Vrhniki sprejet v SKOJ in s pomočjo treh mladincev iz okolice je v eni svojih odmevnejših akcij pozimi leta 1943/44 vlomil v nemško skladišče orožja in

drugega vojaškega materiala v prostori vrhniške mežnarije. Septembra leta 1944 se je pridružil partizanom. Oborožen s kratko puško italijanko se je vključil v Ljubljansko brigado. Še isti mesec so ga domobranci zaradi izdaje zajeli na Notranjskem v skupini približno dvajsetih partizanov in vse so izročili Nemcem. Čas do konca vojne je Stane preživel v zaporih in taboriščih.

V prvih letih po prihodu v Škofjo Loko je del svojega prostega časa namenil mladim. Službeno se je posvetil raziskovanju obdobja NOB na širšem škofjeloškem območju. Leta 1958 se je zaposlil kot pravnik na občini Škofja Loka in do upokojitve vodil oddelek za notranje zadeve. Z raziskovanjem zgodovine NOB se je poslej ukvarjal ljubiteljsko. Objavil je raziskavo o 340 objektih, ki so jih okupator in njegovi pomočniki uničili na Loškem, sodeloval je pri nastajanju knjige Škofjeloško okrožje avtorja Ivana Križnarja in knjige Pomniki NOB na Škofjeloškem.

V svoji dolgoletni karieri je opravljal številne funkcije v borčevski organizaciji. Poleg treh pisnih priznanj različnih ravni organiziranosti ZB je dobil tudi plaketo Zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije (1991) in zlato plaketo za življenjsko delo ZZB NOV Slovenije (2015).

Še posebno pa je ponosen na državna odlikovanja nekdanje skupne države SFRJ: na red zaslug za narod s srebrno zvezdo, red dela s srebrnim vencem, medaljo za hrabrost in na medaljo za zasluge za narod.

Popravek in opravičilo

V zadnji številki Svobodne besede smo na strani 32 v rubriki Jubileji ob članku 95 let Franca Severja - Frante zapisali, da je avtorica prispevka Aleksandra Jankovič. V resnici je njegova avtorica Valerija Skrinjar Tvrz. Prispevek smo morali zaradi dolžine tudi skrajšati. Izvirni zapis si lahko preberete na spletni strani Svobodne besede. Prizadetima se za napako opravičujem.

Janez Alič,
odgovorni urednik Svobodne besede

Zgodilo se je pred 75 leti

S hrano v kovčkih v taborišče Gonars

Vida Medvešček - Zorana bo sredi junija letos praznovala svoj 91. rojstni dan. Kot mlada aktivistka je bila med vojno dvakrat v nevarnosti pred aretacijo, prvič marca leta 1943, ko še ni dopolnila niti 16 let, saj so jo takrat na domu neuspešno iskali italijanski karabinjerji. Drugič, bilo je maja leta 1944, so jo iskali domobranci, a se je pravočasno umaknila v ilegalo in vse do osvoboditve je delovala v ilegali.

// BESEDILO: Vera Vezovnik, Vidina sestra // FOTO: Janez Alič

Premagovala je hribe na levi in desni strani Soče, od Goriških brd pa vse do Rezije. Tretjič se je aretacija zares zgodila, in to po končani drugi svetovni vojni! Skupaj s sotovariši je v Kanalu ob Soči leta 1946 pripravila manifestacijo za priključitev Primorske k matični domovini. Ker je anglo-ameriška oblast to prepovedala, se je Vida za mesec dni znašla v goriških zaporih.

vile v Furlanijo, v zloglasno koncentracijsko taborišče Gonars. Z menoj, ki še nisem dopolnila niti šestnajst let, sta bili nekoliko starejši Marija Strgar in Marija Kralj, obe že pokojni. V kovčkih so bili naloženi zavoji z živili, ki so jih pripravile naše dobre in iznajdljive mame. Pripravile so zlasti nepokvarljivo hrano, kot so prepečenec, suho sadje, orehi, pražena moka in še kaj. V tej humanitarni akciji smo Doblarci skupaj z neko-

uspelo pobegniti iz taborišča Gonars. Nekaterim, ki so z nečloveškimi napori dolge nočne ure kopali rov, pobeg ni uspel, ker so straže odkrile dogajanje. Za štiri metre visoko žico je ostal tudi Janezov mlajši brat Ferdinand. Srečni ubežniki so vsi izčrpani prišli v Brda in so se po zvezah aktivistov vključili v partizanske enote. Ferdinand ni dočkal svobode. Že kmalu po kapitulaciji Italije je kot partizan padel na naši primorski zemlji.«

Gonars je danes iz Nove Gorice zelo hitro dosegljiv, takrat pa je bilo drugače. Do Gorice in naprej do Palmanove so se tri mladinke peljale z vlakom, nato pa so vsaka s svojim težkim kovčkom pešačile približno osem kilometrov do Gonarsa. »Na poti nas je ujel

Taborišče Gonars - risba

močan nalive. Mokre kot kure smo s premočenimi kovčki prišle do taboriščne uprave. Ker sem bila bolj veščita italijanščine, sem po Janezovem nasvetu zaprosila za pogovor s kuratom. Prišel je in velel, naj kovčke prenesemo kar v njegovo pisarno. Z veseljem smo to storile. Na zavoj, ki smo mu jih izročile, smo napisale naslovnike in še svoje naslove. Po nekaj časa je na moj domači naslov prispela dopisnica z zahvalo in vprašanjem, od kod ta pobuda. Popisan je bil Ferdinand Učakar. Takoj po prejemu dopisnice sem iz previdnosti poiskala zvezo z Janezom, da mi svetuje, kaj naj odgovorim. Dejal je, naj napišem, kar hočem, vendar naj v besedilo vnesem ime *Janja*. Z mamino pomočjo sem napisala dokaj zapleteno besedilo, ki je dalo vedeti, da je Janez živ.«

Vrnitev domov je bila mnogo lažja. Kovčke so mladenke med potjo kar odvrogle, saj so bili tako razmočeni, da niso bili več uporabni. Prenočile so v Krminu pri Fanici, sestri Marije Strgar. Ob ognjišču so se pogrele, posušile in tudi prenočile. Naslednji dan pa so odpotovale iz Krmina v Palmanovo in od tam z vlakom v Gorico ter naprej v Soško dolino. ●

Spomenik kostnica na pokopališču v Gonarsu, kjer so zapisana imena 1400 jugoslovanskih internirancev, ki so umrli, padli ali izginili v letih 1941-1945 na območju Gonarsa, Vidma, Trbiža, Padove in Kluz.

Kot pravi, je mnogo dogodkov, ki jih hrani njen spomin na polpreteklo zgodovino in narodnoosvobodilni boj. Dogledek iz leta 1943 je posvetila rojstnemu Dobljarju in svojim Doblarcem v Soški dolini:

»Bilo je marca leta 1943, ko smo se tri mladinke s tremi težkimi kovčki odpra-

liko bolj oddaljenimi Gomilarji pokazali, kako pomembno je pomagati ljudem v stiski,« se spominja Vida in nadaljuje:

»Pobudo za akcijo je dal takrat zelo priljubljeni borec Janez Učakar, ki je bil po vojni razglašen za narodnega heroja. Janez je bil eden od osmih, ki jim je konec avgusta 1942 skozi izkopan rov

Izpod peresa pokojnega profesorja Ivana Vidalija iz Mengša

Monografija Kamniško-zasavskega odreda

Izšla je monografija o Kamniško-zasavskem odredu (KZO), ki na 424 straneh opisuje delovanje odreda. Prišla je izpod peresa že pokojnega profesorja Ivana Vidalija iz Mengša, založnik knjige pa je Franci Gerbec iz Domžal. Rokopis je bil končan leta 1989, šele zdaj pa je dosegel javno objavo.

// BESEDILO IN FOTO: Jože Skok

Urednik knjige je Jože Rozman, profesor sociologije in diplomirani politolog obramboslovca. »Zamisel o nastanku monografije Kamniško-zasavskega odreda se je porodila že leta 1979 takratnemu Odboru Kamniško-zasavskega odreda, ki mu je predsedoval kartograf in nekdanji borec odreda Vili Kos. Lahko rečemo, da je bila pobuda udejanjena skoraj štiri desetletja pozneje, kar v zgodovini ni prav pogosto. Ne smemo spregledati dejstva, da sta na to vplivala predvsem bolezen in prezgodnje slovo profesorja Vidalija, in to prav v prelomnem času nastajanja samostojne Slovenije,« je povedal.

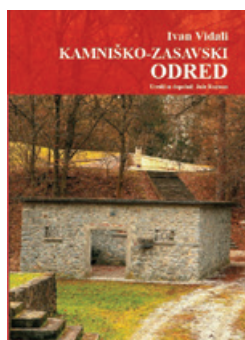
Kamniško-zasavski odred je bil ključna partizanska enota na omenjenem območju, saj je skrbel za nemoteno fizično povezavo med obema okupacijskima območjema, kar je bilo ključno za uspešno delovanje odporniškega gibanja. Na Litijskem je bila organizirana mreža prehodov čez zastraženo cesto, železniško progo, reko Savo in nemško-italijansko razmejitveno črto.

Da je bil rokopis primeren za objavo, je bilo treba pregledati ogromno arhivskega gradiva in zapiskov, ki jih je profesor

Vidali hranil doma, ter razbrati številne ročno zapisane opombe avtorja. Vnovič je bilo treba pregledati dokumentacijo v Arhivu RS in navesti vire po aktualni klasifikaciji, saj je avtor navajal vire iz fondov takratnega Arhiva Inštituta za zgodovino

delavskega gibanja in danes te navedbe virov ne bi bile relevantne. »Ob tem je bilo odkritih še nekaj podatkov, tudi seznam preživelih borcev po spopadu na Oklem, ki smo ga dodali v prilogo knjige. Potem je bilo treba vse spraviti v računalniško obliko za nadaljnje delo. Dogajanje v odredu in njegovih predhodnih enotah je bilo treba postaviti v ustrezen zgodovinski kontekst in opremiti s fotografijami odreda iz Muzeja novejšje zgodovine Slovenije. Franci Gerbec je k sodelovanju je pritegnil zgodovinarja dr. Martina Premka, ki je bil vedno na voljo za strokovno pomoč in nasvet,« je dodal Rozman.

Kamniško-zasavski odred je bil ključna partizanska enota na omenjenem območju, saj je skrbel za nemoteno fizično povezavo med obema okupacijskima območjema, kar je bilo ključno za uspešno delovanje odporniškega gibanja. Na Litijskem je bila organizirana mreža prehodov čez zastraženo cesto, železniško progo, reko Savo in nemško-italijansko razmejitveno črto.

Naslovna stran knjige Kamniško - zasavski odred, na kateri je spominsko obeležje tragedije na Oklem pri lhanu.

Ob tem so enote odreda izvajale (sabotažne) akcije na okupatorjeve postojanke, komunikacije in infrastrukturo ter ovirale premike njegovih oboroženih sil in orožja.

»Profesor Vidalija je že pred začetkom priprav in pisanjem te knjige napisal številne članke in strokovne razprave na temo narodnoosvobodilnega boja. Sodeloval je z dr. Mirom Stiplovškom in Francem Avbljem pri pripravi knjige Pomniki revolucionarnega gibanja in NOB v nekdanji domžalski občini. To je bila konstanta v njegovem delu, čeprav je pisal tudi o drugih zadevah s področja narodopisja. Pisal je o Mengšu in bil pobudnik in glavni organizator strokovnega srečanja ob izdaji zbornika ob 800-letnici Mengša,« je o avtorju povedal založnik knjige Franci Gerbec in dodal: »Žal je Vidalija prezgodaj umrl. Rokopis je prišel do mene tudi s posredovanjem Aleksandra Skoka. Aleksander, ki je bil avtorjev dolgoletni prijatelj, pa tudi jaz sem Vidalija dobro poznal, me je pred štirimi leti opozoril, da obstaja tipkopis oziroma rokopis pri njegovem sinu. Avtor ga je končal leta 1989, umrl pa je že januarja 1990. Aleksander me je spodbudil, da bi morda o tem le izšla knjiga. Šla sva k Vidalijevemu sinu Anžetu in ga prosila, naj nam da na voljo tipkopis, da bi ga dala naprej v strokovno obdelavo.«

Na vprašanje, kaj je Francija Gerbeca napeljala do tega, da se je tako zelo zavzel za objavo monografije, nam je odgovoril: »Bilo je več razlogov poleg tega, da se mi je zdela velika škoda, da rokopis ne bi bil objavljen. Imel sem tudi neposredne razloge za objavo knjige, kajti v spopadu na Oklem bi verjetno padel moj oče, ki je bil mobiliziran dan prej. Spopad na Oklem se je zgodil 24. februarja 1944, dan prej pa se je moj oče pripeljal domov z Oklega s furmanskim vozom z Jankom Urbancom - Olgo, ki je bil predsednik okrožne gospodarske komisije in je gor pripeljal hrano. Na Oklem je bilo takrat približno 70 na novo mobiliziranih članov kamniško-zasavskega odreda, tudi brat moje mame Stane Podbevšek - Matjaž, ki pa je ostal živ. ●

Največja in najbolj krvava vojna za Slovence

Svoboda – plačilo za žrtve

Združenje borcev za vrednote narodnoosvobodilne vojne Domžale je izdalo knjigo spominov z naslovom »Svoboda – plačilo za žrtve«. Uredila jo je Marija Majhenič, predsednica združenja, uvodnik pa napisal dr. Martin Premk. Pogovore z udeleženci NOB, izgnanci in drugimi žrtvami druge svetovne vojne so zapisali Jože Skok, Franci Gerbec, Miha Ulčar in Vera Vojska.

// BESEDILO IN FOTO: Vera Vojska

V knjigi so zbrane pripovedi ljudi, ki so preživeli drugo svetovno vojno in so odkrito povedali svoje zgodbe. Vse temelji na dejstvih in resnici, zato bo knjiga brez težav preživela sodbo časa in svojo vrednost ohranila za vedno, drugače od vsak dan sproti uporabljanih propagandnih zapisov, ki jih čas vedno in neusmiljeno povozi, v uvodu zapiše zgodovinar **dr. Martin Premk**.

V nadaljevanju se Premk sprehodi skozi drugo svetovno vojno, največji spopad človeštva v zgodovini, ki je hkrati tudi največja in najbolj krvava vojna za Slovence. Ti so v obdobju od leta 1941 do 1945 v boju proti fašističnim silam prispevali več, kot se je od njih lahko pričakovalo. Bili so med prvimi najbolj zagrizenimi borci proti fašističnemu nasilju. Dr. Martin Premk še spomni, da »so se v Sloveniji med drugo svetovno vojno poleg okupatorskih vojsk bojevali tudi belogardisti oziroma Milizia volontaria anaticomunista v okviru italijanske vojske, dokler ni Italija kapitulirala. Ko pa so celotno slovensko ozemlje zasedli Nemci, so se v okviru SS skupaj z okupatorjem bojevali pripadniki slovenskega domobranstva, ki so prisegli zvestobo Hitlerju. Na Gorenjskem so delovali tudi gorenjski domobranci oziroma gorenjska samozaščita, ki je delovala celo pod neposrednim poveljstvom gestapa. Ta dejstva danes poskušajo zamolčati. Ta molk je prepogosto načrten, poskuša se celo vse, da bi spomin na partizanski boj povsem izbrisali. To je zlorabljanje zgodovine v politične namene. Narodnoosvobodilni boj je očitno marsikomu v tujini in doma stopil na žulj, ki kar ne preneha boleti. Zato so danes še bolj dobrodošle knjige, ki osvetljujejo tedanji čas in dogodke.«

Urednica nove knjige Marija Majhenič, predsednica Združenja borcev NOB Domžale, in Ivan Ložar, eden od pričevalcev v knjigi

Knjiga Svoboda – plačilo za žrtve prinaša resnične zgodbe preprostih ljudi, ki ljubijo svojo domovino in so bili zanj pripravljene žrtvovati ne le pogum, hrabrost, mladost, ampak tudi življenje. Njihovo pripovedovanje odstira tudi dogodke in vloge posameznikov, naših vasi in krajev v drugi svetovni vojni, ki jih morda do zdaj nismo poznali. Posebno pretresljivi so spomini otrok, ki jih je vojna zaznamovala za vse življenje.

Aktivistka **Ani Smolnik** pripoveduje o sodelovanju v NOB zaposlenih v nekdanjem podjetju TOKO, **Ivan Nastran**, ki je zaradi hude lakote za nekaj časa izgubil celo vid, pa o spominih na prve akcije aktivistov Radomeljske čete. Pod naslovom »Jurjeva, le pazi se, te bomo že dobili« je svoje spomine zapisala **Frančiška Huth**, ki obuja tudi spomine na tovarno Induplati med NOB. **Vinko Nemec** je spregovoril o dogodku, ko je staremu komaj 16 let kruta usoda skoraj pretrgala nit življenja, pa je vendar več kot sedemdeset let živel s prestreljenimi pljuči. **Stane Klopčič** se spominja požiga zlatopoljskih vasi in izgnanstva, **Vinko Perovšek** kot zadnji član prvotnega Partizanskega pevskega zbora, v

katerega se je vključil po tistem, ko je bil ranjen v bitki, pa podoživlja svoje kulturno poslanstvo in pred nas razgrinja spomine na začetek tega pomembnega zbora. **Frančiška Svetlin**, ki je med vojno vseskozi delovala v najbolj tajnih nalogah v Osvobodilni fronti, med drugim pove, da je bil največji strah med vojno strah pred domačimi izdajalci. **Ivan Ložar**, ponosen na prehojeno življenjsko pot, je o obdobju med vojno med drugim povedal: »Večkrat smo bili lačni kot siti, velikokrat premočeni do kože. Obleka se je pogosto sušila kar na naših telesih.« **Peter Kos**, ki se je odločil, da gre raje v »hosto« kot v nemško vojsko, je spomnil na čase, ko je bil borec zaščitne čete Glavnega štaba NOV Slovenije. Srčna in prizadevna aktivistka **Jožefa Žebovec** razgrinja tragično zgodbo brata Ika, pa tudi delček zgodovine Jarš. O mladih v NOV pa pravi: »Mladi nismo veliko razmišljali o nevarnostih, želeli smo se le boriti proti okupatorju.« **Stanka Osolnik** je povedala, da so morali hrano dajati vsem – Nemcem, partizanom in domobrancem. »Vsi so prihajali. Le partizanom pa smo dajali radi in s srcem.« **Ivanka Mežan** se je spomnila hudih časov, ko je bila obsojena na smrt, **Stanka Anžin** pa, da je bila večina Rodičanov in Jaršanov na partizanski strani, obenem pa je spregovorila tudi o težkih udarniških povojnih let. **Anton Korelc** je obudil spomine na otroštvo, ko je desetleten izgubil očeta, ki je že zgodaj odšel v partizane, **Marija Vovk**, partizanka v različnih partizanskih enotah, pa ne bo nikoli pozabila, kako so v otroških plenicah skrivali kurirska sporočila. **Zdravko Čretnik** je opisal, kako so Nemci maščevalno požgali domačijo, **Pavla Peterka**, ki je bila terenska aktivistka, bolničarka, negovalka in tudi kurirka, je spregovorila o tem, kako je vsa leta med vojno zdravila partizane in pravzaprav sama doma organizirala bolnišnico. **Tončka Colnar** nas spomni na delo domžalskega Sokola, **Ivanka Klopčič** je obudila spomine na čas izgnanstva, **Almira Zemljčič**, ki je bila stara devet let, ko se je začela druga svetovna vojna, pa je spregovorila tudi o povojnem času in številnih prostovoljnih akcijah. Knjiga se končuje s prispevkom Zgodovinski spomin, v katerem so spomini na pokop padlih partizanov na novem domžalskem pokopališču.

Vsako od pričevanj prinaša delček zgodovine NOB. Vsi pripovedovalci zgodb so srčni ljudje, ki niso oklevali, ko je šlo za boj za svobodo. Danes so ponosni na svojo domovino. In kot so dejali, bi vse, kar so storili med drugo svetovno vojno, storili še enkrat, če bi bilo potrebno. ●

Uvod letnega poročila o delu in poslovanju zveze združenj borcev za vrednote nob slovenije v letu 2017

(več si lahko preberete na spletni strani www.zzb-nob.si ali www.svobodnabeseda.si)

ZZB za vrednote NOB Slovenije (v nadaljevanju: Zveza) je tudi v letu 2017 posvečala pozornost zaznamovanju dogodkov iz NOB ter spominskim slovesnostim. Začeli smo tudi sistematično popisovanje in izdelavo elektronskega registra spomenikov. Delo še ni končano.

V letu 2017 smo zaposlili generalnega sekretarja. Začeli smo pripravljati predloge za spremembe statuta, ki so nujne glede na razvoj in delovanje Zveze. Odprto je tudi še vprašanje organiziranja in financiranja administrativnega dela.

Proslavo »Priključitev Primorske« je lani organiziralo Ministrstvo za kulturo, ki pa ni upoštevalo naših želja, tako da je bila proslava v petek zvečer, zaradi česar je bilo manj obiska. Istega dne popoldne pa je bila zelo dobro obiskana proslava obletnice začetka graditve Nove Gorice, na kateri je govoril naš častni predsednik, tovariš Janez Stanovnik. Vsa zahvala za to prireditelju gre novogoriškemu združenju.

Koordinacijo domoljubnih in veteranskih organizacij KODVOS je lani vodila Zveza društev vojnih invalidov Slovenije. Sodelovanje med veteranskimi organizacijami se krepi, tako da iz leta v leto nastopajo bolj usklajeno. Kar nekaj prireditev skupaj organizira več veteranskih organizacij. Ena takih je pohod na Triglav, posebej pa tudi »pohod za mir«, ki na isti dan poteka tudi v drugih državah in ga pripravljajo veteranske organizacije, združene v Svetovni federaciji veteranov. V KODVOS-u je Zveza intenzivno sodelovala z vrsto predlogov in usklajevanjem delovanja pri prenovi zakonodaje, ki ureja status organizacij civilne družbe in družbenega pomena.

Mednarodno delovanje je bilo v letu 2017 nekoliko manj intenzivno. Redno vzdržujemo stike z veteranskimi organizacijami na območju nekdanje Jugoslavije. Udeležili smo se proslave v spomin na bitko na Sutjeski, proslave nekdanjega dneva mladosti v Kumrovcu, na kateri je sodeloval tudi Partizanski pevski zbor, ter obletnice drugega zasedanja AVNOJ-a v Jajcu. Ugotavljamo lahko, da v Kumrovec prihaja vsako leto več obiskovalcev iz Slovenije. Vedno več obiskovalcev iz naše države je tudi na drugih spominskih prireditvah po nekdanji skupni domovini (npr. igmanski marš, sremska fronta, Drvar, bitka na Neretvi). Dvakrat smo se sešli s predstavniki SAAB Hrvaške in koordinirali skupne proslave od Bedenice do Kučibrega. Dobre so povezave med posameznimi združenji z obeh strani meje. Dober primer takega sodelovanja je npr. med združenjem Kočevje in organizacijo SAAB Gorski Kotar. Intenzivno so potekali stiki z italijanskim AMPI-jem,

predvsem v obmejnih pokrajinah na Tržaškem ter v Benečiji in Julijski krajini. V letu 2017 je bilo tudi več medsebojnih obiskov z organizacijo koroških partizanov.

Zelo dobre odnose imamo z Rusko federacijo veteranov. V letu 2017 je bilo Sloveniji šest srečanj z njihovimi predstavniki. Naši člani (53) so se na povabilo predsednika Putina udeležili parade ob obletnici zmage 9. maja v Moskvi. Ob

tej priložnosti so bili povabljeni tudi na sprejem v Kremelj, ob polaganju vencev na spomenik pred Kremljem pa so jim izkazali vojaške časti. To povabilo imamo lahko za posebno priznanje naši organizaciji za vzdrževanje spomenikov padlim sovjetskim vojakom, ki so se med drugo svetovno vojno pridružili naši NOV.

Ne moremo pa biti zadovoljni z našo mladinsko organizacijo, ki tudi v letu 2017 ni izpolnila vseh

AKTIVNOSTI DELOVNIH TELES IN ORGANOV ZVEZE

OD 1. 4. DO 30. 4. 2018

1. Predsedstvo

- 10. 4.** Poročilo o uresničevanju sklepov in potrditev zapisnika prejšnje seje, informacija s seje Glavnega odbora ZZB NOB Slovenije, Svobodna beseda za vse člane, sklep o dodelitvi zlatih plaket najboljšim krajevnim organizacijam ZB, delovna skupina za ohranjanje memorialne dediščine, finančne zadeve, druga medsebojna obvestila in dogovori.

Člani predsedstva so se (se bodo) udeležili:

- 4. -25. 4.** okrogle mize o pobudi ZZB NOB Slovenije za prepoved nacističnih in fašističnih simbolov v Celju, Mariboru, Kranju, Novi Gorici, Velenju in Trbovljah,
- 7. 4.** skupščine ZVVS v Murski Soboti,
- 7. 4.** spominske slovesnosti »Dan slovensko-ameriškega prijateljstva in zavezništva« ob 74. obletnici strmoglavljenja ameriškega bombnika B-17 v Andražu nad Polzelo,
- 7. 4.** skupščine Zveze društev General Maister v Ljubljani,
- 9. 4.** podpisa pogodbe o financiranju Zveze v letu 2018 na MORS-u v Ljubljani,
- 10. 4.** sprejema predstavnikov KODVOS-a pri predsedniku vlade Miru Cerarju v Ljubljani,
- 10. 4.** srečanja z ministrico za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti Anjo Kopač,
- 11. 4.** sestanka s predstavniki Ustanove Franca Rozmana - Staneta na sedežu ZZB,
- 11. 4.** sestanka z vodstvom RTV Slovenija o prenosu prireditve ob 70-letnici delovanja ZZB NOB Slovenije,
- 13. 4.** okrogle mize s predstavitvijo delovanja ZB v Ribnici na Pohorju,
- 14. 4.** spominskega dneva železničarjev v Ljubljani,
- 15. 4.** tradicionalne proslave ob dnevu upora, 70-letnici ZZB, 76. obletnici ustanovitve 1. Dolomitskega partizanskega bataljona in 76. obletnici odhoda prve skupine malkovških partizanov v Duletovo četo na Malkovcu,
- 17. 4.** novinarske konference na temo Zveza borcev Slovenije ob 70-letnici delovanja za prepoved nacifašistične simbolike na sedežu ZZB,
- 18. 4.** prireditve ob državnem prazniku dnevu upora proti okupatorju v Knjižnici Mirana Jarca v Novem mestu,
- 18. 4.** seje Pokrajinskega sveta za Koroško v Dravogradu,
- 25. 4.** tiskovne konference SEKOS-a v Ljubljani,
- 26. 4.** razširjene slavnostne seje predsedstva v Kinu - Gledališču Bežigrad v Ljubljani,
- 26. 4.** polaganja vencev pred grobnico narodnih herojev in pred Vidmarjevo hišo v Ljubljani,
- 26. 4.** državne proslave ob dnevu upora proti okupatorju v Kočevju,
- 27. 4.** tradicionalnega pohoda »Novo mesto v žici« ob dnevu upora proti okupatorju in OF,
- 27. 4.** prireditve ob dnevu upora proti okupatorju v Domu krajanov Tabor pri Žalcu;
- 27. 4.** prireditve ob 75. obletnici zmagovitega boja Gubčeve in Cankarjeve brigade ob zaščiti Šerčerjeve in Tomšičeve brigade nad bataljonom divizije Macerata v Jelenovem žlebu,
- 27. 4.** proslave ob 75. obletnici ustanovitve Baze 20 v Kočevskem rogu in akademije ob 70-letnici ZB v Dolenjskih Toplicah.

2. Kolegij predsednika

Vsak torek, razen prvega v mesecu

pričakovanj. Lani je po odhodu dotedanje urednice Svobodne besede delo urednika prevzel Janez Alič. Svobodna beseda je bila in ostaja zelo dober časopis naše organizacije. Kljub ne ravno zadovoljivi nakladi ga berejo tudi širše. V letu 2017 je bila Svobodna beseda naprodaj v šestih kioskih v Ljubljani ter v Kopru in Ajdovščini. Števila naročnikov pa nam ni uspelo povečati, kar poleg zmanjševanja stroškov revije vsekakor ostaja naloga za leto 2018.

Odzivali smo se na dogajanje v naši družbi. Na vidiku so na eni strani velike družbene spremembe kot posledica digitalizacije, na drugi strani pa prodora neoliberalnih ekonomskih in tudi političnih idej. Vse to narekuje, da postavimo v ospredje vprašanje naših vrednot, predvsem njihove vsebine v novih okoliščinah. Tudi EU je postavljena pred vrsto vprašanj in dilem, posebno po odhodu Velike Britanije. Jasno je postalo, da se bo morala EU v marsičem spremeniti, in vprašanje je, kakšna bo v prihodnje. Pri tem ne gre samo za vprašanje politike, ampak tudi za vprašanje obstoja Slovencev kot naroda.

Skrajna desnica se po vsej Evropi še naprej krepi. Pri nas postaja klerofašizem vse bolj agresiven, na spletnih omrežjih in v nekaterih medijih že poziva k likvidacijam in pobijanju. Prišli smo tako daleč, da se organizirajo oborožene klerofašistične skupine. Lani smo politike in tudi širšo javnost večkrat opozarjali na te pojave. Odziva vrha države ni ali pa je bil vsaj do zdaj mlahav in neučinkovit. Treba bo najti nove oblike povezovanja naprednih sil naše družbe in tudi širše, kar bo naša prednostna naloga v prihodnjem obdobju.

Predsednik
Tit Turnšek

Mestna občina Ljubljana

Zoran Jankovič, župan
Mestni trg 1, 1000 Ljubljana
telefon: 01 306 10 10, faks: 01 306 12 14

Ljubljana, 10.4.2018
LN 610-64/52018-3

Inštitutu za domoljubne vrednote v odgovor

Spoštovani gospod Mohar,

v svojem pamfletu, temelječem na slabem poznavanju slovenske ustavne ureditve, zahtevate, da Mestna občina Ljubljana prepove koncert častne meščanke, ene največjih in prepoznavnih slovenskih umetnic, Svetlane Makarovič z naslovom: *Nosil bom rdečo zvezdo*.

Namesto uvoda vam sporočam naslednje: to, kar ste si dovolili v nekaterih slovenskih občinah, si v Ljubljani ne morete in ne smete. Ljubljana je svobodno in demokratično mesto, mesto heroj, ki si ne dovoli ustrahovanja! Tako ustrahovanje, kot ste si ga dovolili z vašim pisanjem, je obsojanja vredno, če že ne kaznivo.

Naj vam bo jasno naslednje:

Evrope izpod jarma fašizma in nacizma ni osvobajala mračnjaška in morilska vojska, ampak zahodne in ruske zavezniške čete z domačimi enotami upora, s partizani.

9. maja 1945 tega mesta in te države niso osvobodili ne kolaboranti in ne nacisti, ampak partizanske enote z rdečo zvezdo in trobojnico. Če temu ne bi bilo tako, bi vi, Bojan Mohar, govorili italijansko, nemško ali madžarsko. Mimogrede, glede na kakovost poslanega pamfleta, vam tudi osvoboditev izpod nacizma in fašizma ni pomagala, kar se tiče znanja slovenskega jezika. Vaše besedilo je tako polno pravopisnih napak, da verjetno ne bi izdelali izpita iz pravopisa slovenskega jezika.

Če kaj danes predstavlja nevarnost za svobodo in demokracijo, so to ljudje kot ste vi. Ljudje z iluzijo moči, ki z grožnjami želijo uravnati svet po svoji podobi. Ste edini kršitelji dostojanstva Slovenije kot države državljanov in državljanov, Slovenk in Slovencev.

Da se ne spuščam v vaše res nemarno nepoznavanje slovenske ustave: koncert bo! Vsa vaš nadaljnji korak, glede na javne zapise o vaši organizaciji, bomo razumeli kot ogrožanje varnosti meščanov in obiskovalcev koncerta in mesta Ljubljane.

Četudi boste svoje kvazi patriote pripeljali v Ljubljano ustrahovati meščane, vam zagotavljam, da vas bo mesto v trenutku, ko boste netili sovražstvo, izločilo, osramotilo in obrnilo hrbet. Tako zelo verjamem v plemenitost tega mesta. Dovolj žalostno je in za državo Slovenijo skrajno sramotno, da ste si izbruhne sovražstva, ne da bi za to bili sankcionirani, dovolili v nekaterih drugih občinah.

V Ljubljani si jih ne boste!

Smrt fašizmu! Svoboda vsem narodom!

Dejan Židan

predsednik SD, na komemoraciji in spominski slovesnosti na Javorovici 17. marca 2018

»16. marec 1944 je bil tragičen dan za četrti bataljon Cankarjeve brigade. Dan, ko je pod streli pripadnikov dveh čet slovenskega domobranstva in voda esesovskega policijskega polka padlo 113 partizank in partizanov. O tem, kaj se je zgodilo, je ohranjenih veliko virov in pričevanj. Ta pričevanja so pretresljiva in nas tudi po 74 letih močno nagovarjajo z vso svojo neizprosnostjo.

Prepričan sem, da je prav, da se v to dogajanje poglobimo tudi ob današnji priložnosti. Ob tem se zavedam, da številni med vami to strahovito dogajanje poznate veliko bolje od mene. Zato bi rad ob tem izrekel vse svoje spoštovanje tovarišici Malči, ki je te tragične dogodke preživela in je danes z nami. Tudi sam sem v nestrpnem pričakovanju vaše pripovedi o tistem dnevu, ko ste odšli v Ržišče v sovražnikovo zasedo in bili priča tej tragediji.

Februarja 1944 – torej pred 74 leti – je do poveljstva za protipartizansko borbo v Ljubljani prišla novica, da se je tu v Javorovici pod Gorjanci nastanil četrti bataljon Cankarjeve brigade. Iz bataljona sta dezertirala dva partizana, se prijavila domobrancem v Kostanjevici in jim dala vse potrebne podatke. Nemški okupator se je skupaj s svojimi slovenskimi sodelavci odločil za napad. Njihov namen se je ujel z novim načinom napadov na partizane po vsej Jugoslaviji. Ta je bil, da so partizane skušali zajeti v njihovem taboru in jih uničiti. Ponoči so se jim na skrivaj približali in jih nato napadli v zgodnjih jutranjih urah.

Žal se je ta zlobni načrt udeležil tudi tu v Javorovici.

Na povelje generala Rösenerja so tako v Novem mestu sestavili bojno ekipo iz 14 esesovcev policijskega polka ter iz 31. in 32. čete slovenskega domobranstva. Ta izredno dobro oborožena skupina je svoj bojni pohod proti Javorovici začela ponoči 16. marca 1944. Napad je bil neusmiljen. Borci, vajeni težkih preizkušenj, so se znašli v nerešljivem položaju. V enem od najbolj tragičnih trenutkov spopada je na mah padlo 50 partizank in partizanov.

Anica Mikuš Kos

častna meščanka Ljubljane, na prireditvi ob dnevu žena v Cankarjevem domu v Ljubljani 8. marca 2018

»Res je čas velikih bitk za ženske pravice in enakopravnost v razvitem in bogatem svetu, mimo. Toda obenem živimo v času, ko socialna neenakost narašča, pri čemer revščina najbolj prizadeva ženske in otroke. Kljub ekonomski krizi je bogastvo bogatih poraslo in se je revščina revnih povečala. Zgodovinski boj žensk za njihovo enakopravnost presega interese žensk. Vpenja se v prizadevanja, v boj za enake možnosti in enakopravnost vseh ljudi. Danes govorimo o 65 milijonih ljudi, ki so morali zbežati s svojih domov. Zadnji podatki mednarodne organizacije Rešimo otroke opozarjajo, da 357 milijonov otrok živi v področjih oboroženih konfliktov in da je njihovo število od leta 1995 poraslo za 200 milijonov, to je za 75. Ista organizacija opozarja, da je vse več deklic izpostavljenih nasilju in izkoriščanju. Več kot 22.000 otrok umre vsak dan zaradi lakote ali bolezni, katere bi bilo mogoče pozdraviti, preprečiti. Četudi ne navajam in ne navajajo posebej številke za ženske, vse to še kako prizadeva ženske.

Morda se nam zdi, da nas številke o beguncih in otrocih, ženskah in seveda tudi moških prizadetih od vojn, od skrajne revščine ne prizadevajo neposredno, saj so dogajanja od nas oddaljena. Toda če tako mislimo, se motimo. Svet je danes - kot pravijo globalna vas. Kar se dogaja v Siriji, je na različne načine prizadelo, vplivalo na Evropo. Pa nimam v mislih le kolon beguncev, ki prihajajo v Evropo, temveč ideološke in politične spremembe povezane s temi dogajanja, porast sovražnosti do tujcev, nacionalizmov in fašistoidnih gibanj. Vrsta velikih mednarodnih organizacij, ki naj bi ščitila dobrobit ljudi, mir, sožitje, je očitno neučinkovitih. In pri tej nezmožnosti ustaviti zlo, nam vse znanosti, informacijske tehnologije in druga čuda sodobnega sveta ne pomagajo prav dosti.

Časi se menjajo in menjajo se pričakovanja ljudi glede kakovosti življenja. Ko so v bogatem svetu, kjer resda otroci ne umirajo zaradi lakote ali osnovnih obolenj, proučevali, kaj otroke revščine najbolj prizadeva, so ugotovili, da je to spoznanje o velikih razlikah v dobrinah, o krivičnosti tega sveta. »

Rino Velikonja

predsednik Pokrajinskega sveta s. Primorske, na slovesnosti v spomin 19 padlim slovenskim in italijanskim partizanom v Temnici na Krasu 24. marca 2018

»Primorci smo se osvobodili sami. Naš primorski 9. korpus je bil tisti, ki je v hudih bojih dosegel zahodno etično mejo.

Primorska je imela veliko žrtev v NOB. Padlo je več kot 7000 borcev, bilo je 6000 civilnih žrtev. Tudi v italijanski vojski je življenje izgubilo več kot 1100 Primorcev. Veliko manj žrtev bi bilo, če bi domobranci in drugi sodelavci okupatorjev poslušali poziv dr. Alojzija Kuharja, duhovnika, politika in častnikarja, ki je na radiu BBC septembra 1944 pozval slovenske domobrance, naj se pridružijo Titovim partizanom v boju proti nacističnemu okupatorju.

Še enkrat smo se Slovenci uprli leta 1991, ko je slovenski narod dokazal, da je državotvoren in si želi samostojno demokratično državo. Teritorialna obramba in milica sta ob sodelovanju slovenskega naroda izbojevali zmago nad JLA in postavljeni so bili temelji samostojne in demokratične države.

V in po drugi svetovni vojni fašizem in nacizem nista bila popolnoma uničena. Za nekaj časa sta se potuhnili. Na žalost sta danes v Evropi vse glasnejša. Skupine skrajno desne opcije, ki so blizu ideologiji fašizma in nacizma, so tudi v parlamentih številnih evropskih držav.

Tudi v Sloveniji so takšni pojavi. Nekatere politične stranke, tudi parlamentarne, hočejo prikazati boj partizanov kot zločinskega, saj s tem skrivajo zločine izdajalcev nad slovenskim ljudstvom.

Ali bomo to dovolili tem skrajnejšem, ki sicer ne nosijo črnih ali rjavih srajc, nosijo pa črne obraze in črna srca?

Ne, tega demokrati ne smemo in ne bomo dovolili. Bojevali se bomo za tisto, za kar so umirali naši predniki v NOB in za kar je umrlo 19 slovenskih in italijanskih partizanov, katerih imena so napisana na tem spomeniku v Temnici.

Naša naloga je boj proti tem pojavom. Skupaj z italijanskimi protifašisti in demokrati bomo uspeli! Ta skupni boj, zlasti s tovariši iz Vsedržavnega združenja partizanov Italije, bo obrodil uspeh, saj ima to sodelovanje ob meji že dolgo tradicijo.«

Ivana Slamič

upokojena učiteljica slovenskega jezika in književnosti, ob 75. obletnici ustanovitve pomožnih zaporov na Kostanjevici 17. marca 2018/17.

»Devetega ali desetega septembra 1943 so se zapornice s Kostanjevice začele vračati domov. Nekaterne bolne, mnoge garjave in ušive, podhranjene. Tista petletnica, ki sestre v zaporu skoraj ni

prepoznala, se spomni, da so septembra ob cesti z zastavami čakali dekleta in žene, ki so se vračale s Kostanjevice. Od kod zastave? Kar bile so, je rekla, petletni otrok ni razmišljal o njih, le o nenaavadni radosti, o petju, o sijaju poznopoletnega dne. Zapornica Jelica Lozar tudi govori o tem: »Pred vasjo nas je čakala velika množica ljudi.«

Kljub boleznim in podhranjenosti številne niso mirovale niti nekaj dni. Jelica Lozar se je kmalu po prihodu domov z vozom in parom volov odpravila v Ajdovščino in pripeljala v Vrtovin več kot 25 kvintalov orožja in razstreliva, ki je ostalo za Italijani. Skrili so ga v mrtvašnico, upajoč, da ga novi zavojevalci, Nemci, tam ne bodo našli. Pa so ga. Mrtvašnico so požgali. Večina je, preganjanju in zaporu navkljub, takoj nadaljevala svoje delo proti okupatorju.

Zgodovinarica Slavica Plahuta ugotavlja, da zapiranje in mučenje civilnega prebivalstva spadata med zločine, ki so jih takratne vojaške in civilne italijanske oblasti zagrešile nad prebivalci Primorske. V naslednji povedi preberemo: »Nimamo seznama ali natančnih podatkov o vseh ženskah in otrocih, ki so bili zaprti v zaporih na Kostanjevici v letih 1942–43.«

Jaz, varuhinja pozabljenja, se sprašujem: ali ni vendarle naša naloga, da uredimo prepis spominov nekdanjih zapornic, ki jih hranijo različni arhivi; ali vendarle ne bije zadnja sekunda, da pripravimo čim bolj natančne sezname; da skoraj štiristo ženskam in celo otrokom damo ime, da na seznam vpišemo imena manjkajočih Vrtovink, tudi Darinke Breclj, da gojaško Crescenzo, vrtovinske Luigie, Donate znova pomenimo Rastislava, Slava, Draga, Darinka; da s pesnikom Levom Svetkom Zorinom lahko po opravljenem delu rečemo, da so primorske žene in njihove družine po vseh ponižanjih in trpljenju našle končno svoj pravi obraz?«

Vsi govori so v celoti objavljeni na spletni strani www.svobodanabeseda.si

Anton Rupnik

sokrajan, novinar in diplomat, na prireditvi v spomin na 8. marec 1943, ko so izselili vse prebivalce, na Erzelj, 11. marca 2018

Že desetič smo se zbrali na našem tradicionalnem srečanju. Zbiramo se pred povednim spomenikom padlim žrtvam NOB, ki ga je postavil partizanski pisatelj in kipar Tone Svetina.

Zbiramo se pred staro šolo, na kateri kar tri spominske plošče opominjajo, da je bil Erzelj partizanska vas.

In ker so domoljubni Erzeljci dajali zatočišča partizanskim borcem in aktivistom, je fašistični okupator 8. marca 1943 izselil vse prebivalce te vasi. Mineva torej prav 75 let od tistih strašnih časov za te kraje.

Primorski Slovenci so kar tri desetletja trpeli pod raznarodovalnim italijanskim fašizmom. Med prvimi v Evropi so se uprli temu zlu, v boju za usodo naroda pač.

Tudi nas na Štajerskem je Hitler takole na hitro obsodil na popolno izginotje kot Slovence. Sicer malce pozneje, pa vendar so se tudi na Štajerskem kmečki fantje žrtvovali in sredi zimske noči iz strogo zastraženega središča Celja osvobodili več kot sto zapornikov, ki so čakali na množično ustrelitev.

Ves slovenski narod se je junaško dvignil v upor proti do zob oboroženi nacifašistični soldateski.

S tem si je ta naš narod skoval najbolj junaško zgodbo o uporju za svoj materni jezik, svojo kulturno, svojo domovino. Vsak narod se ponaša z junaškimi poglavji iz svoje zgodovine. Vsak narod tudi rad kuje legende o teh podvigih za osvobajanje. Tako se tudi mi Slovenci ponašamo z junaštvi, ki so jih bili sposobni naši partizani.

Danes in že dolgo je vsem treznim ljudem jasno, da brez narodnoosvobodilnega boja, brez znatnega prispevka k skupni zmagi zaveznikov nad fašizmom, ne bi nikoli dobili Primorske. Zelo malo je tudi verjetno, da bi si Slovenija lahko izbojevala svojo neodvisno državo.

Toliko bolj se moramo torej zavedati, da sta se dokončna svoboda in združitev slovenskega naroda zgodila prav na račun pogumnih kmečkih fantov, ki so se pridružili borcem proti okupatorju.

Žal pa morajo ti borci in njihovi potomci danes poslušati sprijene lekcije od dedičev tistih, ki so do zadnjega prisegali večno zvestobo Adolfu Hitlerju.

Andreja Katič

ministrica za obrambo, na slovesnosti ob 74. obletnici prihoda XIV. divizije na Štajersko v Sedlarjevem 9. februarja 2018

»XIV. divizija – ena najmočnejših enot Narodnoosvobodilne vojske Slovenije – je 6. januarja 1944, ko je krenila iz Bele krajine, začela svoj skrbno načrtovani vojaški pohod. Pohod, ki je

imel cilj združiti Slovenke in Slovence v narodnoosvobodilnem boju in okrepiti boj proti okupatorju na Štajerskem in širšem območju, kjer je slovenski narod ječal pod hudim nasiljem nemškega okupacijskega režima.

Da bi svoj cilj dosegli, so se podali na zelo drzno, tvegano, a hkrati tudi skrbno načrtovano operacijo, in to v najhladnejšem obdobju leta. Nanje so prežale veliko močnejše in bolj opremljene sovražnikove enote. Čakali so jih tudi huda zima, mraz in sneg ter izredno zahteven teren. Štirinajsto je takrat sestavljalo 1.112 borcev in bork.

6. februarja so borci Štirinajste divizije spet stopili na slovenska tla. Bili so prva večja zavezniška enota protifašistične koalicije, ki je prodrla na ozemlje nemškega rajha.

'Malokatera vojaška enota bi prestala tako hude preizkušnje, kot jih je Štirinajsta med februarso ofenzivo. Čeprav je izgubila tretjino moštva, ki je prešlo Sotlo, in čeprav je bilo med njenimi borci po ofenzivi dosti ranjenih, ozebljih in izčrpanih, je ohranila svojo udarnost in na novem operativnem območju neverjetno hitro začela izvajati akcije in napadati sovražnika,' je med drugim o diviziji zapisal dr. Milan Ževart.

Ta pohod je bil izjemen dogodek v obdobju slovenskega narodnoosvobodilnega partizanskega boja. Zato si zasluži naš dostojanstveni spomin. Zasluži pa si še veliko več – naš razmislek! O tem, ali še imamo naš narodni pogum, ki so ga premogli partizani. Ali še premoremo bojevitost? In ali se znamo dovolj močno bojevati proti malodušnosti, vdanosti v usodo, občutku nepomembnosti ali majhnosti?

Možje in žene, fantje in dekleta, ki so se pridružili partizanom, so se zavedali velikega tveganja. Vedeli so, da jih verjetno čaka smrt. Vedeli so, da se bojujejo proti številčno veliko močnejšim, bolje izurjenim in opremljenim sovražnikovim enotam.«

Jože Wagner

Rodil se je 5. novembra 1926 v veliki družini. V času okupacije je bil dijak na bežigrasjski gimnaziji v Ljubljani. Tu se začne njegova življenjska zgodba, ki ga je tragično zaznamovala za vse življenje. Naredila pa ga je tudi za velikega borca in upornega junaka v boju z vsemi težavami, ki so ga doletele v življenju.

Dijak Jože se s še nekaterimi tovariši ni sprizajnil z okupacijo. Po Ljubljani so pisali gesla »živela Osvobodilna fronta« in trosili protirežimske letake, nosili so sporočila vodstvu OF in partizanom. Jože je s črnim polil Mussolinijevo sliko v šoli. Bil je izdan in nato izključen iz šole. Odpeljali so ga v taborišče Gonars. Tam je našel svojega starejšega brata, študenta. Drugi brat in sestra sta že bila v taborišču v Nemčiji. Jože je v taborišču hudo zbolel, vendar se je lahko vrnil domov.

Že drugi dan po osvoboditvi je postal član odbora Zveze socialistične mladine Ljubljana in takoj začel brigadirsko delovati.

Organiziral je brigado »Krško polje«, v kateri so brigadirji pomagali kmetom pri delu na polju. Zatem je bil komandant Ljubljanske brigade v Bohinju, kjer so pripravljali drva za Ljubljano. Bil je komandant ljubljanskih brigad, ki so sodelovale na progah Brčko–Banovići, Šamac–Sarajevo, Jablanica in na drugih akcijah. Večkrat je bil udarnik.

Leta 1950 se je zaposlil pri Mladinski knjigi v Ljubljani, kjer je ostal do upokojitve. Ob zaposlitvi se je vpisal na Ekonomsko fakulteto in študij uspešno končal.

Bil je zgleden vodilni delavec, saj je svoje ljudi spodbujal k ustvarjalnosti in krepitvi dobrih odnosov med kupci in prodajalci. Njegova delavnost se je poznala v razvoju celotnega podjetja. Leta 1979 je dobil nagrado za gospodarstvo v občini Center – kip puntarjev. Člani Kluba MDB Ljubljana smo bili prijetno presenečeni, ko se je takoj po upokojitvi kljub težki bolezni vključil v delo Kluba. Zavzemal se je, da vrednote brigadirstva ne bi šle v pozabo in da bi se ohranjalo tovarštvo med brigadirji. Vrednote prostovoljstva je prenašal na mlajše generacije. Naj še omenim, da je bil član uredniškega odbora Kluba MDB Ljubljana za izdajo zbornika »V korak s časom«, ki je izšel leta 1998 v Ljubljani. V tem zborniku je izpisana zgodovina MDB, ki izpričuje duh takratnega časa in pravo vsebino brigadirstva.

Karl Trplan

Franjo Marošek

Nekaj dni pred svojim 91. letom se je za vedno poslovil Franjo Marošek, član Krajevne organizacije ZB za vrednote NOB Vitanje, častni predsednik Območnega združenja ZZB Slovenske Konjice in častni občan Občine Vitanje ter dolgoletni predsednik brigadnega odbora 3. brigade VDV.

Rodil se je 22. marca 1927 v Loki nad Dobrno, osnovno šolo je obiskoval v Dobrni, najprej slovensko, po okupaciji pa nemško. Marca leta 1943 so ga vpoklicali v nemško vojsko, a ker je bil preslaboten, so njegov vpoklic preložili za tri mesece. Ob naslednjem vpoklicu pa je že našel zvezo in se pridružil partizanom, vstopil je v Tomšičevo brigado. Iz Zgornje Ponikve so čez Paški Kozjak odšli na Pohorje, kjer se je pridružil 14. diviziji in tam spoznal komandanta Ivana

Kovačiča - Efenko. Na začetku marca leta 1945 pa je postal borec 3. brigade VDV in bil kmalu imenovan za komandirja oddelka v drugi četi 3. bataljona VDV.

Po vojni je še nekaj časa ostal v vojaški službi, nato pa se je odločil za učiteljski poklic in opravil šolanje v Mariboru.

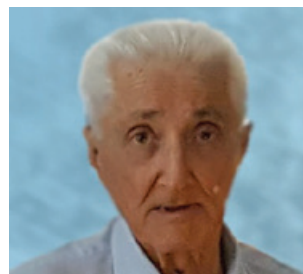
Najprej je služboval v Osnovni šoli Polzela, nato pa je prevzel položaj upravnika dijaškega doma v Šmarju pri Jelšah. Pozneje je odšel v Mladinski dom Mihe Pintarja v Dobrni. Leta 1961 se je zaposlil v Osnovni šoli Vitanje, kjer je bil dolgoletni ravnatelj vse do svoje upokojitve.

Franjo Marošek je bil v času svoje aktivne delovne dobe in tudi po upokojitvi zelo družbeno in politično dejaven v občini Slovenske Konjice, v Zvezi borcev in v brigadnem odboru 3. brigade VDV. Dokler mu je zdravje dopuščalo, se je redno udeleževal vseh slovesnosti in prireditev v organizaciji ZB. Napisal je vrsto člankov in knjig – zadnja, ki jo je izdal, nosi naslov Po Čerenu v 14. divizijo.

Jožica Hribar

Ljubomir Sušić

Na openskem pokopališču v Italiji smo se 2. marca poslovili od Ljubomirja Sušića, predsednika tržaške sekcije Združenja bivših političnih pregnancev, taboriščnika Buchenwalda, dolgoletnega člana vsedravnega sveta Združenja bivših deportirancev in člana Mednarodnega odbora tržaške Rižarne. Rodil se je leta 1925 v Trstu, kjer je obiskoval osnovno šolo.

Leta 1939 je odšel na šolanje v Zagreb, tam se je začel tudi politično udejstvovati v vrstah ilegalne komunistične partije. Prav ob napadu na Jugoslavijo 6. aprila 1941 je postal sekretar celice SKOJ-a v realni gimnaziji v Zagrebu. Po vrnitvi v rojstno mesto je začel sodelovati z Osvobodilno fronto. Še

kot mladoletnika ga je fašistična tajna policija OVRA aretirala in odpeljala v rimski zapor, kjer so ga zaradi protifašistične dejavnosti obsodili na osem let zapor. Po kapitulaciji Italije se je vrnil v Trst, kjer je skrbel za stike med OF in zavezniki. Spomladi leta 1944 so ga aretirali esesovci in po mučenju 21. junija odpeljali v koncentracijsko taborišče Buchenwald, prav tako njegovega očeta Kristana in številne druge zornike. Tam se je kmalu pridružil ilegalni organizaciji, ki so jo ustanovili nemški nasprotniki nacističnega režima. Sodeloval je tudi pri osvoboditvi taborišča 11. aprila 1945, ki so ga taboriščniki sami osvobodili in zatem predali Američanom.

Po vojni je Ljubomir skrbel za ohranjanje spomina na vojne grozote med mladimi. Vodil je obiske v tržaško Rižarno in tudi v druga koncentracijska taborišča. Sodeloval je tudi s piranskimi osnovnimi šolami. Vsako leto je po Rižarni popeljal učence devetih razredov in jim v slovenskem jeziku podrobno opisoval dogodke med drugo svetovno vojno v podružnici Auschwitza. Za njegovo dolgoletno sodelovanje, predvsem s piransko borčevsko organizacijo, je leta 2017 dobil zlato plaketo ZZB za vrednote NOB Slovenije.

J. A.

Redelonghijev pohod

ANPI - VZPI Nadiških dolin, ANPI - VZPI Čedad, Planinska družina Benečije, Krajevna organizacija ZB Kobarid, Planinsko društvo Kobarid in Krajevna skupnost Breginj vabijo na pohod v spomin na beneškega junaka Marka Redelonghija. Pohod bo v nedeljo, 6. maja 2018

Program pohoda:

- ob 7. uri začetek pohoda v vasi Zapotok v Benečiji,
  - ob 8. uri Stupica,
  - ob 10. uri postanek v Podbeli,
  - ob 11.30 slovesnost ob Markovem grobu na pokopališču v Sedlu,
  - ob 13. uri slovesnost pri spomeniku na Brdcah nad Breginjem,
  - družabno srečanje v Breginju.
- Če bo slabo vreme, bo pohod ob 11.30 od pokopališča v Sedlu do Brdc.

Informacije in prijave sprejemata do 4. maja: Vojko Hobič, telefonska številka 040 234 051, in Dante Cencič, telefonska številka 0039 335 776 45 73.

75. obletnica bitke na Neretvi

AVNOJ Slovenija vabi na spominsko slovesnost ob 75. obletnici bitke na Neretvi, ki bo 5. maja v Jablanici.

Odhod iz Slovenije bo 4. maja iz Postojne (ob 4. uri zjutraj). Predvidoma ob 12. uri bo prihod v Visoko, kjer si bomo ogledali piramide. Okoli 17. ure načrtujemo prihod na Tjentište, kjer si bomo ogledali osrednji spomenik in se peš odpravili (dobre pol ure hoje) do spomenika narodnemu heroju Savi Kovačeviću. Na Tjentištu bomo tudi prespali.

Naslednji dan bomo pot nadaljevali čez gorski prelaz Gacko do Jablanice, kjer bo ob enajsti uri osrednja slovesnost. Nato bomo odpotovali do Mostarja, kjer bomo obiskali partizanski spomenik in se srečali s tamkajšnjimi predstavniki borčevske organizacije. Zadnji dan potovanja bomo obiskali Jajce in položili venec v taborišču Jasenovac.

Predvidena cena potovanja je 100 evrov. Prijave in rezervacije sprejemamo na telefonski številki **041 551 153 (Franko Pleško)**.

Poljana – Svobodi in miru

Združenje borcev za vrednote NOB Mežiške doline vabi v soboto, **12. maja, ob 11. uri na Poljano** pri Prevaljah na proslavo Svobodi in miru. Na njej se bomo spomnili 73. obletnice zadnjih bojev druge svetovne vojne in 70-letnice ZZB NOB Slovenije. Slavnostni govornik bo dr. Matjaž Kmecl, podpredsednik ZZB NOB Slovenije. V kulturnem programu bodo nastopila kulturna društva iz Mežiške doline in zamejske Koroške.

Stanislav Ovnič,

predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Mežiške doline

Čreta

Prvomajski pohod na Čreto s proslavo pri spomeniku padlim borcem Bračičeve brigade bo v **torek, 1. maja 2018**.

Organizator: KO ZB Nazarje, PD Nazarje, ZB NOB Zgornje Savinjske doline.

Leše, Mežiška dolina

V **sredo, 2. maja 2018, ob 11.30** bo pohod na Stari Pogorevc iz Leš oziroma s kmetije Kranjc. Ob vrnitvi udeležba na spominski slovesnosti pri obnovljenem Šahmanovem bunkerju s spominsko sobo, kjer sta padla sekretar OK KPS za Mežico Franc Šahman in Julka Božič.

Organizatorji: KO ZB Leše, KO ZB Mežica in ZB NOB Mežiške doline

Ponikva pri Žalcu

Prireditev ob dnevu zmage in v spomin padlim ruskim vojakom bo v **četrtak, 3. maja 2018**.

Organizator: ZB NOB Žalec

Smrečje pri Turjaku

Slovesnost v spomin na usmrteitev vodstev OF bo v **petek, 4. maja 2018, ob 11. uri**.

Organizatorja: Društvo Zarja spominov Velike Lašče, ZZB NOB Ljubljana

Trbovlje

Prireditev ob 73. obletnici osvoboditve Trbovelj in praznik KS Franc Fakin bo v **petek, 4. maja 2018, ob 18. uri**.

Organizator: ZB NOB Trbovlje

Pohod ob žici okupirane Ljubljane

Pohod ob žici okupirane Ljubljane bo v **soboto, 5. maja 2018**.

Organizatorji: MOL, ZZB NOB Ljubljana, Zeleni prstan

Koper

Koncert v počastitev osvoboditve Kopra in političnih zapornikov iz koprskega zapora bo v **sobo-**

to, 5. maja 2018.

Organizator: ZB NOB Koper

Planina Prehod, Tolmin

Spominska slovesnost bo v **soboto, 5. maja 2018**.

Organizator: ZB NOB Tolmin

Vrhnika

Proslava ob 73. obletnici osvoboditve Vrhnike bo v **soboto, 5. maja 2018, ob 19.30**.

Organizatorja: ZB NOB Vrhnika, Občina Vrhnika

Drča, Vrhnika

Spominska komemoracija in polaganje venca pri grobnici vrhniških borcev in osvoboditeljev bosta v **soboto, 5. maja 2018, ob 17. uri** na Drči.

Organizator: ZB NOB Vrhnika

Žerjav, Mežiška dolina

Pohod po poteh Bračičeve brigade in srečanje pri spomeniku padlih borcev bosta v **soboto, 5. maja 2018, ob 7. uri**.

Organizatorji: ZB NOB Mežiške doline, KO ZB Žerjav, KS Žerjav

Mali Srebotnik, Borovnica

Spominska slovesnost pri spomeniku ustanovitve II. čete Šerčerjevega bataljona bo v **soboto, 5. maja 2018**, na Malem Srebotniku.

Organizator: ZB NOB Borovnica

Ocinje, Rogaševci, Murska Sobota

Slovesnost v spominskem parku bo v **nedeljo, 6. maja 2018**.

Organizator: ZB NOB Murska Sobota

Grosuplje

Prireditev v spomin na padle partizanske borce in osvoboditelje Grosuplja bo v **nedeljo, 6. maja 2018, ob 11. uri**. Ob 8. uri se bo začel spominski pohod Grosuplje – Pece.

Organizator: ZB NOB Grosuplje

Črneče, Dravograd

Spominska slovesnost za padlimi ruski vojnimi ujetniki bo v **ponedeljek, 7. maja 2018, ob 17. uri v Črnečah**.

Organizatorja: Občina Dravograd, ZB NOB Dravograd

Orle, Ljubljana

Spominska slovesnost posvečena padlim v zadnjih bojih za Ljubljano, bo v **torek, 8. maja 2018, ob 11. uri na Orlah**.

Organizatorja: MOL, ZZB NOB Ljubljana

Sabotin

Zborovanje in baklada na predvečer dneva zmage bo v **torek, 8. maja 2018**.

Organizatorja: Društvo Maj 45, ZB NOB Nova Gorica

Topolšica

Proslava v spomin na podpis kapitulacije fašizma bo v **sredo, 9. maja 2018**.

Organizator: ZB NOB Velenje

Letuš, Žalec

Prireditev ob obletnici zmage in kapitulacije nemške skupine armad "E" bo v **sredo, 9. maja 2018**, v Letušu.

Organizator: ZB NOB Žalec

Murska Sobota

Spominska slovesnost pri spomeniku zmage in grobnici rdečearmejcev bo v **sredo, 9. maja 2018**, v Murski Soboti.

Organizatorji: Občina Murska Sobota, ZB NOB Murska Sobota in Veleposlaništvo Rusije

Frankolovo, Vojnik - Dobrna

Prireditev ob dnevu zmage bo v **sredo, 9. maja 2018**, v Frankolovem.

Organizator: ZB NOB Vojnik - Dobrna

Komendska

Dobrava, Kamnik

Spominska slovesnost na kraju uničenja partizanske bolnice bo v **petek, 11. maja 2018**.

Organizatorji: KO ZB Komenda, Občina Komenda, ZB NOB Komenda

Mislinja, Poljana

4. nočni pohod »Po poteh spomina iz NOB« se bo začel v **petek, 11. maja 2018, ob 23. uri**.

Organizatorja: ZB NOB Slovenj Gradec, ZB NOB Mežiške doline

Ostrožno Brdo,

Ilirska Bistrica

Odprtje rekonstruirane partizanske bolnice Zalesje na Ostrožnem Brdu bo v **soboto, 12. maja 2018, ob 11. uri**.

Organizatorja: ZB NOB Ilirska Bistrica, Občina Ilirska Bistrica

Cerklje na Gorenjskem

Koncert ŽPZ Kombinat, posvečen dnevu zmage nad fašizmom, bo v **soboto, 12. maja 2018, ob 19. uri** v Kulturnem hramu v Cerkljah.

Organizatorja: ZB NOB Kranj, KO ZB Cerklje

Trzin

19. srečanje borcev NOB z občani Trzina ob 76. obletnici vstaje in ob prazniku občine Trzin bo v **soboto, 12. maja 2018**.

Organizacija: ZB NOB Trzin

Ribnica

Pohod k Bašlju v spomin na obletnico prvega spopada tigrovcev z okupatorjevo vojsko na Mali Gori bo v **nedeljo, 13. maja 2018**.

Organizator: ZB NOB Ribnica Vuhred, Radlje ob Dravi

Proslava ob obletnici napada na nemški vlak bo v nedeljo, 13. maja 2018, ob 15. uri v Vuhredu.

Organizatorji: ZB NOB Radlje ob Dravi, ZB NOB Vuhred, KS Vuhred

Nova Gorica

Pohod na Škabrijel s Kekca, Ravnice in Prevala bo v **soboto, 19. maja 2018**.

Organizator: ZB NOB Nova Gorica

Laško

Prireditev ob dnevu upora in ob 76. obletnici ustanovitve PO OF za Štajersko bo v **soboto, 19. maja 2018**.

Pohod po poteh OF Rimske Toplice–Govce.

Organizator: ZB NOB Laško

Ravne - Slejki, Ajdovščina

Slovesnost v spomin na 18 padlih borcev jurišnega bataljona XXX. divizije IX. korpusa bo v **soboto, 19. maja 2018**, ob 11. uri.

Organizator: ZB NOB Ajdovščina–Vipava

Planina Sleme, Tolmin

Tradicionalni pohod na planino Sleme, prizorišče bojev Gregorčičeve brigade in Idrijsko-tolminskega odreda, bo v **soboto, 19. maja 2018**.

Organizatorji: ZB NOB Tolmin, PD Tolmin, SB Gregorčičeve brigade

Ravnica, Nova Gorica

Spominska slovesnost v spomin na dogodke iz druge svetovne vojne bo v **soboto, 19. maja 2018**.

Organizatorja: KO ZB Ravnica, ZB NOB Nova Gorica

Osilnica, Kočevje

Prireditev ob 76. obletnici prvega napada borcev NOB na Osilnico bo v **soboto, 19. maja 2018, ob 11. uri**.

Organizatorja: ZB NOB Kočevje, Občina Osilnica

Kozjane, Sežana

Slovesnost v spomin na ustanovitev Brkinske čete in na njene boje spomladi 1943 bo v **soboto, 19. maja 2018**.

Organizatorji: ZB NOB Sežana, Občina Divača, KO ZB Divača

Bočki grabni,

Zgornjesavinjska dolina

39. pohod k partizanski bolnici Trate - Travnik v Bočkih grabnih bo v **nedeljo, 20. maja 2018**.

Pohod Rastke–Planina–Travnik.

Organizator: ZB NOB Zgornje Savinjska dolina

Gornje Cerovo, Nova Gorica

Tradicionalna proslava v spomin na pobjo 10 talcev in Mirka Brezavščka bo v **nedeljo, 20. maja 2018, ob 15. uri**.

Organizatorji: ZB NOB Nova Gorica, KO ZB Dobrovo, KS Kojško

Peternel, Nova Gorica

Mednarodna tradicionalna proslava v spomin na tragični dogodek med NOB, ko se je okupator maščeval za izgube, bo v **nedeljo, 20. maja 2018, ob 17. uri**. Pohod na Peternel.

Organizatorji: ZB NOB Nova Gorica, KO ZB Kojško in Dobrovo

Bočki grabni,

Zgornje Savinjska dolina

8. Mrazekov pohod k partizanski bolnici v Bočkih grabnih in proslava pri obeležju bolnice bosta v **soboto 26. maja 2018**.

Organizator: KO ZB Bočna, ZB NOB Zgornjesavinjske doline

Krka, Grosuplje

Prireditev v počastitev spomina na padle iz KS Krka bo v **soboto, 26. maja 2018, ob 11. uri** pred spomenikom narodnega heroja Žana Horvata na Krki.

Organizatorja: ZB NOB Grosuplje, KO ZB Krka

Gabrovica, Koper

Prireditev ob obletnici požiga vasi Gabrovica bo v **soboto, 26. maja 2018, ob 11. uri**. Pohod po poti Kosovelove brigade Rižana–Gabrovica.

Organizator: ZB NOB Koper

Pliskovica - Gabrovica

Pohod po poti Kosovelove brigade iz Pliskovice do Gabrovice bo v **soboto, 26. maja 2018**

Organizator: ZB NOB Sežana

Janče

Spominska slovesnost ob 76. obletnici ustanovitve prve slovenske brigade in II. grupe odredov bo v nedeljo, 27. maja 2018, ob 11. uri na Jančah. Pohod Laze–Janče in Polje–Janče.

Organizatorja: ZB NOB Ljubljana Moste–Polje, ZB NOB Litija, ZB NOB Ljubljana

Griže, Žalec

Prireditev ob 75. obletnici ustrelitve talcev bo v **ponedeljek, 28. maja 2018, ob 11. uri**.

Organizator: ZB NOB Žalec

Dravljje

Prireditev v spomin na deportacijo krajanov Dravelj v taborišče Gonars bo v **ponedeljek, 28. maja 2018**.

Organizator: ZB NOB Ljubljana Šiška

Janče 2018

Združenja borcev za vrednote NOB Ljubljana Moste - Polje in Litija - Šmartno vabita v **nedeljo, 27. maja, ob 11. uri** na tradicionalno prireditev Janče 2018. Pripravili jo bodo v počastitev 76. obletnice boja II. grupe odredov. Na spominski slovesnosti z bogatim kulturnim programom in družabnim srečanjem bo spregovoril Milan Kučan, nekdanji predsednik Republike Slovenije.

New Swing Quartet v 50 letih osvojili vse kar se je dalo osvojiti

Oto Pestner praznuje 50 let kariere

Zaradi neverjetnega interesa javnosti, po razprodanem koncertu v Unionski dvorani, ikone spiritual in gospel glasbe **NEW SWING QUARTET** pripravljajo novi nepozabni koncert v romantičnih Križankah! Letos praznujejo zlatih 50 let, na odru pa jih bodo spremljali *Big band Orkestra Slovenske vojske in zasedba The Mood Swingers*, ki so nastopili tudi kot posebni gosti presenečenja v

tudi večkrat koncertirali. Odpeli so na tisoče koncertov, gostovali so po evropskih in azijskih državah, v prestižnih koncertnih dvoranah in katedralah ter na sprejemih pri največjih državnikih, malodane po vsem svetu. Nastopali so po vsej nekdanji Jugoslaviji, Evropi, ZDA in Aziji. Kot prvi izvajalec so ameriško duhovno glasbo v angleškem jeziku izvajali na več gosto-

s toplim aplavzom sprejeli za svoje. Gostovanje na eni izmed ameriških televizij si je ogledalo kar neverjetnih 60 milijonov ljudi.

Izjemni **OTO PESTNER** bo s prijatelji praznoval 50 let kariere ob spremljavi *Big band Orkestra Slovenske vojske*. Ob okroglem 50. jubileju enega največjih slovenskih glasbenih ustvarjalcev se bomo sprehodili po njegovi bogati in raznovrstni glasbeni poti. Legenda slovenske zabavne glasbe Oto Pestner je svoje prve posnetke naredil že pri dvanajstih letih, s petnajstimi leti je s pesmijo Trideset let zmagal na *Slovenski popevki*, do danes pa je posnel že več kot 40 solističnih albumov. V svoji izjemni karieri je zelo uspešno nastopil na številnih festivalih, kjer so bile njegove pesmi velikokrat nagrajene z najvišjimi festivalskimi priznanji. Redno je sodeloval in pobiral nagrade na *Slovenski popevki* (Mati, bodiva prijatelja, Tvoje solze, Vrača se pomlad), *festivalu Opatija* (Šepet poletnih trav), pa tudi na *Veseli jeseni* kot član New Swing Quarteta in *Melodijah morja in sonca*. Oto se lahko pohvali tudi z obsežnim repertoarjem v številnih glasbenih žanrih od slovenske popevke do gospelov in spiritualov, jazza, soula, countrya ter interpretacij uspešnic Elvisa Prestleya. Ob 50-letnici pevske kariere je za njim prav zares zavidljiva in bogata profesionalna pot. (oglasni prispevek)

50 let na odru

Ljubljana, Križanke
z Big bandom Orkestra Slovenske vojske

29. maj

... NEW SWING QUARTET

& The Mood Swingers

30. maj

OTO PESTNER S PRIJATELJI

Vstopnice EVENTIM, PETROL in prodajna mesta Festivala Ljubljana | AGENCIJAGIG

Unionski dvorani. **NEW SWING QUARTET** so na svoji glasbeni poti sledili tradiciji črnskega in belskega gospela ter spirituala, mestoma pretanjeno oplemenitenega z elementi jazza, in s svojo doživeto interpretacijo dosegli svetovni sloves. Nastopili bodo v postavi, ki deluje vse od leta 1988. Dare Hering, **Oto Pestner**, Tomaž Kozlevčar in Marijan Petan se po desetletju mirovanja vračajo na odre. Dan kasneje se bo s koncertom predstavil tudi izjemni Oto Pestner, ki praznuje 50 let pevske kariere, s prijatelji. Spremljali bomo pregled vrhuncev izjemnega opusa 50-letne kariere legendarnega slovenskega vokalista.

NEW SWING QUARTET so v 50 letih osvojili vse kar se je dalo osvojiti. Vse se je začelo leta 1968 v Šentjurju pri Celju, ko so fantje naleteli na ploščo Golden Gate Quarteta, po vzoru katerega so oblikovali svoj kvartet in že kmalu po svojem začetku osvojili slovensko občinstvo z duhovnimi pesmimi ameriškega juga. Z legendarnim Golden Gate Quartetom so kasneje

vanjih po Sovjetski zvezi. Gostovanja v cerkvah in dvoranah ameriškega juga pa so jih oplemenitila in zaznamovala, saj so prav v črnskih cerkvah utemeljili svoj »southern jazz gospel« stil izvajanja »solid gospel-a« v sodelovanjih z lokalnimi temnopoltimi glasbeniki. S svojo izvedbo so prepričali tudi najtežje občinstvo v južnih ameriških državah, domovini gospela, kjer so jih

Naročam revijo SVOBODNA BESEDA

Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov:
ZZB za vrednote NOB Slovenije
Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana

Ime in priimek:

Kraj, ulica, poštna številka:

Telefonska številka:

Naročnino bom plačeval(a): (odgovor označite)

četrletno 9 €,

letno
36 €.

Podpis:

NAROČILNICA

							JEŠPRENJ TUDI GNOJNO VNETJE LOJNIC V VEKI, JECMEN	ZAČETEK GESLA	PRIPO- VEDNA PESNITEV, EP	NADALJE- VANJE GESLA	MIRAN POTRČ	AMERIŠKI ARHITEKT (CHARLES; IZ ČRK: EMESA)	UREJEN ZAPIS N ELEMENTOV (IZ: KARNET)	NRAV, NARAVA, ZNAČAJ, TEMPERA- MENT	SLOVEN- SKI KIRURG NA ONKO- LOGIJI	KAJENJE
SESTAV VEČ APARATOV																
VOHALNI ORGAN										SREDSTVO PRIPO- MOČEK (NI: MEDIO)						
ESTONEC										EDVARD RUSJAN		KARL ALPIGER NACIN VODENJA DRŽAVE				
MEHKA, MAZAVA SNOV										LITERARNA RAZPRAVA						
SVOBODNA BESEDA	MATEMA- TIČNA NEZNANKA	KONEC GESLA	AMERIŠKA IGRALKA (TERI: NI: GARN)	KVAR, DEFEKT	NAIVNA UMETNOST	PAVLE ZIDAR		NASPROT- JE SKRBI PABLO IGLESIAS					SNEŽNI ZAMET (IZ ČRK: PATOS)			
IZGNANJE						FARAON- SKI ZNAK NA TIARI (NI: ASPIK)					CELJSKA TOVARNA BARV					
KAVELJ, KLJUKA						HRV. POLI- TIK MESIČ RASTLINA Z ENIM LISTOM					NAŠA IGRALKA TKAČEV	DEL OBLAČILA MOSTU PODOBEN OBJEKT				
PRTIČEK, SERVETA							PRST RJAVE BARVE JANEZ DOLINAR									
VZRAVNANJE										UTRJENA MEJA (IZ: SMELJ) UMET. DELAVNICA						
PRAVILA LEPEGA VEDENJA, MANIRA																
BRANKO ELSNER			INDIJSKI PISATELJ (RADŽA; IZ: ORA) LATA			ENOTA TV- PROGRA- MA HRV. IGR. BEGOVIČ						LOVRO TOMAN				
KROGLA					PESEM, PETJE (ZASTAR.)			ČASOVNO SKLENJEN DEL RAZVOJA, STOPNJA					PRITOK RENAIZ ŠVICE, AARE; TUDI OREL NA GERMAN- SKIH GRBIH			
BIBLIJSKI OČAK NA ARKI				AMERIŠKI PISATELJ (GEORGE)	NEKDANJI AVSTRIJ- SKI SMUČAR (HANS)			ELFI EDER		UBALD VRABEC		JUGOSLO- VANSKA NARODNA ARMIJ				
RASTLINA Z GROZDI					ITALIJAN- SKA RTV EDMOND ROSTAND			DLAČEWE, DLAKE (ZASTAR.) OSKAR KOGOJ		ALBERT EINSTEIN						
OCEJENA TEKOČINA						KONJSKO MESO										
NASPROT- JE VERE						NEKDANJI KAMBOŠKI POLTIK V ČASU RDEČIH KMEROV (SAMPAN; IZ ČRK: IKE)					RIMSKI CESAR V LETIH 282-283 (MARK AVRELIJ)					

Rešitve križanke pošljite do 15. maja 2018

Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

**SVOBODNA
BESEDA**

Izžrebanim reševalci križanke iz
29. številke revije Svobodna beseda

1. Stanko Dolenc, Ulica bratov Učakar 22, 1000 Lj.
2. Jože Šenica, Jurčičeva 53, 8360 Žužember
3. Doroteja Nared, Vodovodna pot 40, 1381 Rakek

Rešitve križanke:

SVEČNIK, OSP, PARTIZANSKA, OLEIN, VITAL, MO, VOZAČ,
KI, ELKO, DRETAR, NOS, KRN, AL, IMENOVALNIK, OC,
NOTE, AIŠA, AMBASADOR, NOGAČA, GNOMA, INDIJA, SES,
LOGATEC, KE, OT, IŽ, NAKAZA, DŽAUR, KIT, IM, PIVOVARNA,
ONEŠKO JEZERO, IRS, NART, NIL, CAR, ČAT.

Geslo: PARTIZANSKA SPOMENICA LOGATEC

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov:
ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana, s pripisom
»nagrada križanka«, do 15. maja 2018.

Ime in priimek: _____

Naslov: _____

Geslo 30. številke SB:

_____